

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME BİLİM DALI

**GELENEKSEL BANKALAR İLE KATILIM BANKALARININ
FİNANSAL PERFORMANSLARININ BASEL III KRİTERLERİ
AÇISINDAN KIYASLANMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Esra BİLDİRİCİ ÇALIK

VAN-2016

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME BİLİM DALI

**GELENEKSEL BANKALAR İLE KATILIM BANKALARININ
FİNANSAL PERFORMANSLARININ BASEL III KRİTERLERİ
AÇISINDAN KIYASLANMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Esra BİLDİRİCİ ÇALIK

Danışman
Doç. Dr. Mehmet AYGÜN

VAN-2016

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Bu çalışma, jürimiz tarafından **İŞLETME ANABİLİM DALI, İŞLETME BİLİM DALI**'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan : Doç. Dr. Mehmet Emre GÜLER

Üye (Danışman) : Doç.Dr. Mehmet AYGÜN

Üye : Yrd.Doç.Dr. Abdulkadir GÜMÜŞ

ONAY: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

16 /08/ 2016

.....

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	VII
KISALTMALAR	VIII
TABLolar DİZİNİ	X
1.GİRİŞ: GELENEKSEL BANKALAR.....	11
1.1.BANKA KAVRAMI	12
1.2.BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN DÜNYADAKİ GELİŞİM SÜRECİ	15
1.3.BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN TÜRKİYE’DEKİ GELİŞİM SÜRECİ	16
1.3.1. Osmanlı Dönemi’nde Bankacılık Sektörü	16
1.3.2. Cumhuriyet Dönemi Türk Bankacılık Sektörü	18
1.3.2.1. Kuruluş Dönemi (1923-1932).....	19
1.3.2.2. Devletçilik Dönemi (1933-1944).....	23
1.3.2.3. Yeni Devletçi ve Liberal Dönem (1945-1960).....	255
1.3.2.4. Planlı Dönem (1960-1980)	277
1.3.2.5. Dışa Açılma ve Piyasa Ekonomi Dönemi (1980-2000).....	29
1.3.2.6. Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Dönemi (2000-2010).....	333
1.3.2.7. Mevcut Dönem (2010-2015)	36
1.4.BANKA TÜRLERİ	388
1.4.1. Kapsamına Göre Bankalar	38
1.4.1.1. Özel Bankacılık.....	399
1.4.1.2. Perakende Bankacılık	4040
1.4.1.3. Toptancı Bankacılık	411
1.4.1.4. Evrensel Bankacılık	42
1.4.1.5. Uluslararası Bankacılık.....	42
1.4.1.6. Holding Bankacılığı.....	444
1.4.1.7. Kıyı Bankacılığı	455
1.4.2. Faaliyet Alanlarına Göre Bankalar	477
1.4.2.1. Ticaret Bankaları (Geleneksel Bankalar).....	477
1.4.2.2. Yatırım Bankaları	49
1.4.2.3. Kalkınma Bankaları	50
1.4.2.4. Katılım Bankaları.....	522
1.4.2.5. Merkez Bankaları.....	53
1.4.3. Mülkiyet Yapılarına Göre Bankalar	555
1.4.3.1. Özel Bankalar	555
1.4.3.2. Kamu Bankaları	566
1.4.3.3. Karma Bankalar	56
1.4.3.4. Yabancı Bankalar.....	577
1.5.GELENEKSEL BANKALAR VE TEMEL FONKSİYONLARI	588
1.5.1. Fon Sağlama ve Fon Kullanma Fonksiyonu.....	588
1.5.2. Hizmet Fonksiyonu.....	60
1.5.3. Gelir ve Servet Dağılımını Etkileme Fonksiyonu	61

1.5.4. Dış Ticareti Fonlama ve İhracatı Teşvik Fonksiyonu	622
1.5.5. Para Politikasının Yürütülmesine Yardımcı Olma Fonksiyonu	633
1.5.6. Kaydi Para Yaratma Fonksiyonu	644
1.5.7. Uluslararası Mali Piyasalarda Risk Yönetimi Fonksiyonu	655
1.5.8. Kaynakların Etkin Kullanımını Sağlama Fonksiyonu	65
1.5.9. Finansal Aracılık Fonksiyonu	666
2.KATILIM BANKALARI	688
2.1.KATILIM BANKACILIĞININ TANIMI	689
2.2.KATILIM BANKALARININ ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ	71
2.2.1. Dini Nedenler	71
2.2.2. Ekonomik Nedenler	733
2.2.3. Sosyal Nedenler	755
2.2.4. Politik Nedenler	777
2.3.KATILIM BANKALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ	777
2.3.1. Katılım Bankacılığı'nın Dünyadaki Gelişimi	777
2.3.2. Katılım Bankacılığının Türkiye'deki Gelişimi	8080
2.4.KATILIM BANKALARININ FAALİYETLERİ	855
2.4.1. Katılım Bankalarının Fon Toplama Yöntemleri	888
2.4.1.1. Özel Cari Hesap	9090
2.4.1.2. Katılma Hesabı	92
2.4.2. Katılım Bankalarının Fon Kullandırma Yöntemleri	955
2.4.2.1. Kâr-Zarar Ortaklığı (Mudaraba)	966
2.4.2.2. Emek-Sermaye Ortaklığı (Muşaraka)	97
2.4.2.3. Murabaha	99
2.4.2.4. Bireysel Finansman Desteği	102
2.4.2.5. Finansal Kiralama (Leasing-İcara)	1033
2.4.2.6. Sukuk	1044
2.4.2.7. Peşin Bedelli Vadeli Teslimat (Selem Satış)	1077
2.4.2.8. Karz-ı Hasen	10808
2.4.2.9. İstisna	11010
2.4.2.10. Teverruk (Uluslararası Murabaha)	1111
2.4.2.11. Gayrinakdi Krediler	111
2.4.2.11.1. Teminat Mektubu	1122
2.4.2.11.2. Akreditif İşlemleri ;	1155
2.4.2.11.3. Aval Kabul Kredileri	1155
2.4.2.11.4. Harici Garantiler	1166
2.4.3. Diğer Bankacılık Faaliyetleri	116
2.5.KATILIM BANKALARININ TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ İÇİNDEKİ YERİ VE ÖNEM	117
3.KATILIM BANKALARI İLE GELENEKSEL BANKALAR ARASINDAKİ FARKLAR	1222
4.BASEL KRİTERLERİ	1277
4.1.BASEL BANKACILIK DENETİM KOMİTESİ'NİN KURULUŞU VE TARİHSEL GELİŞİMİ	1277
4.2.BASEL I SERMAYE YETERLİLİĞİ UZLAŞISI	1299
4.3.BASEL II KRİTERLERİ	1322

4.4.BASEL I İLE BASEL II KRİTERLERİ’NİN KARŞILAŞTIRILMASI.....	1355
4.5.BASEL III KRİTERLERİ.....	1377
4.5.1. Basel III Kriterlerinin Amacı.....	1399
4.5.2. Basel III Kriterlerinin Uygulama Takvimi	1399
5.LİTERATÜR TARAMASI	1422
6.GELENEKSEL BANKALAR İLE KATILIM BANKALARININ FİNANSALPERFORMANSLARININ BASEL III KRİTERLERİ AÇISINDAN KIYASLANMASI	1488
6.1.ARAŞTIRMANIN AMACI.....	1488
6.2.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	1499
6.3.ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI.....	1499
6.3.1.Araştırmada Kullanılan Finansal Rasyolar	1499
6.3.2.Tanımlayıcı İstatistikler	15050
6.3.3.T-Testi Analizi	1544
6.3.4. T-Testi Sonuçları	1555
7.SONUÇ.....	1766
8.KAYNAKLAR	180
9.ÖZET.....	201
10.ABSTRACT... ..	202

ÖNSÖZ

Bu çalışmada ekonomik alanda temel yapı taşı olan bankaların türleri içerisinde yer alan geleneksel bankalar ile katılım bankalarının Basel III kriterleri açısından performans kıyaslaması yapılmıştır. Basel III kriterleri, Türkiye’deki bankaların yanı sıra tüm dünya bankalarının uyması gerekli belli başlı kurallar silsilesinden oluşmaktadır.

Bu çalışmanın ana amaçları arasında; geleneksel bankalar ile katılım bankalarının aralarındaki işleyiş farklarını ortaya koymak, giderek dünya ekonomisinde önemini artıran katılım bankalarının gerekliliğini izah etmek ve ülkemizde yer alan geleneksel bankalar ile katılım bankalarının Basel III kriterlerini de göz önünde tutarak performans kıyaslaması yapmak yer almaktadır.

Öncelikle bu çalışmanın hazırlanmasında çok yoğun olmasına rağmen, gerekli her türlü bilgi, destek, yardım ve zamanını hiç esirgmeden paylaşan, akademik tecrübelerini her fırsatta aktarmaya çalışan değerli hocam, Sayın Doç.Dr. Mehmet AYGÜN’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Böylesine bilgili, tecrübeli, yardımsever ve bilgisini aktarmaktan mutluluk duyan bir hocam olduğu için kendisine minnet borcumu bildirmek isterim.

Bunun yanı sıra tez savunma jürimde yer alarak beni onurlandıran sayın hocalarım; Doç.Dr. Mehmet Emre GÜLER’e ve Yrd.Doç.Dr Abdulkadir GÜMÜŞ’e teşekkürlerimi bildirmek isterim.

Ayrıca bu çalışmanın her aşamasında gösterdiği özveri, sabır ve destekten dolayı sevgili eşim Abdurrahman’a; ona ayırmam gereken vakitlerde sabırla annesinin çalışmasının bitmesini bekleyen canım kızım Elif’e teşekkür ediyorum, sevgilerimi sunuyorum.

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
ATM	:Otomatik Vezne Makinesi
a.g.e	:Adı Geçen Eser
a.g.m	:Adı Geçen Makale
A.Ş	:Anonim Şirket
BDDK	:Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIMB	:Bank Islamic Malaysia Berhad
BIS	:Bank for International Settlements- Uluslararası Ödemeler Bankası
Bşk.	:Başkalrı
DASK	:Doğal Afet Sigortaları Kurumu
DESİYAB	:Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası
DİBS	:Devlet İç Borçlanma Senetleri
EFT	:Elektronik Fon Transferi
GSMH	:Gayr Safı Milli Hasıla
GSYİH	:Gayri Safı Yurt İçi Hasıla
HATMER	:Sigorta Hasar Takip Merkezi
HAYMER	:Hayat Sigortası Bilgi Merkezi
İMKB	:İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KDV	:Katma Değeri Vergisi
KİK	:Kamu İktisadi Kuruluşları
KİK	:Kamu İktisadi Teşekkülleri
KPDG	:Kâr Payı Dışı Gelirleri

M.Ö	:Milattan Önce
NAFTA	:Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması
OECD	:Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OPEC	:Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
POS	:Point Of Sale (Kredi Kartı İle Satış Noktası)
s	:Sayfa
Sy	:Sayı
SAGMER	:Sağlık Sigortaları Bilgi Merkezi
SAMA	:Suudi Arabistan Para Ajansı
SBM	:Sigorta Bilgi Merkezi
SPK	:Sermaye Piyasası Kurulu
T.A.Ş	:Türk Anonim Şirketi
TARSİM	:Tarım Sigortaları Havuz İşletmeleri A.Ş.
TCMB	:Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TL	:Türk Lirası
TMSF	:Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÖBANK	: Türkiye Öğretmenler Bankası
TRAMER	:Trafik Sigortaları Bilgi Merkezi
TTK	:Türk Ticaret Kanunu
Vb.	:Ve Benzeri
Vs.	:Vesaire
yy.	:Yüzyıl

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: Katılım Bankaları 2000-2015 Aktif Gelişimi (Bin TL).....	119
Tablo 2: Katılım Bankaları 2000-2015 Şube ve Personel Gelişimi	120
Tablo 3: Katılım Bankaları 2009-2014 Katılım Fonları Gelişimi.....	121
Tablo 4: Geleneksel ve Katılım Bankaları Arasındaki Farklar	122
Tablo 5: Basel I kriterleri ile Basel II kriterlerinin karşılaştırılması	135
Tablo 6: Basel III Sermaye Yeterlilik Oranı Uzlaşısı	138
Tablo 7: Basel III Sermaye Yeterlilik Oranı Düzenlemesinin Takvimi.....	141
Tablo 8: Çalışmada Kullanılan Finansal Rasyolar	150
Tablo 9: Banka Türlerine Göre Tanımlayıcı İstatistikler	151
Tablo 10: Basel III Kriterleri Öncesi Finansal Rasyolar.....	155
Tablo 11: Basel III Kriterleri Sonrası Finansal Rasyolar	161
Tablo 12: Finansal Rasyoların Tüm Yıllar İtibariyle Kıyaslanması	167

1. GİRİŞ: GELENEKSEL BANKALAR

Sağlıklı bir ekonomiden söz edebilmek için, öncelikle yıllar bazında büyüyen ve büyürken de bu büyüme trendini sağlam adımlarla gerçekleştiren ekonomiler akla gelmektedir. Bir ekonomik büyümeden bahsedebilmek için ya ekonomide yer alan işletme sayısının artması ve/veya mevcut işletmelerin üretim kapasitelerini arttırmaları gerekmektedir. Günümüzde bankalar yeni işletmelerin kurulmasında veya mevcut işletmelerin büyümesinde çok etkin rol oynamaktadırlar. Ülkemizde bu misyona sahip bankalar “Geleneksel Bankalar” ve “Katılım Bankaları” adı altında toplanmaktadır.

Diğer taraftan ekonomik büyüme trendinin sürekli ve sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için finansal anlamda sıkı risk denetimlerinin yapılması ve risk denetimlerinin kalitesinin artırılması gerekmektedir. İşte bu nokta da Basel III kriterleri finansal piyasalarda risk yönetim ve denetim kalitesinin artırılması, krizlere karşı dayanıklı yapılar oluşturulması ve dünya çapında eşit sermaye yeterlilik oranlarına sahip, rekabette eşit bankaların finansal sistemde faaliyette bulunmasını sağlamaya çalışmaktadır.

Bu çalışmada ülkemizde ekonomik sistemin en önemli unsurları olan bankaların, en büyük pazar payına sahip kuruluşları olan geleneksel bankalar ile bu pazardan aldıkları payı hızlı bir ivme ile arttıran katılım bankalarının, finansal sistem içindeki risklerin ölçümünü yaparak sistemi daha risksiz hale getiren, denetim kalitesi oluşturan Basel III kriterleri açısından performanslarının kıyaslanması amaçlanmıştır.

1.1. BANKA KAVRAMI

Banka kelimesinin kökü; İtalyanca “Banco” kelimesinden gelmekte olup; “bir işyerinde üzerine eşya konulabilen, iş takibinin gerçekleşmesi adına gelen müşteri ile görevli arasındaki tezgâh anlamına gelmektedir” (Kaya,2012:3).

Bankalar, “gerçek ve tüzel kişilerin tasarruflarını toplayarak, bunları işletmeye gelir sağlayacak işlere kredi ve benzeri yollarla yönlendirilen, ödemelerde aracılık yapan, para nakli, senet tahsili, emanet kabulü gibi çeşitli hizmetler gören işletmelerdir” (Benligiray ve Banar,2006:3).

Bankalar, en genel anlamıyla; ekonominin çeşitli kesimlerinden topladığı kullanılabilir atıl fonların, ekonomiye aktarılmasını sağlayan ve ekonomik hayatın sürdürülmesinde vazgeçilmez nitelikteki hizmetleri üreten kuruluşlardır (Atay,2003:1).

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’na göre “Banka; mevduat toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere Bankalar Kanunu’muza uygun olarak Türkiye’de kurulan kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bankaların Türkiye’deki şubelerini ifade etmektedir”(Bankacılık Kanunu. Md.3).

Avrupa Birliği Banka Hukuklarının Koordinasyonu Tüzüğü’nün tanımına göre ise; “Banka; faaliyeti, halkın mevduat ya da başkaca geri ödenmesi gerekli paralarını kabul etme ve kendi hesabına krediler açmadan oluşan bir işletmedir” (Yüksel,Yüksel ve Yüksel,2002:1).

Bankaların finansal piyasaların en etkin unsurlarından biri olması, sürekli faaliyet alanlarında genişlemeler ve değişikliklere neden olmaktadır. Zira dünyanın giderek küreselleşmesi, gelişen ekonomik koşullar ve buna bağlı olarak artan

rekabet, telekomünikasyon imkânlarının artması, müşteri beklentilerindeki değişiklikler, işletmelerin dış çevre unsurlarının daha hızlı değişikliklere uğraması gibi pek çok unsur bankaların faaliyetlerinde değişikliklere neden olmaktadır. Artık her geçen gün değişen çok dinamik bir bankacılık anlayışı hüküm sürmektedir. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda da belirtildiği üzere bankaların aşağıda belirtildiği üzere geniş bir hizmet yelpazesi bulunmaktadır;

- Mevduat kabulü,
- Katılım fonu kabulü,
- Nakdî, gayrinakdî her cins ve surette kredi verme işlemleri,
- Nakdî ve kaydî ödeme ve fon transferi işlemleri, muhabir bankacılık veya çek hesaplarının kullanılması dâhil her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri,
- Çek ve diğer kambiyo senetlerinin iştirası işlemleri,
- Saklama hizmetleri,
- Kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri,
- Efektif¹ dâhil kambiyo işlemleri; para piyasası araçlarının alım ve satımı; kıymetli maden ve taşların alımı, satımı veya bunların emanete alınması işlemleri,
- Ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövizde dayalı; vadeli işlem sözleşmelerinin², opsiyon sözleşmelerinin³, birden fazla türev aracı içeren basit veya karmaşık yapıdaki finansal araçların alımı, satımı ve aracılık işlemleri,

¹ Bankacılıkta, çek ve benzeri senetler dışında kağıt ve madeni para.

Kaynak: <http://efektif.nedir.com/#ixzz44q7N3RBA>

² Vadeli İşlem Sözleşmesi, belirli bir miktar, kalite ve koşullarla standartlaştırılmış bir malın, menkul değer, göstergenin ya da yabancı paranın, işlem anında o vadeli işlem borsasında piyasa güçlerince belirlenen fiyattan, gelecekte belirli bir tarihte, yerde ve koşullarda teslim alınmasını ve teslim edilmesini içeren yasal olarak bağlayıcı sözleşmedir.

Kaynak: <http://www.trademaster.com.tr/ueruenler/vadeli-i%C5%9Flemeler/vadeli-i%C5%9Flem-soezle%C5%9Fmesi-nedir.aspx>

³ Opsiyon sözleşmesi, iki taraf arasında yapılan ve alıcıya, ödeyeceği belli bir tutar (opsiyon primi) karşılığında, belirli bir vadeye kadar (veya belirli bir vadede), bugünden belirlenen bir fiyat (kullanım fiyatı) üzerinden opsiyona dayanak teşkil eden bir malı, kıymeti veya finansal göstergeyi satın alma veya satma hakkı tanıyan, satıcıya da alıcının bu sözleşmeden doğan hakkını kullanması durumunda sözleşmeye dayanak teşkil eden malı, kıymeti, veya finansal göstergeyi satma veya alma yükümlülüğü getiren sözleşmedir.

Kaynak: <http://www.borsaistanbul.com/urunler-ve-piyasalar/urunler/opsiyon-sozlesmeleri>

- Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü işlemleri,
- Sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık işlemleri,
- Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri,
- Başkaları lehine teminat, garanti ve sair yükümlülüklerin üstlenilmesi işlemleri gibi garanti işleri,
- Yatırım danışmanlığı işlemleri,
- Portföy işletmeciliği ve yönetimi,
- Hazine Müsteşarlığı ve/veya Merkez Bankası ve kuruluş birlikleri nezdinde oluşturulan bir sözleşme kapsamında üstlenilen yükümlülükler çerçevesinde alım satım işlemlerine ilişkin piyasa yapıcılığı,
- Faktöring ve forfaiting işlemleri,
- Bankalar arası piyasada para alım satımı işlemlerine aracılık,
- Finansal kiralama işlemleri,
- Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri ve kurulca belirlenecek diğer faaliyetleri gerçekleştirebilmektedirler.

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere finansal sistemdeki nakit hareketlerini düzenleyen önemli kuruluşlardan olan bankaların sağlıklı çalışması ekonomik sistem açısından oldukça önemlidir. Bankacılık sistemi bir taraftan tasarrufları yatırımlara kanalize ederken diğer taraftan iktisadi ve ticari faaliyetlere aracılık etmekte ayrıca para politikasının aracı olarak iktisadi ilişkilerin temelini teşkil etmektedir (Zaim,2000:343).

Günümüzde bankalar ekonomik sistemin vazgeçilmez unsuru ve aynı zamanda bu sistemi düzenleyen, finanse eden, güven çatısı altında birleştiren büyük bir ekonomik yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bankalar aracılığı ile bir yandan irili ufaklı tasarruflar ekonomiye kazandırılırken; diğer yandan yeni işletmelerin kurulması veya mevcut işletmelerin büyümesi için kredi imkânları sağlanmaktadır.

Bir ülke ekonomisinin büyümesi; işletme sayısının artmasına, işletmelerin büyümesine ve üretim miktarının artmasına bağlı iken, işte tam bu noktada bankaların da bu misyonu üstlenerek sisteme katkı sağlamaları ekonomideki önemlerinin sadece bir kısmını açıklayabilir.

1.2. BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN DÜNYADAKİ GELİŞİM SÜRECİ

Bankacılık faaliyetleri, insanların ticari hayata başlamaları ile birlikte binlerce yıl öncesine dayanmaktadır. Bankacılık faaliyetlerinin başlangıcının M.Ö. 3500 yıllarına kadar gittiği, Sümer, Babil ve Eski Yunan medeniyetlerinde bankacılığa benzeyen işlemlerin yapıldığı görülmüştür. Paranın da icadıyla değişim ve gelişmeye paralel olarak bankacılık Avrupa’da yaygınlaşmıştır (Başar ve Coşkun,2005:19). Sümerlerin Oruk (Ouruk) Sitesi etrafında gelişen ilk uygarlıkların birinde M.Ö. 3500 yılında kurulan mabet, bilinen ilk banka kuruluşudur (Öçal ve Çokal,1999:14). M.Ö 2000’li yıllarda Babil hükümdarı Hammurabi’nin çıkarmış olduğu ‘Hammurabi Kanunları’ tapınaklarda yapılacak borç verme işlemleri, borcun tahsilindeki yöntemler, alınacak faiz oranları ile ilgili düzenlemeler içermektedir (Erol, 2006:10).

Bankacılığın tarihi ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında Mezopotamya’da Urug kentindeki “Kızıl Tapınak” bilinen en eski banka yapısı olduğu, en eski bankacılık yasalarının “Eshunanca Krallığı” olduğu, eski Atina ve Roma’da ilk bankaların sarraflıktan kâr sağlayan kişiler olduğu, Haçlı seferleri sırasında ve yeni deniz yollarının bulunması ile daha genişlediği görülmektedir (Kaya, 2012:3).

Mısır’da bankacılığın gelişmesi Büyük İskender’in M.Ö IV. yüzyılda (M.Ö 356-323) burayı işgal etmesinden sonra görülmüştür. Hatta eski Mısır’da bileşik faizi yasaklayan hükümler bulunmaktadır. Batla Myus zamanında (M.Ö 127-51) bankacılık, devletin denetimi, yani tekeli altına girmiştir. Bu durum özel bankaların ortadan kalkmasına sebep olmuştur. Bu durum ülke Roma’lılara

geçtikten sonra değişmiştir ve özel bankalar yeniden kurulmaya başlanmıştır (Takan ve Boyacıoğlu,2013:3).

Modern anlamda 1609 yılında kurulan ilk banka Hollanda'daki “Amsterdamsche Bank” dır (Kaya,2012:3). 1694 yılında kurulan İngiltere Merkez Bankası (Bank of England) ise daha çok kamu harcamalarının finansmanı için kurulmuştur (Soto,2006:107).

1907'de kurulan Amerika Merkez Bankası FED (Federal Reserve Bank) ile sistem olgunluğa ulaşmıştır (Altan,2001:42). Akabinde gelişen küresel ekonomik faaliyetler, yeni kurulan bankalar, bankaların ürün çeşitliliğinde meydana gelen artışlar sistemi sürekli büyüyen dinamik bir yapıya dönüştürmüştür.

1.3. BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİM

SÜRECİ

1.3.1. Osmanlı Dönemi'nde Bankacılık Sektörü

Tanzimat'a kadar geçen dönemlerde ülkemizde bankacılığa ait izlere rastlanmamaktadır. Bunda Osmanlı'ların özellikle askerlik ve yöneticilik gibi işlerle uğraşmaları; ticaret, faizcilik, sarraflık gibi meslekleri yabancı ve gayrimüslim kimselere bırakmalarının önemi büyüktür. Kaldı ki ülkemizde bankacılığın gelişmemesinin en önemli sebebi, Osmanlı ekonomisinin Batı Avrupa'da gerçekleştirilen sanayi devrimine ayak uyduramaması ve yakın zamana kadar esnaf ve zanaatkârlara dayanan kapalı bir ekonomik düzen içinde kalmasıdır (Parasız, 2000:109).

Osmanlı devletinde bankacılığın doğuşu batı ülkelerinden tamamen farklı nedenlere dayanmaktadır. Batı ülkelerinde sanayi devrimin gerçekleştirilmesi, dış ticaret ve sömürgecilik yoluyla elde edilen servetin sanayi sektörüne kredi olarak aktarılması bankacılığın temel gelişme nedeniyken Osmanlı'da hazinenin borç para

gereksiniminin karşılanması bankaların esas kuruluş nedeni olmuştur (Akgüç,1989:10).

Ülkemizde ilk bankanın kuruluş yılı olan 1847 yılından Cumhuriyet'in ilan edildiği 1923 yılına kadar geçen süre içinde, para ve kredi piyasasında etkili olan bankalar, daha çok yabancı sermayeli veya yabancı sermaye iştiraki ile kurulmuş olanlardır. Osmanlı döneminde yabancı bankaların kuruluş ya da şube açarak faaliyette bulunmaları, amaç ve tarihsel gelişme açısından iki alt bölüme ayrılabilir:

1. Hazineye borç verme bankacılığı,
2. Yabancı sermaye girişimlerini destekleyen bankacılık (Akgüç,2007:7).

Osmanlı Devleti'nin gerileme döneminde Türkler askerlik ve yöneticilik ile ilgilenirken, gayrimüslimler ticaret ve bankacılıkla ilgili oluşan açığı doldurmaktaydılar (Gülen, 2015;7). Osmanlı'da dış borçların çok arttığı bu dönemde devlet bonolarının izlenmesi amacıyla görevlendirilen iki banker J.Alleon ve T. Baltazi tarafından 1847 yılında İstanbul Bankası (Bank-I Der Saadet) kurulmuştur (Günel,2012:171). Ancak bu banka uzun ömürlü olamamış, 1848 Fransız devrim hareketi ardından Osmanlı Devleti'nin bankadan yapmış olduğu 130 milyon kuruşluk kısa vadeli istikrazın geri ödemesindeki gecikmeler, mali açıdan bankayı zor duruma düşürmüştür. Buna karşın banka 1852 yılında, Kırım harbi öncesine kadar faaliyetini sürdürmüştür. Anılan yıl iflas eden bankanın Osmanlı Hazine'sine yükü 600 bin lira olmuştur (Akgüç,2007:7).

1856-1875 yılları arasında Kırım Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti'ne borç vermek, faiz geliri elde etmek amacıyla yabancı sermayeli 11 banka kurulmuştur (Uçar,2009:25). Ülkemizde 1923 yılına gelinceye kadar 38'i yabancı olmak üzere 64 banka kurulmuştur. Bu süreçte ülkemizde ziraatın ülke düzeyinde gelişmesi amacıyla 1863 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası en önemli ulusal banka olmuştur (Akkaya,2012:4).

Osmanlı Devleti döneminde kurulan milli banka sayısı çok azdır. Bu dönemdeki milli bankacılığın ilk örneği, Mithat Paşa'nın Niş valisiyken Yugoslavya'nın Pirot kasabasında 1863 yılında kurduğu "Memleket Sandıkları" dır. Ayrıca Mithat Paşa, halkın elindeki dağınık ve az miktardaki paraları bir araya getirerek ihtiyaç sahiplerinin hizmetine sunmak ve halka tasarruf alışkanlığı kazandırmak amacıyla 1868 yılında sermayesiz olarak İstanbul Emniyet Sandığı'nı kurmuştur. 1888 yılında Ziraat Bankası'nın kurulması ile Memleket Sandıkları bu bankanın şubelerine dönüştürülmüş, İstanbul Emniyet Sandığı ise 1907 yılında Ziraat Bankası'na bağlanmıştır. Osmanlı Devletinde 1911-1923 yılları arasında ise 19 ulusal banka kurulmuştur (Takan ve Boyacıoğlu, 2013:4).

Batı ülkelerinden farklı amaçlarla Osmanlı'da kurulmaya başlanan bankalar ve gelişen bankacılık faaliyetleri o dönemlerde devleti borçlarından kurtarmak amacı ile ortaya çıkmıştır. O dönemlerde ticaret, borç, faiz işleri genellikle gayrimüslimlerin elinde olmasının da bir sonucu olarak çoğunlukla yabancı sermayeli bankalar ortaya çıkmıştır. Osmanlı döneminde çoğu yabancı sermayeli olsa da 60'ı aşkın banka kurulmuştur.

1.3.2. Cumhuriyet Dönemi Türk Bankacılık Sektörü

Osmanlı Devleti'nin çöküşü ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte bankacılık açısından yepyeni bir dönem başlamış olup, bu dönemin başlarında bankacılığın önemi ve ülke ekonomisindeki yeri, yapılan kongreler ve müzakerelerde gündem maddesi olarak masaya yatırılmıştır. İlk dönemlerde yabancı sermayeli bankalar yerine, dışa bağımlılığı ve borçlanmayı azaltacak yerli sermaye ile kurulacak olan bankalara ağırlık verilmesi gerektiği düşüncesi hakim olmuştur. Bu bankaların da hisselerine ayrılarak halka satımı ile iç borçlanma da azaltılmaya çalışılmıştır.

Bu süreçte özel sermaye ile kurulan ilk büyük banka Türkiye İş Bankası olmuştur. Bununla birlikte 1923-1933 arasında genellikle tek şubeli olmak üzere 25 mahalli banka kurulmuştur (Zarakolu,1973:21-25).

Cumhuriyet sonrası Türk bankacılık sektörü; Kuruluş Dönemi (1923-1932), Devletçilik Dönemi (1933-1944), Yeni Devletçi ve Liberal Dönem (1945-1960), Planlı Dönem (1960-1980), Dışa Açılma ve Piyasa Ekonomi Dönemi (1980-2000), Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Dönemi (2000-2010), Mevcut Dönem (2010-2012) olmak üzere yedi ana başlıkta incelenmiştir.

Her bir dönemin kendine has özellikleri ve genel devlet politikası paralelinde bankacılık sektöründeki gelişmeler yapılanmış olsa da genel manada her dönem kendi içinde değerlendirilmiştir. Aşağıda ülkemizdeki bankacılığın gelişimini izah edebilmek adına bu dönemler açıklanmaya çalışılmıştır.

1.3.2.1.Kuruluş Dönemi (1923-1932)

Türkiye Cumhuriyeti ekonomik açıdan çok zor şartlar altında kurulmuştur. Savaşın yıkıcı tesirleri, gelişmemiş bir sanayi yapısı, tarımdaki ilkel metotlara bağlı bir ekonomi, Osmanlı Devleti'nden kalan dış borçlar bu dönemin sıkıntı kaynakları arasında yer almıştır. Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması ve Cumhuriyet'in ilanından sonra da ülkede bankacılık ve kredi sisteminin yabancı sermayenin denetiminde olduğu görülmektedir. Savaş ve barış döneminde ülkemizdeki çalışmalarını askıya alan Osmanlı Bankası ile Maliye Bakanlığı, Lozan Konferansı'ndan sonra yeni bir anlaşma yaparak, Cumhuriyet'in kurulmasından sonraki ilk yıllarda süresi 1925 yılında dolacak olan Osmanlı Bankası'nın imtiyazının uzatılması sorununu aşmaya çalışmışlardır. Bunun üzerine Cumhuriyet yöneticileri ekonomik durumun da yeni bir banka kurmaya olanak vermemesi üzerine, Osmanlı Bankası'nın imtiyaz süresini 1935 yılına kadar uzatmışlardır. Yalnız yeni anlaşmada hükümetin banknot ihraç

edebilecek bir devlet bankası kurması halinde Osmanlı Bankası'nın itiraz hakkı olmayacağını belirten bir hükme yer vermiştir (Bahar,2004:159).

1923 yılında İzmir'de toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde milli bankacılığı geliştirme yolunda bir takım kararlar alınmış olup; özellikle devletin halka olan borçlarının kurulacak bankalardan hisse senedi vererek ödenmesi teklif edilmiştir. Bunun dışında sanayi esnafına kredi vermek üzere bir sanayi bankasının kurulması karara bağlanmıştır. Görülüyor ki uzun süren savaşların getirdiği çöküntünün ortadan kaldırılması, milli sanayi ve ticari müesseselerin yeniden onarılıp, geliştirilmesi için gerekli finansmanı sağlayacak kredi kurumlarının kurulup, gelişmesi büyük önem taşımaktadır (Zarakolu,1973:19-20).

İzmir İktisat Kongresi'ne katılan tarım kesimi temsilcilerinin önerileri doğrultusunda, Osmanlı Devleti'nde ulusal sermaye ile kurulup Cumhuriyet dönemine intikal eden en önemli banka olan Ziraat Bankası 1924 yılında yeniden düzenlenmiş ve sermayesi artırılmıştır. Ayrıca bankaya tarım kesimine kredi vermenin yanında her türlü bankacılık faaliyetinde bulunabilme yetkisi verilmiştir (Coşkun ve Diğ.,2012:5-6).

Kongre'ye katılan tüccarlar bir ana ticaret bankasının kurulmasını önermişler ve Türkiye İş Bankası bu öneriler doğrultusunda 1924 yılında özel sektör bankası olarak kurulmuştur. İzmir İktisat Kongresi'ne katılan sanayicilerin önerileri arasında bir sanayi bankasının kurulması da yer almıştır (Keskin, İnan, Mumcu ve Erdönmez, 2008:3). İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlar doğrultusunda 1925 yılında bir devlet bankası olarak Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur. Banka, özel kesim tarafından yeni kurulacak sanayi ve madencilik kuruluşlarına kredi sağlamak, özel kesimle ortaklıklar kurmak, devlete ait sanayi kuruluşlarını geçici olarak işletmek ve zaman içinde bu kuruluşları özel kesime devretmek amacıyla kurulmuş ilk kalkınma bankasıdır. Banka, kamu kesiminin özel kesime kaynak aktarması sürecinin başlangıç düzenlemesi ya da kurumlaşması olarak görülebilir. Banka, kaynaklarının büyük bir kısmını, kuruluş halinde devraldığı iştiraklerine bağışlaması yüzünden

sanayi ve madencilik alanında etkinlikte bulunan işletmelere yeterli kredi yardımıyla bulunamamış, 1932 yılında bankanın yerini almak üzere Sanayi Ofisi ve Türkiye Sanayi Kredi Bankası kurulmuştur. Söz konusu kuruluşların da başarısız olması üzerine, 1933 yılında, bunların yerine Sümerbank kurulmuştur (Kepenek ve Yentürk, 2004: 56).

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında kurulan ve bankacılık kesiminde etkin olan bir diğer banka, 1926 yılında kurulan Emlak ve Eytam Bankası'dır. 1946 yılında Emlak ve Kredi Bankası olarak adı değiştirilmiştir. Bu bankanın kuruluş amacı, ülkenin inşâsının hızla gerçekleştirilmesi ve inşaat kesimi için gerekli kredileri sağlamak ve ayrıca yetim haklarını korumak biçiminde belirtilmiştir (Coşkun ve diğ.,2012:6).

Özel sektör yatırımların özendirilmesi için 1927 yılında Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunda özel sektör yatırımlarına ucuz ya da bedava arsa temini, gümrük vergisi bağışıklığı, devlet demir yollarından %30 tenzilatlı taşıma imkânı gibi avantajlar sağlanmıştır. Sanayiye sağlanan bu avantajlara karşı kuruluş yıllarında önemli bir sanayileşmenin söz konusu olmadığı görülmüştür. Bu dönemde, sanayinin gelişmesi için tarım sektörünün desteklendiği görülmektedir. Çünkü nüfusun %80'ini barındıran tarım sektörü, o yıllarda tarım kesimi dışındaki birikiminin kaynağı olarak kabul edilmektedir (Pamuk ve Toprak ,1988: 10).

1927 yılına gelindiğinde; o dönemin Maliye Bakanı Abdülhalik Renda Merkez Bankası kurulması hakkında bir kanun taslağı sunmuş, bu taslağın kabul edilmesi üzerine Merkez Bankası'nın kuruluş aşamasında ülkemiz yetkililerine yardımcı olmak üzere diğer ülkelerin Merkez Bankaları'ndan da görüş istenmiştir. 1928 yılında Türkiye'ye davet edilen Hollanda Merkez Bankası İdare Meclisi Üyesi Dr. G. Vissering, hazırladığı raporda hükümete bağlı olmayan ve bağımsız bir Merkez Bankası'nın gerekliliğine dikkat çekerken; 1929 yılında İtalyan Uzman Kont Volpi, Türk parasının istikrarının sağlanması için bir Merkez Bankası kurulmasının şart olduğunu belirtmiştir. Bu gelişmelerin ardından hükümet, Merkez Bankası

kurulmasına ilişkin gerekli yasal çerçevenin hazırlanması için harekete geçmiş, Lozan Üniversitesi'nden Prof. Leon Morfun katkılarıyla Merkez Bankası yasa tasarısı hazırlanmıştır. Tasarı, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 11 Haziran 1930 tarihinde kabul edilerek "1715 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu" adı ile 30 Haziran 1930 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Merkez Bankası, farklı kurum ve kuruluşlarca yürütülen işlevlerin tek elde toplanmasını takiben 3 Ekim 1931 tarihinde faaliyetlerine başlamıştır (<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Bottom+Menu/Banka-Hakkinda/Tarihce>).

Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında benimsenen özel kesimin teşvikine yönelik sanayileşme stratejisi, sermaye birikiminin yetersizliği nedeniyle olumlu sonuçlar vermemiştir. 1929 yılındaki 'Büyük Buhran' iktisadi kalkınma alanında tüm dünyada yeni fikirlerin gelişmesini zorunlu kılmıştır. Bununla birlikte Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüsleri aracılığı ile yetersiz olan kıt sermayenin devlet eli ile istihdamının sağlanması ve ithal ikamesini teşvik edici kesimlere öncelik verilmesi kalkınma stratejisi olarak belirlenmiştir (Erdem,2014:244).

Bu dönemde izlenen devletçilik politikası ekonomideki kamu bankalarının etkinliğini artırmıştır. Merkez Bankası'nın kurulduğu bu yıllarda 6 devlet bankası daha faaliyete geçmiştir. 1929 Büyük Buhran'ı ve büyük sermayeli ulusal bankaların rekabeti nedeniyle yerel bankalar zamanla kapanmış veya şube bankacılığının gelişmesi ile ulusal bankaların şubeleri haline gelmiştir (Erdem,2014:244-245).

Türk ekonomi tarihinde devletçiliğin başlangıcı sayılan 1930'lu yılların en önemli özelliği, Keynesyen politikalarla benzerlik gösterecek şekilde devletin ekonomik hayata doğrudan müdahalesi, iktisadi işletmeler kurması, dış alımla karşılanan temel tüketim mallarının yurt içinde üretilmesine geçilmesi ve ulusal ekonomide ilk kez bir planın uygulamaya konulmuş olmasıdır (Sezen,1999:149). Böylelikle Cumhuriyet sonrası ilk dönem önce yerli sermayenin teşviki, çeşitli bankaların kurulması ile başlamış, bu alanda az da olsa bazı gelişmeler elde edilmiş,

ancak 1929 yılında tüm dünyayı etkileyen ‘Büyük Ekonomik Kriz’ ile birlikte ülke ekonomisindeki politika değişiklikleri ve devletin ekonomik hayat içine girmesi ile döngü tersine dönmüş, bu dönemin sonlarında devlet egemen bir banka ve ekonomi anlayışı benimsenmiştir.

1.3.2.2.Devletçilik Dönemi (1933-1944)

1930’lu yıllarda Türkiye tarım ağırlıklı bir yapıdadır. Özel sektördeki sermaye yetersizliği nedeniyle yapılan teşvikler karşılıksız kalmış ve devlet kendi kaynaklarını kullanarak yatırım yapma yoluna gitmiştir. Bu dönemdeki ekonomik buhran kuşkusuz Türkiye’yi de etkilemiş, tüm dünyayı etkisi altına alan Keynesyen Yaklaşımlar, ülkemizde de karşılığını bulmuştur. Bazı tek şubeli yerel bankalar kapanmış, devletçi politikalar ağırlık kazanmıştır (Erdem,2015:244-245).

Ülkemizi de etkileyen ekonomik kriz ve Keynesyen Politikaları sonucu Birinci Beş Yıllık Kalkınma Sanayi Planı hazırlanmış, devletçilik gün geçtikçe ülkede yerleşmeye başlamıştır. Daha sonra 1933 yılında Sümerbank ve Belediyeler Bankası kurulmuştur. Sümerbank sınai kalkınmayı desteklemek için gerekli sınai tesislerin kurulmasını sağlamak amacıyla, Belediyeler Bankası ise şehirlerde ve kasabalarda gerekli olan alt yapı hizmetlerini gerçekleştirmek ve imar planları hazırlamak için ihtiyaç duyulan kredi ve teknik yardımı sağlamak amacıyla kurulmuştur. 1935 yılında Etibank, sanayi planında yer alan maden yataklarını ve enerji kaynaklarını işletmek için gerekli işletmeleri kurmak ve finansmanını sağlamak amacıyla faaliyete geçmiştir. 1937 yılında Denizbank, deniz yolları işletmelerini oluşturmak ve finansman ihtiyaçlarını sağlamak için kurulmuştur. 1938 yılında ise Halk Bankası ve Halk Sandıkları, sanayi planlarında yer alan işletmelerin kurulması, işletilmesi ve finansmanının sağlanması amacı ile devlet tarafından özel amaçlı banka statüsüyle kurulmuştur (Kaya,2015:49).

1939 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması 1933'den sonra yoğunlaşan sanayileşme ve imar faaliyetlerinin aksamasına sebep olmuş; ülkemiz savaşa katılmamakla birlikte, ordu kadrolarını genişletmek ve savaş için önlem almak zorunda kalmıştır. Sermaye malları ithalinin zorlaşması, devletin kabaran savunma harcamaları dışında sınai yatırımlar için fon ayarlaması daha önce değinildiği gibi, Birinci Beş Yıllık Sanayi Plânı'nı da içine alan yüzden fazla fabrikanın kurulmasını öngören İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın uygulanmasına engel olmuştur (Zarakolu,1973:54).

1933-1944 döneminde sanayileşme için gerekli olan ancak özel sektör tarafından gerçekleştirilemeyen yatırımların devlet tarafından gerçekleştirilmesi, bu yatırımların finansmanlarının bütçe olanakları zorlanarak ve bazı zorunlu tasarruf olanaklarına başvurularak karşılanmasıyla mümkün olabilmıştır. 1936 yılında kabul edilen 2999 sayılı Bankalar Kanunu ile banka mevduatlarının yüzde 15'i oranında Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS)'nden veya aynı derecede (yaklaşık yüzde 6-7 oranında) faiz getiren diğer menkul kıymetlerden munzam karşılık ayırma zorunluluğu getirilmiştir. Bu uygulamanın bir amacı da kamu yatırımları için düşük maliyetli finansman kaynağı sağlamak olmuştur (Coşkun vd. ,2012:8).

1933-1944 dönemini özetleyecek olursak; dönem devletleşme politikaları ile başlamakta, özel sermayenin yetersiz kalmasının ülke ekonomisini olumsuz etkilemesinden sonra, devlet sermayeli kurum ve kuruluşlar ön plana çıkmaktadır. Beş yıllık kalkınma planları yapılarak ekonomi iyileştirilmeye çalışılmış ancak daha ilk kalkınma planı aşamasında İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ile devlet bu alana yatırım yapamamıştır. Bu dönemde sermayesi devlet tarafından tesis edilen birçok banka kurulmuştur.

1.3.2.3.Yeni Devletçi ve Liberal Dönem (1945-1960)

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra baş gösteren politik ve ekonomik sıkıntıların giderilmesi, dış yardımların başlaması ile yatırımların hızlanması, ulaştırma alanında sağlanan gelişmeler, tarımda makineleşme, sermaye yoğun işletme sayısının artması, şehirlerin büyümesi, üretim hacminin artması gibi sebeplerle para ve kredi ihtiyacı da artmıştır. Bu da bankacılık alanına yatırım yapılmasını daha cazip hale getirmiş, bankacılık bundan önceki döneme nazaran daha hızlı gelişme göstermiştir. Bu dönemde nüfus ve milli gelir artış göstermiş, milli gelirde tarıma düşen pay azalırken, sanayinin payı artmıştır. Temel malların üretim ve tüketimi önemli ölçüde artmıştır. İşte ekonomide yaşanan bu gelişmeler, bankacılık alanındaki gelişmeyi de hızlandırmış, 1948-1961 döneminde beş küçük mıntıka bankası ile iki yabancı banka faaliyetlerini tatil ederken, 15 yeni banka kurulmuş, banka şube sayısında hızlı bir artış meydana gelmiştir (Zarakolu,1973:60-61).

Bu dönemde, Yapı ve Kredi Bankası (1944), Garanti Bankası (1946), Akbank (1948), Pamukbank (1955) ve Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası (1950) kurulmuştur. Türkiye Bankalar Birliği'nin kurulması da 1958 yılında gerçekleşmiştir (Akbulak , Kavaklı, Tokmak,2004:85-86).

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, savaş sonrası batı ülkeleri ile yakın ekonomik ve politik ilişkilere girildiği, yabancı ülkelere ve uluslararası finans kuruluşlarından kredi alma olanaklarının arttığı bir ortamda kurulmuştur. Banka, 1925 yılında kurulan fakat uzun ömürlü olamayan Türkiye Sınai ve Maadin Bankası denemesi bir yana bırakılacak olursa, ülkemizde kurulan ilk kalkınma bankasıdır. Bankanın kuruluş sermayesinin önemli bir bölümü ticaret bankaları tarafından karşılanmış, kamu da bankaya uzun süreli krediler sağlayarak veya bu tür kredilerin sağlanmasına olanak sağlayarak bankayı desteklemiştir. Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası, genellikle özel imalat sanayiye Türk Lirası ve döviz kredileri ile finanse etmekte, madencilik, ulaştırma, enerji gibi ekonomik kalkınma açısından önemli sektörlere kredi vermektedir (Akgüç,1989:47).

Sabit kur politikasının başarısız olması, ithalattaki artışa karşılık temel malların ithalatının azalması, tarımsal üretimdeki düşüşler, büyüme hızının yavaşlaması, enflasyondaki hızlı artışlar, döviz sıkıntısının yaşanması, ABD'den gelen dış yardımların kısılması ve devalüasyon konusunda artan baskılar sonucunda 4 Ağustos 1958 tarihinde 'İstikrar Kararları' yürürlüğe konmuştur (Karluk, 1999:399).

Hükümetlerin Merkez Bankası kaynaklarına başvurma politikasının bir sonucu olarak bozulan ekonomik dengelerin yansıması 1953'ten sonra hızlı enflasyon, dış ticaret açıkları ve artan dış borçlar olarak kendini göstermiştir. Döviz yetersizliği nedeniyle ithalatın güçlüğüle yapılabilmesi ve ithal girdi gereksinimlerini karşılayamayan fabrikaların eksik kapasite ile çalışmaya başlaması, Türk Lirasının devalüe edilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. 1958 yılında açıklanan İstikrar Programı'nın bir parçası olarak dolar 2,8 liradan 9 liraya yükseltilmiştir. Programın desteklenmesi amacıyla Avrupa ülkelerinden dış kredi de sağlanmış olmasına rağmen, kamu harcamalarında kısıntıya gidilmesinin başarılamaması ve Merkez Bankası kaynaklarına başvurulmasına devam edilmesi, enflasyonun 1959 yılında da artarak devam etmesine neden olmuştur (Keskin vd.,2008:6-7).

Bankacılıktaki gelişmelere paralel olarak, bankacılık mesleğinin gelişmesi, işbirliğinin sağlanması ve haksız rekabeti önleyici kararların alınması ve uygulanması amacı ile 1958 yılında Türkiye Bankalar Birliği kurulmuştur. Bu dönemde yaşanan serbestleşme ve özel sektör gelişmesine bağlı olarak, 1958 yılında 7129 sayılı yeni Bankalar Kanunu çıkarılmıştır. 7129 sayılı yasayla devlet, bankaları kredi alanında tümüyle serbest bırakmıştır (Takan ve Boyacıoğlu, 2013:5-6).

Ayrıca tasarruf sahiplerinin haklarını korumak amacı ile Bankalar Tasfiye Fonu kurulmuş, 1982 yılında ise bu fon Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilmiştir (Erdem,2012:246-247).

1.3.2.4. Planlı Dönem (1960-1980)

Türkiye ekonomisi, 1960 yılına gelinceye kadar, plansız ve dengesiz bir şekilde büyümüş, 1950'lerin ikinci yarısından sonra çeşitli sektörlerin ve bu arada sanayi sektörünün de büyüme hızı yavaşlamıştır. Kamu kesiminin ekonomideki ağırlığının azaltılması amaçlanmasına rağmen, bu sağlanamamıştır. Yürütülen projeler arasında bir koordinasyon sağlanamamış, projeler sağlam kaynaklarla finanse edilememiş ve Türkiye dağınık bir “şantiye” görünümüne bürünmüştür. 27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra, ekonominin bir plana bağlanması fikri genel kabul görünce, planlama bir kurum olarak 1961 Anayasası'na girmiştir. 1961 yılında çıkarılan bir yasa ile Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuş, kalkınma planlarını hazırlamak ve yürütmekle görevlendirilmiştir. Böylece Türkiye'de 1962'den sonra Planlı Kalkınma Dönemi başlamıştır (Karluk,1999:229).

Ekonomik faaliyetlerin Beş Yıllık Kalkınma Planı ve yıllık programlara bağlandığı bu dönemde ithal ikamesi tipi sanayileşme stratejisinin benimsenmesi buna paralel olarak finansman anlayışını da etkilemiştir. KİK'lerin finansman sorunlarının çözümü için 1964 yılında Devlet Yatırım Bankası kurulmuştur. Özel sektörün kısa ve orta vadeli ihtiyaçlarını karşılamak için 1963 yılında Sınai Yatırım ve Kredi Bankası faaliyete geçmiştir (Bu iki banka mevduat toplamadığı için banka dışı mali aracı kategorisine girmektedir). Ticari bankacılık alanında uygulanan politikalar sisteme girişleri önlenmiş, böylece mevcut oligopolcü yapı güçlenmiştir. Bu sırada bölgesel bankaların tümü kapatılmıştır. Buna karşılık çok şubeli büyük bankacılığa doğru bir gelişim olmuştur (Parasız,2000:111).

1924 yılında 35 adet toplam banka bulunmakta iken, 1980 yılında bu sayı 44'e yükselmiştir (Yüzgün,1982:16). 1960'lı yıllarda izlenen politikalar gereği banka sayısında düşüşler yaşanmış olup, 1980 yılında az bir yükseliş ile ancak 44 banka sayısına ulaşılmıştır.

Planlı dönemde 5'i Kalkınma ve 2'si Ticaret olmak üzere toplan 7 yeni banka kurulmuştur. Bu dönemde kurulan Kalkınma Bankaları, T.C. Turizm Bankası (1962), Sınai Yatırım ve Kredi Bankası (1963), Devlet Yatırım Bankası (1964), Türkiye Maden Bankası (1968) ve Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (1976)'dır. Bu dönemde kurulan Ticaret Bankaları ise Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası (1964) ile Arap-Türk Bankası (1977)'dir. Kalkınma bankalarının kurulması ile ilgili ilke kararları Kalkınma Planları'nda yer almıştır (Sezgin,2008:26). Bu dönemde 22 ulusal banka ve 1 yabancı banka faaliyetlerine son vermiş, tasfiyeye girmiş veya birleşme yolu ile yeni banka oluşturmuştur (Akgüç,1989:61).

Bu dönemin bankacılık açısından en önemli özelliklerinden birisi, özel ticaret bankalarının büyük bölümünün holding bankası haline gelmesi olmuştur. Bir sanayi veya ticaret sermayesi grubunun bir bankanın sermayesinin önemli bölümünün sahibi olması anlamına gelen ve dünyada da yaygın olan holding bankacılığı, o dönemde özel sektör yatırımlarını hızlandıracak düşüncesiyle devlet tarafından teşvik edilmiştir (Keskin vd.,2008:13).

1980'li yılların öncesi dönemde Türkiye'de bankacılık sektörünün temel özellikleri aşağıdaki gibi özetlenebilir (Coşkun vd., 2012:13-14).

- Bankacılık sektöründe kamu kesimi hâkim durumdaydı. Hükümetler, TCMB ve büyük kamu bankaları aracılığı ile bankacılık sektörünü kontrol altında tutarak kaynak dağılımı ve rant paylaşımını yönlendiriyordu.
- Bu dönemde Türkiye'de bankacılık sektörü rekabetten uzak, birkaç bankanın hâkim olduğu oligopolcü bir yapıya sahipti. 1970'li yılların sonlarında bankacılık sektöründe yoğunlaşmanın yüksek, maliyet etkinliğinin düşük olduğu görülmektedir. 1979 yılı itibarıyla ilk altı(üç kamu, üç özel) banka toplam aktiflerin % 66.6'sını, toplam mevduatların % 73'ünü ve toplam kredilerin de % 63.4'ünü kontrol etmekteydi.

- Bu dönemde bankacılık sektörüne giriş mevzuat ile engellenmişti. Giriş engeli de kesimde optimal olmayan bir şubeleşmeye yol açmıştır.
- 1970’li yıllarda Türkiye’de hizmet ve sanayi kesimlerinde hızlı bir holdingleşme söz konusudur. Bu gelişme bankacılık sektörünü de etkilemiş, yönetim ve denetiminin bir holding kuruluşuna ait olan holding bankacılığı yaygınlaşmıştır.

1.3.2.5. Dışa Açılma ve Piyasa Ekonomi Dönemi (1980-2000)

1980 sonrası dönemde Türkiye ekonomisi uluslararası piyasalara açılarak dünya ekonomisi ile bütünleşme sürecine girmiştir. Önce mal ve hizmet daha sonra da sermaye piyasaları serbestleştirilerek dışa açılmıştır. Bu sürecin tüm aşamalarında finansal kesimin ve özellikle bankacılığın kritik bir yeri olmuştur (Köne,2003:238).

24 Ocak 1980 tarihinde ekonomide köklü dönüşümleri amaçlayan bir “İstikrar Programı” yürürlüğe konmuştur. İthal ikameci sanayileşme stratejisi terkedilerek, ihracata ağırlık ve öncelik veren bir sanayileşme modeli benimsenmiştir (Karluk,1999:235).

1960-1980 yılları arası dönemde geçerli olan negatif faiz uygulaması son bulmuş, mevduata pozitif faiz verilmeye başlanmıştır. Faizlerin bazı özel durumlar haricinde serbest bırakılması kısa sürede mevduat faizlerinde ve buna bağlı olarak kredi faizlerinde yüksek oranla artışı da beraberinde getirmiştir. Serbest faiz uygulamasına, bankacılık ve bankerlik kesimlerinde yarattığı sorunlar yüzünden 1983 yılında son verilmiş, 1987’den itibaren tekrar faiz serbestisine dönmüştür (Coşkun ve dig.,2012:15).

1980’li yıllarda Türk bankacılık sisteminin dışa açılmasıyla ülkemizde şube açan yabancı bankaların hizmet alanında yoğun bir rekabet yaşanmıştır. Bu durum

Türk bankacılık sisteminde etkinliği artırmıştır (Takan ve Boyacıoğlu,2013:8). 1980 yılından sonra 13 yabancı bankanın Türkiye’de şube açması ve 5 yeni yabancı bankanın kuruluşu ile 1988 yılı sonunda yabancı banka sayısı 22’ye yükselmiştir (Akgüç,1989:70-71).

1982 yılında çıkarılan Sermaye Piyasası Kanunu ile sermaye piyasası araçlarının kullanımı için gerekli yasal ve kurumsal yapı oluşturulmuştur. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası 1986 yılında faaliyete geçmiştir (Keskin vd.,2008:14). Bu gelişme, finansman bonosu, mevduat sertifikası, tahvil alım-satımı, repo işlemleri, pay senedi vb. gibi finansal araçların hızla gelişmesini sağlamış ve bankaların düşük maliyetli fon olanakları ortadan kaldırılmıştır. Tasarruf sahiplerinin önündeki seçeneklerin artması, iç finansal piyasalarda bankaların payını azaltıcı yönde etki yapmıştır (Parasız,2000:112).

1985 yılında 3182 sayılı Bankalar Kanunu yürürlüğe girmiş, uluslararası denetim ve gözetim sistemi ile uluslararası bankacılık standartları sisteme tanıtılmış, tek düzen hesap planı uygulaması getirilmiş, bilançolar dış denetime tabi tutulmuş, mevduat sigorta fonu kurulmuş ve donuk kredilere daha gerçekçi kârlılık uygulanması getirilmiştir. Ayrıca İnterbank piyasası kurulmuştur. Türkiye’de yerleşik kişilere döviz tutma ve döviz mevduatı açma izni verilmiştir. Merkez Bankası, 1987 yılında açık piyasa işlemlerine başlamıştır. 1988 yılında döviz piyasası kurulmuştur. 1989 yılında döviz işlemleri ve sermaye hareketleri serbest bırakılmıştır. 1990 yılında TL’nin konvertibilitesi ilan edilmiştir. 1990 yılında, Merkez Bankası öngörülebilirliğin artması ve mali piyasalardaki belirsizliklerin azaltılmasına yönelik olarak para programını tanıtmış ve uygulamasını başlatmıştır. 1992 yılında, elektronik fon transfer sistemine işlerlik kazandırılmıştır (Keskin vd. 2008:14).

1980’li yılların ilk yarısında uygulanan para politikaları, finansal piyasalarda liberalleşmeyi sağlayarak, kaynakların daha etkin ve verimli kullanılmasına ve böylece ekonomik büyümeye katkı sağlamıştır. Ancak özellikle 1980’li yılların

ikinci yarısından itibaren Merkez Bankası'nın siyasi baskılar nedeniyle, Hazine marifetiyle KİT'lere kullandığı kredileri artırması, ekonomik göstergelerde bozulmalara neden olmuştur. Tüm bu gelişmeler, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yaşanan en büyük ekonomik krizlerden biri olan 1994 krizinin yaşanmasında etkili olmuştur (Takım ve İslamoğlu, 2012:187).

Bu dönemde bankalar, yurt dışı kaynaklardan borçlanarak elde ettikleri döviz kaynaklarını Türk Lirası üzerinden getiri sağlayan finansal araçlara yatırmış ya da Türk Lirası kredi vermişlerdir. Bu da bankaların döviz varlıkları ile döviz yükümlülükleri arasındaki farkın artmasına, yani açık pozisyonla çalışmalarına yol açmıştır (Köne, 2003:240). Birçok bankanın krize açık pozisyonda yakalanması, bankalardan ve aracı kuruluşlardan bazılarının ödeme gücünün içine düşmesi, iflasların artmasına neden olmuştur. Mali sisteme olan güvenin yeniden kazanılması için mevduatın tamamına devlet güvencesi getirilmiş, mevduatın %100'u TMSF kapsamına alınmıştır (Göçmen Yağcılar,2011:101).

1999 yılında ekonomik faaliyetler daralmıştır. Rusya kriziyle bağlantılı olarak 1998 yılının ikinci yarısından itibaren görülen sermaye çıkışı, Adapazarı ve Düzce depremleri, erken genel seçim ve hükümet değişimi gibi faktörler, bu daralmada etkili olmuştur. Haziran 1999'da göreve başlayan yeni hükümet, ekonomik sorunlara dönük olarak bir dizi iyileştirme ve düzenlemeyi hayata geçirmiştir (Keskin vd., 2008:17).

Tüm bu olumlu ve olumsuz birçok gelişmeyle birlikte bu dönemde banka sayısında ciddi artışlar yaşanmıştır. Özellikle 1994 yılında meydana gelen krizden önce birçok banka faaliyete başlamıştır. Bu durum bankacılık sektöründe rekabetin iyice artmasına sebep olmuştur. Uzun yıllar Merkez Bankası yatırım bankaları da dahil olmak üzere 44 olarak tutulan banka sayısı 2000'li yıllara doğru 77'ye ulaşmıştır. 1990'lı yıllarda da 70'leri aşmıştır (Parasız,2000:113).

Bankacılık ve ekonominin 1980-2000 yılları arasındaki durumuna genel olarak değinildikten sonra bu dönemdeki gelişmeler şu şekilde sıralanabilir (Er,2009:138-140);

- Finansal serbestleşme çerçevesinde, 1 Temmuz 1980’den sonra faiz oranları serbest bırakılmıştır.
- 1982 yılında Sermaye Piyasası Kanunu çıkarılmış, 1986 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) faaliyete geçmiştir. İMKB leasing, faktöring, swap, future, forward vb. işlemlerin başlaması, tüketici kredilerin yaygınlaşması gibi döviz ve para piyasalarında çeşitlilik artırılmıştır.
- 1987 yılında TCMB açık piyasa işlemlerine başlamıştır.1988’de döviz efektif piyasası, 1989’da altın piyasası kurulmuştur.
- 1983 yılında Bankalar Tasfiye Fonu, TMSF’ye dönüştürülmüştür.
- 1984 yılında Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT) ile ilgili çalışmalar yapılmış devlet bankaları “İktisadi Devlet Teşekkülü” olarak tanımlanmıştır.
- Denizcilik Bankası 1984 yılında kurulup, 1992’de Emlak Bankası’na devredilmiştir.
- 1987 yılında Türkiye Öğretmenler Bankası kurulmuş ve başka kamu bankası kurulmamış, aksine özelleştirme gündeme gelmiştir. 1989 yılında Sümerbank, Sümer Holding A.Ş’ ye dönüştürülmüştür.
- 1994 yılında Etibank bankacılık kısmı sanayi şirketinden ayrılarak ayrı bir şirket statüsü kazanmış ve Kamu Ortaklığı İdaresine bağlanmıştır.
- 1988 yılında Emlak Bankası, Anadolu Bank ile birleşmiş ardından 1992 yılında Denizbank’ı devralmıştır.
- Halk Bankası 1992 yılında Sümerbank ve Etibank aktif ve pasifleri ile TÖBANK’ ı devralmıştır.
- 1999 yılında birer holding bankası olan Yurtbank, Esbank, Sümerbank, Egebank, Yaşarbank olmak üzere beş ticari bankanın hisse senetlerinin tamamı TCMB nezdindeki Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)’na devredilmiştir (Takan ve Boyacıoğlu, 2013: 8).

- 1999 yılında çıkarılan Bankalar Kanunu ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) oluşturulmuş, BDDK 2000 yılında faaliyete geçmiştir (Takan ve Boyacıoğlu,2013:9).

1.3.2.6. Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Dönemi (2000-2010)

1990'lı yıllarda yaşanan krizlerin ardından kronik enflasyon, yüksek reel faiz oranları ve gittikçe bozulan borç dinamikleri nedeniyle sorunlar yaşayan Türkiye ekonomisini istikrara kavuşturmak amacıyla, 1999 yılının Aralık ayında uluslararası finans kuruluşlarınca desteklenen döviz kuruna dayalı bir istikrar programı başlatılmıştır (Serdengeçti,2002:1).

Bu program kapsamında enflasyonu düşürmek ve ekonomik büyüme ortamını yeniden sağlamak amacıyla; sıkı maliye politikasının uygulanması, yapısal reformların hayata geçirilmesi, enflasyonist beklentileri hızla aşağı çekmek için döviz kurlarının beklenen enflasyona göre belirlenerek önceden açıklanması ve para politikası likidite genişlemesinin yabancı kaynak girişine bağlanması hedeflenmiştir (Kaya,2015:54).

Döviz kurlarının beklenen enflasyona karşı önceden belirlenmesi ile ilgili politika, döviz talebi artırmış ve bankalar kaynaklarını kısa vadeli yabancı kaynaklara yönlendirirken, kullandırımlarını ise uzun vadeli Türk Lirası cinsinden gerçekleştirmişlerdir. Bu durum bankaların aktif yapısında ciddi değişiklikler oluşturmakla birlikte, bankaları krize dayanıksız hale getirmiştir.

Kasım 2000'de bankacılık sektörü ciddi bir sarsıntı geçirmiştir. Dezenflasyon programının kur riskini artırmayı teşvik eden yapısı, gerileyen enflasyon ve faiz oranları paralelinde bankaların likidite risklerini artırmaları, ayrıca ekonomik

faaliyetin canlanmasıyla beraber kredi riskinin de yükselmiş olması sonucu, bankalar Kasım 2000 dalgalanmasında önemli sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. 2000 yılında, üç özel sermayeli ticaret bankasının (Demirbank, Etibank, Bank Kapital) daha yönetimi fon'a devredilmiştir. Bir ticaret bankası (Kıbrıs Kredi Bankası) ile bir kalkınma ve yatırım bankasının (Park Yatırım Bankası) bankacılık faaliyeti durdurulmuştur. Böylece 2000 yılı sonunda fon'daki banka sayısı 11'e yükselmiştir (Keskin vd.2008:18-19).

2000 yılının Kasım ayında yaşanan dalgalanmaya neden olan sorunlar, 2001 yılında daha da ağırlaşmıştır. Yapısal düzenlemelerin yavaşlaması, iç talebin sınırlandırılmamasına bağlı olarak cari işlemler açığının büyümeye devam etmesi ve döviz kurlarındaki baskının artması sonucu, 2001 Şubat ayında Türkiye ekonomisinde finansal sistemde başlayan ve hızla reel kesime de yayılan bir kriz yaşanmıştır (Keskin vd. 2008:19).

Kasım krizi sonrasında likidite ve faiz riski nedeniyle sorunlar yaşayan Türk bankacılık sektörü, 2001 yılında da Şubat krizi sonrasında kur riskinden kaynaklanan kayıplarla karşı karşıya kalmışlardır. Bankacılık kesiminin aktif kalitesi ve öz kaynak yapısı zayıflamış, reel kesime kredi açılması ise önemli bir risk oluşturmuştur. 2000 yılında olduğu gibi 2001 yılında da TMSF'ye devirler sürmüş ve beş fon bankası (*Ege bank, Yurtbank, Yaşarbank, Bank Kapital, Ulusal Bank*) *Sümerbank*, iki fon bankası ise (*İnterbank ve Esbank*) *Etibank* çatısı altında birleştirilmişlerdir. Ayrıca *Bank Ekspres, Sümerbank ve Demirbank*'ın satış işlemleri gerçekleştirilmiştir. *Garanti Bankası* ise daha önce *Körfez bank* ile birleşmiş olan *Osmanlı Bankası* ile birleştirilmiştir (Erdem,2014:258).

Türkiye'de Şubat 2001'de yaşanan mali krizin, kamu sektöründen başlayarak mali sektöre yayılan ve sonucunda reel sektör üzerinde büyük sıkıntılar doğuran etkileri olmuştur. Yaşanan krizin etkilerinin giderilmesi ve ekonomide istikrarın tekrar sağlanması amacıyla Mayıs 2001 tarihinde "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" uygulanmaya başlanmıştır (Göçmen Yağcılar,2011:106).

2000 Kasım ve 2001 Şubat krizlerinden sonra uygulanan 2002-2004 dönemi güçlü ekonomiye geçiş programında “İstikrar İçinde Kalkınma” hedeflenerek 2004’te enflasyonun yüzde 12, büyümenin de yüzde 5 olması öngörülmüştür (Terzi ve Oltulular,2004:23).

Bu tarihten sonra birçok alanda yapılanmaya gidilmiştir (Takan ve Boyacıoğlu, 2012:9-10);

- Merkez Bankası Kanunu’nda yapılan değişiklik ile bankanın görevinin fiyat istikrarı olduğu açıkça tanımlanmış, bankaya bağımsızlık sağlanmış ve Para Politikası Kurulu oluşturulmuş, böylece enflasyonla mücadelenin alt yapısı hazırlanmıştır.
- Bankacılık sistemi ve kamu bankaları yeniden yapılanmış, kamu bankaları ortak yönetim altına alınırken, bankalar sermayelerini güçlendirmişlerdir.
- Bankaların faaliyetlerini düzenleyen mevzuat 2005 yılında yenilenmiştir.
- Özel finans kurumlarının ticaret ünvanları değiştirilerek “Katılım Bankası” ibaresini kapsayacak hale getirilmiştir.

2000 ve 2001 yılı krizleri sonrasında yeniden yapılanan bankacılık sektöründe yabancı sermayeli banka sayısı hızla artmıştır. 2005 yıl sonu itibari ile Türkiye’de faaliyet gösteren 47 bankanın 13’ü yatırım bankası iken, 2 banka Tasarruf Mevduatı Sigorta Fon’u bünyesinde yer almıştır. Geriye kalan 32 bankadan 14’ü doğrudan yabancı sermayeli banka statüsündedir (Günel, 2012: 179).

Türkiye ekonomisinde 2002 yılından sonra yaşanan hızlı ve istikrarlı büyüme sürecinden sonra, 2008 yılında ekonomik faaliyetlerde hızlı bir yavaşlama olmuştur. 2008 yılının son çeyreğinde yaşanan küresel kriz nedeniyle; GSYİH yüksek bir hızla azalmış, enflasyon ve faiz oranları dalgalı bir seyir izlerken, kamu ve özel kesimde

tasarruf açığı ortaya çıkmış, bütçe açığı artmış, TL değer kaybetmiş, bekleyişler kötüleşerek riskler artmıştır (Türkiye Bankalar Birliği,2009;1).

2008 küresel mali krizi hemen hemen her ülkeyi etkilemekle birlikte, Türk Bankacılık Sektörü krizin etkilerini hissetmesine rağmen bazı yapısal farklılıkları nedeniyle, gelişmiş ve diğer gelişmekte olan ülkelerdeki finansal sektörlere kıyasla krize çok daha hazırlıklı ve güçlü girmiştir. Özellikle 2001 krizinden sonra hayata geçirilen, kamu bankalarının yeniden yapılandırılması, düzenleyici ve denetleyici çerçevenin sağlamlaştırılması, sektörün sermaye tabanının güçlendirilmesi, problemli bankaların sistemden çıkarılması gibi yapısal değişiklikler, sektörü krizlere dayanıklı hale getirmiştir (Takan ve Boyacıoğlu,2013:11).

1.3.2.7. Mevcut Dönem (2010-2015)

Bankacılık sektörü, 2010 yılında da ekonomik faaliyeti desteklemeye devam etmiştir. Ekonomik faaliyetin hızla toparlaması, enflasyonun düşmesi, gerek yurt içinde gerekse yurt dışında yerleşiklerin TL talebinin artmaya devam etmesi, öz kaynak yeterliliğinin düzenlemelerde öngörülen düzeyin üzerinde kalması, kurumsal ve bireysel kredi talebinin güçlü olması, kamu kesiminin borç çevirme oranının düşmesi, yurt dışında kaynak girişinin artması, para ve sermaye piyasalarının istikrarlı olması sayesinde sektörün performansı iyileşmeye devam etmiştir (Türkiye Bankalar Birliği,2011;5).

Türkiye’de 2010 yılında faaliyet gösteren banka sayısı 49 olmuştur. Bunların 4 tanesi katılım bankasıdır. Diğer bankaların 32 tanesi mevduat bankası, 13 tanesi ise kalkınma ve yatırım bankasıdır. Mevduat bankalarından 3’ü kamusal sermayeli, 11’i ise özel sermayeli bankadır. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) bünyesinde 1 banka bulunmaktadır. Ekonomide yeniden hızlanan büyümeye bağlı olarak bankalar da şube faaliyet ağlarını genişletmeye ve istihdam yaratmaya devam etmişlerdir. Şube dışı faaliyet alanında da teknoloji ağırlıklı yatırımlar devam etmiş,

sunulan hizmet ve ürünler çeşitlendirilmiştir. Toplam şube sayısı 429 adet artarak, 9.465'e yükselmiştir (Türkiye Bankalar Birliği, 2011; 27).

Türkiye'de Aralık 2015'de; 32 adet mevduat, 13 adet kalkınma ve yatırım, Ziraat Katılım Bankası'nın da 2015 yılında katılması ile 5 adet katılım bankası olmak üzere toplam 50 banka bulunmaktayken, 2016 yılı itibari Asya Katılım Bankası'nın TMSF'ye devredilmesi ve yeni bir kamu katılım bankası olan Vakıf Katılım Bankası'nın kurulmasıyla birlikte banka sayılarında bir değişiklik olmamıştır. Mevduat bankalarından 3'ü kamusal sermayeli, 8'i ise özel sermayeli bankadır. Toplam şube sayısı ise 2016 Şubat ayı itibari ile 11.117 adete ulaşmıştır. (Türkiye Bankalar Birliği, Şubat 2016).

2010 yılı itibari ile bireysel bankacılık ürünlerindeki gelişme incelendiğinde 2010 yılında 28.000 adet olan ATM sayısı, 2015 yılı itibari ile 48.000'e; 1.824.000 olan POS sayısı, 2.158.000'e; banka kartı sayısı 69.917.000'den, 112.384.000'e ve kredi kartı sayısı ise 46.956.000'den, 58.215.000'e yükselmiştir (Türkiye Bankalar Birliği, Şubat 2016). Özellikle POS ve banka kartı rakamlarındaki artışın fazla olmasındaki önemli bir etken de 2008 yılında yapılan yasal düzenleme ile çalışanların maaşlarının banka kanalı ile ödenme zorunluluğunun getirilmiş olmasıdır.

Bu dönemde bireysel bankacılık alanında birçok yeni ürün geliştirilirken (Bireysel Emeklilik, Mobil Şube vb.) birçok ürünün de nitelikleri değiştirilerek işlevsellik kazandırılmıştır. İnternet bankacılığı ve kredi kartı başta olmak üzere birçok bireysel ürünün tanınırlığı ve kullanım oranlarında dikkat çekici bir artış olmuştur.

1.4. BANKA T RLER 

Bankaların tanımında olduğu gibi sınıflandırılmasında da çeşitli güçlüklerle karşılaşılmaktadır. Bankaları kesin hatlarla birbirinden ayrılan gruplara ayırma düşüncesi ülke düzeyinde kısmen mümkünse de, dünya genelinde bu oldukça g tt r. Konunun karmaşıklığı; bankacılık faaliyetlerinin ülke ekonomisine ve sermaye piyasasına bağımlılığından, faaliyet sahasının genişliğinden, bankaların büyük ölçüde yasaların denetiminde bulunmasından kaynaklanmaktadır.  lkelere göre bankacılık sisteminde farklılıklar olması, bankacılığın önem sırasının ülkelere göre değişmesi, farklı amaçlarla kurulan bankaların diğer bankacılık faaliyetlerini de yerine getirmesi, sınıflandırmayı güçleştiren temel nedenlerdir (Geylan, 1985:12-13).

Her ne kadar bankaların sınıflandırılması bir hayli g  olsada geçmişten günümüze bankacılık gelişerek, sonuçta birçok banka türü oluşmuştur. Banka türlerini sınıflamak istediğimizde çok farklı ayrımlar yapmak mümkündür. Bankaları yasal niteliklerinden tutun da ekonomik fonksiyonlarına kadar değişik alanlarda sınıflamak mümkünken, bu çalışmada bankaları kapsamlarına göre, faaliyet alanlarına göre ve mülkiyet yapılarına göre üçlü bir ayırıma tabii tuttuktan sonra alt başlıklarla bankalar detaylandırılacaktır.

1.4.1. Kapsamına Göre Bankalar

Kapsamına göre bankalar bölümünde bankaları;  zel Bankacılık, Perakende Bankacılık, Toptancı Bankacılık, Evrensel Bankacılık, Uluslararası Bankacılık, Holding Bankacılığı ve Kıyı Bankacılığı olarak yedi bölüme ayırmak mümkündür.

1.4.1.1.Özel Bankacılık

Özel bankacılık olarak adlandırılan hizmet türü, müşterilerin varlıklarının, kişilerin belirlediği risk ve beklentilerine göre özel olarak yönetilmesidir. Banka müşterinin profilini belirleyerek, onun ihtiyaç ve yatırım tercihlerine göre kişiye özel alternatif ürünler sunar. Bankalar, özel bankacılık hizmetini, bu iş için özel olarak hazırlanmış şubeler aracılığıyla vermektedirler. Müşterilerin birikimleri, yatırım konusunda uzman müşteri temsilcileri ve portföy yönetmenlerinin yardımıyla finansal hedefler, gelirler ve giderler gözönüne alınarak en doğru şekilde değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Özel bankacılık; her türlü standart bankacılık, kiralık kasa ve gişe hizmetleri, repo işlemleri, sabit getirili menkul kıymetler ve yurtiçi hisse senetleri alım-satımı gibi yatırım hizmetleri, birikimlerin yabancı para ve menkul kıymetlerde değerlendirilmesi, türev ürünlerde yatırım, kişiye özel tasarlanmış kredi kartları, özel fonlar, kişiye özel hazırlanmış mevduat ürünleri ve opsiyon stratejileri gibi ürün ve hizmetleri kapsamaktadır. Bu bankacılık türünde 250.000 TL üstü varlığa sahip müşteri kitlesi hedeflenmektedir. (<http://www.tuketicifinansman.net/2009/09/ozel-bankacilik-nedir-ozel-bankacilik.html>, Erişim Tarihi: 21.02.2016)

Özel bankacılık genellikle mevcut bankaların bazı şube türleri olarak günümüzde uygulanmaktadır. Hemen hemen birçok banka bu alanda bir ya da birden fazla şube açarak bu şubelerde donanımlı ve tecrübeli elemanlar istihdam etmektedir. Genellikle kişiye özel hizmet sunulan bu şubelerin müşteri sayıları az ancak işlemleri büyük çaplıdır.

Büyük tutarlı mevduata sahip olan veya büyük çaplı kredi kullanan müşterilere yönelik farklı, hızlı ve ayrıcalıklı hizmet vermeyi hedefleyen banka şubeleri özel bankacılık işlemlerine yönelik örgütlenirler. Bu şubelerde özel müşterilerin her türlü mevduat, repo, kiralık kasa, menkul kıymet portföyü işlemleri, kredi kartı gibi bireysel bankacılık işlemleri vs. hizmetler en hızlı ve en ilgili şekilde yerine getirilmeye çalışılır (Güney,2008:30).

1.4.1.2.Perakende Bankacılık

Perakende bankacılık, genellikle küçük hacimli işleri yapan, toplumun geniş bir kesiminin finansal ihtiyaçlarını karşılayan çok şubeli bankacılıktır. Perakende bankacılık; mevduat bankacılığı, şube bankacılığı, ticari bankacılık şeklinde de adlandırılmaktadır (Sezgin ve Şendoğdu, 2008:39).

Perakendeci bankaların asıl fonksiyonu tasarruf sahibi ile yatırımcı arasında aracılık yapmaktır. Bununla birlikte perakendeci bankalar; çek tahsili, akreditif, kambiyo işlemleri, kredi kartları, otomatik fatura ödeme, havale, kiralık kasa ve teminat mektubu gibi hizmetler de vermektedir. Ayrıca forfaiting, faktörling, leasing, swap, opsiyon gibi bilanço dışı faaliyetleri de gerçekleştirmektedirler(Takan ve Boyacıoğlu,2013:16).

Perakendeci bankalar her köşe başında bir şube esasına dayanırlar. Perakende bankacılık, geniş bir alana yayılmış küçük, orta ve büyük ölçekli firmaların yoğun kredi taleplerini karşılamak üzere kurulurlar (Parasız, 2000:122-123).

Perakende bankaların özelliklerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Altan, 2001:57-58):

- ✓ Sürekli işlem yaptıkları ve çok sayıda şube ile çalıştıkları için kasalarında atıl fon bulunabilir.
- ✓ Perakendeci bankaların kırtasiye, kira, bina ve araç-gereç masrafları oldukça fazladır.
- ✓ Mevduat ve kredi yelpazeleri geniştir.
- ✓ Müşteri sayısı çoktur.
- ✓ Toptancı bankalara göre kaldıraç etkisinden daha fazla yararlanırlar.

- ✓ Çok sayıda eleman çalıştırdıkları için personel giderleri oldukça yüksektir.
- ✓ Faiz marjı⁴ toptancı bankalardan yüksektir.
- ✓ Ücret ve komisyon gelirleri, faiz gelirlerine göre daha fazladır.

1.4.1.3.Toptancı Bankacılık

Perakende bankacılıktan farklı olarak sayıca daha az, ancak hesap bakiyesi olarak daha yüksek meblağlı işlemlerin yapıldığı bankacılık türüdür (Mathews ve Thompson,2005:56).

Toptancı bankacılık, büyük miktardaki kredi taleplerini karşılamak üzere, başka firmalardan, uluslararası para ve sermaye piyasalarından büyük miktarda fon sağlayan, ayrıca faktoring ve forfaiting gibi tekniklerle uluslararası ticaretin finansmanına yardımcı olan, çok geniş iş alanına sahip, müşterileriyle çok yakın ilişkide bulunan bankalardır (Balak ve Seymen, 1996: 18).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, bankalar büyük altyapı, inşaat ve endüstriyel yatırım projelerine fon sağlayarak bu gelişmede yer almışlardır. Daha sonra ekonomik faaliyetlerin gelişmesi, büyük ölçekli firmaların ortaya çıkmasıyla, belirli konularda uzmanlaşmış bankalara ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Büyük firmaların finansal ihtiyaçlarını karşılayabilecek, sorunlara çözümler önerebilecek, hızlı çalışan banka arayışları artmıştır. Bu ihtiyaçların karşılanabilmesi için toptancı bankalar gelişmeye başlamıştır (Sezgin ve Şendoğdu,2008:41).

Toptancı bankalar, az sayıda şubeleri ile ileri teknolojiden de yararlanarak para ve sermaye piyasalarından büyük tutarlı fon sağlayan, ayrıca faktoring ve forfaiting gibi yeni tekniklerle uluslararası ticaretin finansmanında yardımcı olan ve

⁴ Faiz Marjı: Kazanılan ve ödenen faiz arasındaki farktır.

çoğunlukla belli finansal merkezlerde faaliyet gösteren bankalardır. Uluslararası nitelikte olan bu piyasalar ise rekabetçi bir yapıya sahiptir (http://www.hakanguclu.com/calismalar/Fransa_Bankacilik_Sistemi.pdf, Erişim Tarihi: 21.02.2016).

1.4.1.4. Evrensel Bankacılık

Evrensel bankalar; tarihsel gelişimleri, örgüt yapıları ve stratejik yönelimleri itibariyle finansal sektör içerisinde çok ürün üreten firmalar olarak ortaya çıkmıştır. Kendi ana ülkelerinde evrensel bankalar hemen hemen tüm müşteri kitlelerini hedef almakta ve onlara her alanda uygun finansal hizmetler sunmaya çalışmaktadırlar. Kendi ülke piyasalarının dışında ise çoğu faaliyetlerini uluslararası bankacılık, toptancı bankacılık ve menkul kıymet faaliyetleri alanlarında toplayarak, genellikle daha sınırlı bir rekabet profili çizerler. Yabancı piyasalarda nadiren perakende bankacılık faaliyetlerinde bulundukları da olur. Evrensel bankacılık, işletme finansmanını, sermaye piyasası ve yabancı para araçlarını ve hizmetlerini kapsayan çok geniş faaliyet alanlarını içine alır. Birçok evrensel banka, faaliyetlerini faiz gelirlerinden ziyade hizmetler karşılığında aldıkları komisyonlardan karşılamaktadır (Göçmen Yağcılar,2011:11).

1.4.1.5. Uluslararası Bankacılık

Uluslararası finans merkezlerinde faaliyet gösteren, dünya üzerinde yaygın bir şube ağı olan, işlem hacmi itibarıyla yerli ve yabancı müşterilere toptancı veya perakendeci bankacılık hizmetlerini sunabilen bankalara uluslararası bankalar denir. Uluslararası bankacılık ağı, ülke dışında şube veya temsilcilik açılması, ticari banka kurulması, konsorsiyum banka oluşturulması veya muhabir bankacılık ilişkileri ile oluşturulabilir (Kaya,2015:75).

Uluslararası banka, kendi ülkesinde mevduat kabul eden, kredi veren, bu aktivitelerin gerektirdiği diğer hizmetleri yerine getiren ve şubeleri aracılığıyla bu hizmetleri en az bir ülkede daha veren banka olarak tanımlanabilir. Uluslararası bankaların diğer bir özelliği de ülkelerin ekonomik sistemlerinden bağımsız olarak kaynakları mobilize etme yeteneğine sahip olmalarıdır (www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazpazartesi16.doc , s.29).

İlk uluslararası bankacılık faaliyetleri, 13.-16. yüzyıllarda Avrupa’da yapılmıştır. Uluslararası bankacılıkta ikinci gelişme, özellikle İngiltere İmparatorluğu’nda uluslararası mal ticaretini finanse etmek amacıyla büyüyen şube ağına sahip ticari bankaların gelişen sömürge ülkelerinde kurulmaya başladığı 19. yüzyıl boyunca ortaya çıkmıştır. Üçüncü gelişme, 19. yüzyılda kurulmaya başlanan ve temel faaliyetleri Avrupa’nın sermaye ihracatını istikrarlı şekilde sürdürülmesini sağlamak ve gelişmekte olan ülkelere uzun dönemli krediler vermek olan universal bankaların ortaya çıkışı olmuştur (Ekren,1986:7-8).

Küreselleşmenin yükselen değeri olması, yeni teknolojiler ve yeni rekabetlerin ürettiği yoğun baskılara, devletlerin sürekli olarak yayılmasına reaksiyon olarak bankalar dünyada uluslararası bankacılığı başlatmışlardır (Sezgin ve Şendoğdu, 2008:42).

Uluslararası bankacılıkta en büyük gelişme, 1973 yılında petrol ihraç eden ülkelerin petrol fiyatlarını yaklaşık dört kat artırması ile başlamıştır. Petrol ithal eden gelişmekte olan ülkeler, ithalatın finansmanını karşılamak için uluslararası bankalardan borç almak zorunda kalmışlardır. Daha sonra bu ülkelerin borçlarının ödeyememesi nedeniyle uluslararası bankacılık krizi ortaya çıkmıştır ve yapılan girişimlerle bu kriz giderilmiştir (Takan ve Boyacıoğlu,2013:69).

Bankacılık sisteminde ortaya çıkan değişiklikler ve yenilikler, bankaların uluslararası işlem ya da faaliyetlere yönelmesini etkilemiştir. Özellikle, elektronik

bankacılık, bankacılık sektörüne faydaları açısından maliyetini hayli aşan yeni imkânlar sunmuştur. Bankacılığa getirilen kısıtlamalar bu sayede atlatılmış, mevduat ve kredilendirme işlemlerinde ulusal sınırlar aşılmış ve dünya ölçeğinde etkin ve süratli çalışan bir haberleşme ağı kurma olanağı doğmuştur (Parasız,2001:612).

1.4.1.6. Holding Bankacılığı

Holding bankacılığı; doğrudan ya da dolaylı olarak bir ya da daha fazla bankaya, bir bankanın sahip olması ya da kontrol altına alması anlamına gelir. Türkiye’de aşağı yukarı 20’den fazla banka belirli grup, kişi, holding ya da diğer bankaların kontrolü altındadır. Batılı ülkelerin ekonomi tarihi, finansal sermayenin giderek ticaret ya da sanayi sermayesini kontrol altına almasını anlatır. Bu gelişim aşaması *finans sermayesi* olarak tanımlanır. Türkiye’de de bir süre, gelişim aynı yolu izlemiş ve son yıllarda bu ilişki tek yönlü olmaktan çıkmış, belli sanayi ve ticaret kesimlerinin bankaları ele geçirme savaşı vermeleriyle etkileşim çift yönlü olmaya başlamıştır (Parasız,2007:202).

Batıdaki anlamda holding bankacılığı ise, bankaların etkin finans güçleri nedeniyle, çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren şirketlere iştirak etmeleri suretiyle, bu şirketlerin yönetiminde söz sahibi olmaları ve bir tür holding kuruluşu şeklinde faaliyette bulunmalarıdır (Altan,1998:21).

Holding bankacılığına yönelmenin temelinde, bankayı elinde bulunduran grup ve holdinglere daha kolay kaynak aktarma isteği yer almaktadır. Hızla büyüyen holdingler, bir yandan faaliyetlerini artırırken diğer yandan bu faaliyet ve yatırımlarını finanse edecek kaynak arayışına girmişlerdir. Bir bankayı almak suretiyle daha kolay kaynak sağlayacağı inancı ile başlayan holding bankacılığı, holdinglerin itibarlarını yükseltmelerine de araç olmuştur (Kaya,2015:87).

Ülkemizde holding bankacılığının prototipi Sabancı Grubu denetimindeki Akbank olmuştur. Bu modelin başarılı olması, diğer holdingleri de, banka satın alarak, banka kurarak veya küçük yerel bankaları geliştirerek holding bankacılığına yöneltmiştir (Akgüç,1989:64).

1.4.1.7. Kıyı Bankacılığı

Aslında kıyı ötesi anlamına gelen “Off Shore Bankacılığı” Türk bankacılık literatüründe “Kıyı Bankacılığı” olarak adlandırılmaktadır(Kaya,2015:75). Kıyı bankacılığı terimi ile, ülke dışından sağlanan fonların yine ülke dışından kullandırılmasını amaçlayan bankacılık türü kastedilmektedir. Bir başka anlatımla, kıyı ötesi bankacılık merkezleri, yabancılara ait döviz cinsinden varlıklar veya borçlar ile ilgili işlemleri yapmak üzere uluslar üstü bankaları çekebilmek için yasal müdahalelerin vergilerin ve buna benzer kısıtların gönüllü olarak azaltıldığı veya kaldırıldığı devlet, bölge veya şehirlerdir. Off-shore kelimesi burada “kendi kıyısı dışında” anlamında kullanılmaktadır (Aksoy,1998:170).

Kıyı bankacılığı denilen olgu 1960'lı yıllardan itibaren, genellikle vergi cennetleri olarak adlandırılan ülkelerde oluşmaya başlamıştır. Bu ülkeler sağladıkları vergi avantajları ile denetimsizlik sayesinde fon yatırımları ve finansal hizmetler bakımından bir cazibe merkezi oluşturmuşlardır. Vergi cennetlerinde gelir ve sermayeden vergi alınmamasının yanında, banka ile ticari sırların korunması, aktif bir banka sektörü altyapısı bulundurulması, iyi bir iletişim ağı ve teknolojisine sahip olunması, istikrarlı bir politik ve ekonomik görüntü sergilenmesi, kıyı bankacılığının temelde belli başlı özelliklerindendir (Cimat ve Taş,2004:1-22).

Euro-kredi sendikasyonları, yabancı tahvil ihraçları, faiz ve para swapları, fon yönetimi, leasing, factoring, forfaiting, altın ve döviz işlemleri bu bankaların başlıca faaliyet alanlarıdır (Akbulak , Kavaklı, Tokmak,2004:83).

Kıyı ötesi bankacılık işlemlerinin temel özelliği şudur: ana ülkedeki banka bu hesaplar çerçevesinde, yabancılardan mevduat fonları toplar ve yine diğer yabancılara bu fonlardan kredi açar. Mevduat ve kredi işlemlerine konu olan para ise ülkenin anaparası olmayıp, bir yabancı ülke parasıdır. Böylece bir yabancı tasarruf sahibinin ana ülke bankasına dövizle yatırdığı fonlar, banka tarafından, hesap üzerinde kıyı ötesi ofise aktarılır. Daha sonra bu fonlar ülkedeki bir yabancıya kredi biçiminde verildiğinde işlem yine kıyı ötesi ofisin hesapları üzerinden gerçekleştirilir (Parasız,2000:618-619).

Kıyı bankacılığı genellikle hem alacaklının, hem de borçlunun yabancı olduğu işlemlerin uygulandığı bir bankacılık türüdür. Kıyı bankacılığı, belirlenen amaçlara hizmet edecek fonların uluslararası transferlerine yardımcı olmaktadır. Bu işlemleri yaparken kıyı bankaları, uluslararası bankacılık işlemlerinde, yabancılardan birbirleri arasındaki limitsiz para transferine olanak sağlayan bir düzenlemeye sahip oldukları gibi ayrıca çok düşük oranlarda vergilendirmeye ve göreceli olarak çok daha az karşılık ayırma hakkına sahiptir (Cimat ve Taş,2004:1-22).

Bu bankalar, genellikle sıkı hesap denetimi ve vergilendirmesi olan ülke paralarını kendine çeken, paranın hesabını vermek istemeyen kitle için parasını tasarruf edeceği bir liman olarak tercih edilmektedir.

Türkiye’de fiilen bankacılık faaliyetlerinde bulunmamakla beraber, sadece serbest bölgelere münhasır bankacılık işlemleri yapmak üzere şube açılmasına veya müstakil banka kurulmasına, Bakanlar Kurulu’nca açılış veya kuruluş şekil ve şartları belirtilmek suretiyle izin verileceği ifade edilmektedir (www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazpazartesi16.doc, s.87).

1.4.2. Faaliyet Alanlarına Göre Bankalar

Faaliyet alanlarına göre bankaları; ticaret bankaları, yatırım bankaları, kalkınma bankaları, katılım bankaları ve merkez bankaları olarak beş ana başlıkta toplamak mümkündür.

1.4.2.1. Ticaret Bankaları (Geleneksel Bankalar)

“Ticari banka” terimi 19. yüzyılda İngiltere’de ortaya atılmıştır. O dönemde ticari bankaların en önemli özelliği, topladıkları paraları kısa vadeli ticari kredilerde kullanmalarıdır. Günümüzde faaliyet gösteren ticari bankaların çoğu kısa vadeli ticari kredilerin yanı sıra, her alanda orta ve uzun vadeli krediler vermektedir. Bu nedenle vadesiz mevduat kabul eden ve çek hizmeti veren bütün bankaları “Ticari Banka” terimi altında toplamak mümkündür. Ticari bankalar aynı zamanda orta ve uzun vadeli kredi açabilen bankalardır (Geylan,1985:17).

Bankacılık sektöründe en çok karşılaşılan banka türü olup, temelde klasik bankacılık faaliyetleri olan mevduat toplama ve kredi verme faaliyetleriyle uğraşırlar. Başlıca fon kaynakları mevduat, kullanılan krediler ve özkaynaklardır (Akbulak, Kavaklı, Tokmak,2004:82).

Bu bankalar bir yandan tasarruf sahiplerine ait fonları toplarken, diğer yandan topladıkları bu fonları kredi olarak kullanıdılmaktadırlar. Bunun yanı sıra günümüzde varolan pekçok bankacılık faaliyetlerini beraberinde yürütmektedirler. Bu hizmetlerin bazıları; çek işlemleri, pos hizmetleri, kredi kartı hizmetleri, havale- pös⁵ işlemleri, bireysel emeklilik, hisse senedi işlemlerine aracılık, kıymetli maden alım satımı, teminat mektubu işlemleri, kiralık kasa hizmetleri, dış ticaret işlemleri vb. dir.

⁵ Pös işleminin eski adı EFT dir. Pös’ün açılımı “perakende ödeme sistemi”dir.

Mevduat bankalarının finansal sistem içindeki önemli bir diğer faaliyeti de kaydi para yaratmalarıdır. Bu bankalar yeniden yarattıkları vadesiz mevduat hesaplarının toplumdaki atıl üretim kaynaklarını harekete geçirecek şekilde kullanılmasını sağladıkları takdirde, piyasaya yeni mal arzını mümkün kılarak ekonomik refahın artmasına yardım etmiş olurlar. Bununla birlikte üretim kaynaklarına olan talebin artmasına sebep olarak enflasyona yol açabilirler. Ayrıca vadesiz mevduat hesaplarının kapatılması sonucunda daralmaya da neden olabilirler (Duranlar, 2007: 26-27).

Ticaret bankalarına, mevduat bankaları da denilmesinin nedeni de borç verdikleri kaynakların topladıkları mevduatlardan oluşmasından dolayıdır. Diğer bir ifade ile ise *iskonto* bankaları olarak adlandırılırlar. Bu şekilde adlandırılmaları ise borç verme işleminde kullandıkları yöntemden kaynaklanmaktadır (Öçal ve Çolak, 1999:37).

Ticari Bankaların işlevleri genel olarak şu şekilde özetlenebilir (Erdem,2014:219);

- Hesaptan hesaba devir yaparak kaydi para oluşturmak,
- Ticari ve diğer alanlara kredi yani borç para vermek,
- Kambiyo işlemleri yapmak,
- Kasa kiralamak,
- Tahvil ve hisse senedi emisyonuna aracılık etmek,
- Kefalet mektubu ve kabul kredisi vermek,
- Diğer bankacılık işlemleri yapmak

1.4.2.2. Yatırım Bankaları

Yatırım bankaları, mevduat toplama yetkisi olmayan, geniş şube ağına olmaması nedeniyle bankacılık hizmet ürünlerinin tamamını sunamayan ve ticaret bankalarına kıyasla ticari faaliyetlerini sınırlı olarak yerine getirebilen bankalardır (Kaya,2015:81).

Yatırım bankacılığı, işletmelerin orta ve uzun vadeli fon ihtiyaçlarının karşılanması ile sermaye birikimi sorununun çözülmesi için kurulmuşlardır. Yatırım bankaları, ticaret bankaları dışında, farklı statüye sahip bankalar şeklinde kurulup örgütlenmişlerdir (Sezgin ve Şendoğdu, 2008:37).

19. yüzyılda gelişen ticaretle birlikte kişisel kazançlar yatırım bankalarının doğmasına neden olmuştur. Yatırım bankaları ticari ve sınai işletmelerle, devlet kuruluşlarının, sermaye ve yatırım ihtiyacının karşılanmasına yardımcı olan kuruluşlardır (Geylan,1985:14).

Türkiye’de II.Dünya Savaşı sonrasında yatırım bankacılığına yönelik çalışmalar olmuş ve ilk yatırım bankası olarak 1950 yılında Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB) kurulmuştur. Türkiye’de yatırım bankacılığı 1980’lerde yapılan yasal düzenlemelerle her ne kadar geliştirilmeye çalışılsa da ticari bankalar kadar gelişim gösterememiştir (Güney,2008:15-16).

Yatırım bankaları, tahvil ihraç etmek ve kredi almak suretiyle elde ettikleri kaynakları kendi nam ve hesaplarına menkul kıymet almak ya da firmalara orta uzun vadeli yatırım ve proje kredisi sağlamak şeklinde kullanırlar. Yatırım bankaları, yatırım yaptıkları menkul kıymetleri daha sonra halka satmaları nedeniyle literatürde menkul kıymet taciri olarak da adlandırılırlar (Akbulak, Kavaklı ve Tokmak, 2004:82).

Mevduat toplama yetkileri ve fazla sayıda şubeleri yoktur. Bu sebeple bütün banka hizmetlerini gerçekleştiremezler. Komisyon içeren işlemler ve danışmanlık işlemlerini gerçekleştirirler. Yatırım bankaları, tahvil ihracı ve bankalardan kredi olarak fon imkânı sunar (Şakar,2000:20).

Yatırım bankalarının fonksiyonları özetle aşağıdaki gibi ifade edilebilir (Sezgin ve Şendoğdu, 2008:37);

- Firmaların ihraç edeceği menkul kıymetlerin gerektiğinde satın alınacağını taahhüt etmek,
- Tasarrufların yatırımlara kanalize edilmesi sağlamak,
- Firmaların ihraç edeceği menkul kıymetleri satın alarak kendi nam ve hesabına satışını yapmak,
- Riski üstlenmeden yatırımcının menkul kıymetlerinin satışını yapmak,
- Birikimlerin sahiplerine danışmanlık yapmak,
- Birikim sahiplerinin menfaatlerini korumak,
- Finansmana ilişkin olarak firmalara destek sağlamak,

1.4.2.3.Kalkınma Bankaları

Kalkınma bankaları, 1950’li yıllarda Dünya Bankası’nın teşvikleriyle, gelişmekte olan ülkelerde kurulmuş olup, sermaye yetersizliği içindeki firmalara ve büyük sanayi firmalarının yapacağı yeni yatırımlara kaynak ve teknik yardım sağlayarak sınai gelişmeyi artırmak amacını güden finansal kuruluşlardır (Erdem, 2014:233).

Kalkınma bankacılığı ile yatırım bankacılığı her ne kadar birbirine benzeyen banka türleri olsalar da belirgin farklılıkları bulunmaktadır. En önemli farklılık yatırım bankacılığının gelişmiş ülkelerde aktif olarak faaliyet göstermelerine karşın, kalkınma bankaları daha çok sermaye piyasası gelişmemiş, sermayenin kıt olduğu ülkelerde ortaya çıkmış olmasıdır (Güney,2008:18).

Kalkınma bankalarının amacı, yatırım sermayesi açığını gidermek ve teknik yardım sağlamak yoluyla girişimcilerin yatırım ile ilgili kaygılarını azaltmak ve sanayileşme sürecini hızlandırmaktır. Kalkınma bankalarının mevduat toplama yetkisi yoktur. Kaynaklarını, uluslararası kurumlardan aldıkları kredilerle, hükümetten yapılan yardımlarla ve tahvil çıkararak borçlanma suretiyle oluştururlar (Kaya,2015:83).

Kalkınma bankalarının görevleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Takan ve Boyacıoğlu,2013:59);

- Sektörel çalışmalar yaparak, yatırım projelerini hazırlayıp yatırımları özendirmek,
- Yatırımcı firmalar için iç ve dış kaynakları kullanarak yatırımları finanse etmek,
- Hükümetin uyguladığı ekonomi politikalarına ters düşmemek kaydı ile, yabancı sermayenin yatırımlara kanalize edilmesine aracılık etmek,
- Sermaye piyasasının gelişmesine imkan sağlamak (Erdem,2014:233),
- Kurumsal finansman hizmetleri vermek (factoring, forfaiting, yeniden yapılandırma, şirket değerlendirme, şirket evlilikleri, özel kaynak temini ve borç yapılandırma) (Erdem,2014:233).

1.4.2.4.Katılım Bankaları

Faizsiz bankacılığın geçmişi M.Ö. 2123-2081 yılları arasında Babil'de hüküm süren Hammurabi Krallığı'na kadar uzanmakla birlikte (http://www.kuveytturk.com.tr/faizsiz_bankacilik.aspx) ülkemizde 1980'lerin ilk yarısından itibaren kurulmaya başlanmıştır. Ülkemizde faizsiz bankacılık uygulamaları 1980'li yılların başlarında “Özel Finans Kurumu” ünvanlarıyla kurulan, işlevsel olarak bankalara benzeyen kuruluşlarca başlamıştır. Özel finans kurumları bu yıllardan sonra giderek önem kazanan kurumlar haline gelmiş, 2005 yılında çıkarılan yeni Bankacılık Kanunu'na göre “Özel Finans Kurumları”nın ismi, “Katılım Bankaları” olarak değiştirilmiştir (Günel,2012:148).

Katılım bankaları; finansal sistemde faiz yerine, kâr ve zarara katılma esasına (kâr ve zarar ortaklığı) göre fon toplayan, doğrudan nakit kullandırma yerine ticaret ve ortaklık esasına göre fon kullandıran bankacılık türüdür.

Katılım bankalarının da faaliyet alanını oluşturan faizsiz bankacılığın dayandığı iki temel unsur vardır (Erdem,2014:227);

- Paranın kendisi ticarete konu olan ve üzerinden nema kazanılan bir meta olmayıp, ticarete değişimi mümkün kılan bir araçtır.
- Emegi ve sermayeyi koyan taraflar kâr da zarara da birlikte katlanırlar. Yani borçlu alacaklı ilişkisi değil, ortaklık ilişkisi esastır.

Bankacılığın esas faaliyet konusu, fon fazlası olan birimler ile fon açığı olan birimler arasında fonların transferine aracılık etmektir. Katılım Bankaları, tasarruf sahiplerinden topladıkları fonları, “faizsiz” finansman prensipleri dahilinde ticaret ve sanayi de değerlendirerek, oluşan kâr veya zararı tasarruf sahipleriyle paylaşmayı ilke edinmişlerdir. Ayrıca topladıkları fonları, kurumsal finansman desteği, bireysel finansman desteği, finansal kiralama, kâr veya zarar ortaklığı gibi yöntemlerle değerlendirirler (Kaya,2015:174).

Katılım bankalarını diğer ticaret bankalarından ayıran temel fark, para satışı ile ilgili hiçbir ürün ve enstrümanı bünyesinde bulundurmamasıdır. Bunun dışında fon kullandırımı yaparken, reel ekonomiyi fonlayacak şekilde mutlak suretle bir mal veya hizmet alımına yönelik işlemlere aracılık etmektedir. Borç finansmanı veya daha önceden akdi bitmiş bir mal ticaretini fonlayamamaktadır. Bu tarz bir iki farklılık dışında temelde katılım bankaları da hemen hemen birçok bankacılık faaliyetini yapabilmektedirler (O.N. Yılmaz, 2010:4).

Katılım bankalarının fon toplama yöntemleri, cari ve katılım hesabı aracılığıyla gerçekleşirken, fon kullandırım yöntemleri oldukça çeşitlidir. Ancak şu an Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları en çok “murabaha” sistemini kullanmaktadırlar.

Katılım bankaları konusu ikinci bölümde ayrıntılı bir şekilde ele alınmış olup, burada fazla ayrıntıya inmeden açıklama yapılmıştır.

1.4.2.5. Merkez Bankaları

21. yüzyıldan evvel merkez bankaları ihraç bankası veya milli banka olarak tanınırdı (Alptürk,1969:3). Merkez Bankaları’nın işlevine bir ölçüde sahip olan ve para basan ilk bankalara 17. yüzyıl sonlarında rastlanmaktadır. Bilinen ilk emisyon bankası, İngiltere Bankası’dır. İş hayatında bir çok Avrupa ülkesinde önemli rol oynamıştır. Bazı iktisatçılara göre ise Merkez Bankası niteliğini taşıyan ilk banka İsveç Devlet Bankası’dır (Parasız, 2000:249). Eski Merkez Bankaları bazı şehirlerde ticaret bankalarının şekil değiştirmesinden meydana gelmiştir (Alptürk,1969:3).

Tüm dünyada Merkez Bankaları önemli bir yer tutmaktadır. Merkez Bankacılığı, ticaret bankalarının banknot ihraç etme yetkilerinin kaldırılması ve bu yetkinin bir tek bankada toplanması sonucunda ortaya çıkmışlardır. Paranın

fonksiyonlarının artması ile Merkez Bankaları'nın da görev ve yetkileri artmıştır (Güney,2008:5).

Emisyon yetkisine sahip olarak para arzını kontrol eden bu bankalar, para piyasasını düzenlemek, fiyat istikrarını sağlamak, bankacılık sistemini kontrol etmek, ülkenin altın ve döviz rezervlerini yönetmek gibi önemli fonksiyonlar üstlenirler (Akbulak vd., 2004:83).

Merkez Bankasının en önemli iki işlevinden ilki, para ankeslerinin dağıtımı ve yönetimidir. Ticari bankalar kasalarında hiçbir zaman büyük miktarda para tutamazlar. Paraya ihtiyaç duyduklarında Merkez Bankası'na müracaat ederler. Dolayısı ile Merkez Bankası'na bir kağıt para toplayıcısı olarak da bakılabilir. İkinci önemli işlevi ise kaydi para yaratma fonksiyonudur. Merkez Bankası'nın müdahalesi olmadıkça kaydi para gerçek bir paranın yaptığı işlevi yapamaz. Yani ödemelerde kullanılmaz (Parasız, 2000:250-252).

Merkez Bankasının Temel Görevleri; (<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tcmb%20tr/tcmb%20tr/bottom%20menu/bankahakkinda/sikca%20sorulan%20sorular/sikca%20sorulan%20sorular/kurumsal/soru%202>):

- ✓ Açık piyasa işlemleri yapmak,
- ✓ Hükümetle birlikte Türk Lirasının iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbirleri almak ve yabancı paralar ile altın karşısındaki muadeletini tespit etmeye yönelik kur rejimini belirlemek,
- ✓ Türk Lirası'nın yabancı paralar karşısındaki değerinin belirlenmesi için döviz ve efektiflerin vadesiz-vadeli alım ve satımı ile dövizlerin Türk Lirası ile değişimi ve diğer türev işlemlerini yapmak,
- ✓ Bankaların ve bankaca uygun görülecek diğer mali kurumların yükümlülüklerini esas alarak zorunlu karşılıklar ve umumi disponibilite ile ilgili usul ve esasları belirlemek,
- ✓ Reeskont ve avans işlemleri yapmak,

- ✓ Ülke altın ve döviz rezervlerini yönetmek,
- ✓ Türk Lirası'nın hacim ve tedavülünü düzenlemek, ödeme ve menkul kıymet transferi ve mutabakat sistemleri kurmak, kurulmuş ve kurulacak sistemlerin kesintisiz işlemlerini ve gözetimini sağlamak ve gerekli düzenlemeleri yapmak, ödemeler için elektronik ortam da dahil olmak üzere kullanılacak yöntemleri ve araçları belirlemek,
- ✓ Finansal sistemde istikrarı sağlayıcı, para ve döviz piyasaları ile ilgili düzenleyici tedbirleri almak,
- ✓ Mali piyasaları izlemek
- ✓ Bankalardaki mevduatın vade ve türleri ile özel finans kurumlarındaki katılma hesaplarının vadelerini belirlemektir.

1.4.3. Mülkiyet Yapılarına Göre Bankalar

Mülkiyet yapılarına göre ayırım banka sermayesinin ait olduğu kaynağa göre yapılan ayırımdır. Bu bölümde bankaları dört ana başlıkta inceleyeceğiz. Bunlar özel bankalar, kamu bankaları, karma bankalar ve yabancı bankalar şeklindedir. Günümüzde kamu bankalarının sektörde yeri ve önemi azalırken, yabancı bankalar sektörde giderek söz sahipliğini artırmaktadırlar (Kaya,2015:72).

1.4.3.1.Özel Bankalar

Sermayesinde kamu payı bulunmayan, tamamen özel kişi ve kuruluşlarca kurulmuş bankalardır. Özel sermayeli bankalar, genellikle ticaret, mevduat ya da yatırım bankası şeklinde kurulurlar (Kaya,2015:72).

1.4.3.2.Kamu Bankaları

Sermayesinin doğrudan ya da dolaylı olarak kamu tarafından karşılandığı bankalardır. Burada kamudan kasıt hazine ya da diğer kamu tüzel kişiliklerdir. T.C. Ziraat Bankası, Halk Bankası ve Vakıflar Bankası kamu bankalarında örnek teşkil etmektedir (Şakar,2000:19). Bu bankalar, devlet açısından, kamu tarafından kurulması zorunlu olan ekonomik faaliyetlerde, özel kişi ve kurumlar için kârlı olmayan konularda faaliyet göstermek üzere kurulurlar. Kamu bankaları özel bankaların ya da yabancı bankaların devletleştirilmesi suretiyle de ortaya çıkabilir. Örneğin; Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) tarafından el konulan özel sermayeli bankalar kamulaştırılmıştır (Kaya,2015:73).

Özellikle özel yatırımcının yeterli sermaye birikimine sahip olmadığı dönemlerde, bankaların kuruluşları devlet eliyle gerçekleşmekte ve kamu bankalarının sektördeki ağırlığı artmaktadır. Nitekim Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanından sonra ve 1930’lu yıllarda devlet eliyle kurulan bankalar süreci yaşanmıştır (Sezgin ve Şendoğdu,2008:31).

1.4.3.3.Karma Bankalar

Sermayeleri hem gerçek ve tüzel kişilerce, hem de kamu kurumlarınca karşılanan bankalardır. Diğer bir ifade ile hem özel, hem de kamu sektörünün belirli oranda sermaye koymaları sonucu kurulan bankalardır. Sermayesinin tamamı kamuya ait olan bir bankanın pay senetlerinin bir kısmının özel kesime satılması ile veya tamamen Türk sermayeli olan yerli bankalarda, yabancı sermaye ile ortaklık kurulması sonucunda karma bankalar oluşabilir (Kaya,2015:73).

1.4.3.4.Yabancı Bankalar

Yabancı bir ülkede faaliyetleri bulunan, sermayesinin %50'sinden fazlası ise kurulduğu ülkede bulunan kuruluşlara bağlı, yönetim ve denetimi bu kuruluşlar ya da temsilcileri tarafından kontrol edilen bankalar, yabancı sermayeli bankalardır. Bankalar yabancı şube ve acenta açarak ya da kurulmuş yabancı bankayı satın alarak yerel finansal piyasalara giriş yapmışlardır. Bankacılık sektörünün uluslararasılaşması, dünya genelinde finansal piyasaların liberizasyonu ile birlikte gerçekleşmiştir (Aktaş ve Kargın, 2007:32).

Türkiye’de yabancı bankaların 150 yıllık bir geçmişi vardır. 19. yüzyılın ikinci yarısında devletin borçlarının artması karşısında yabancı bankalar bu borçlarla ve ülkenin ekonomik yapısı ile ilgili olarak kendi çıkarlarına uygun bir şekilde hareket etmişler ve hızla çoğalmışlardır. Cumhuriyet’in kurulmasından bir süre sonra da yabancı bankaların bu yöndeki faaliyetlerinin devam ettiği görülmektedir. Ancak yerli bankaların kurulması durumu değiştirmiştir. Ne var ki liberal iktisat politikaları çerçevesinde yabancı bankalar 20. yüzyılın ikinci yarısında yeniden artış göstermiş ve Türkiye’nin 1980 yılı sonrası dış açılma girişimi ile yabancı bankaların sayısında belirli bir artış olmuştur. 2000 yılı sonrasında devletin izlediği özelleştirme politikaları ile yabancı bankaların sayısı ve ekonomideki etkinlikleri yeniden artış göstermeye başlamıştır (Akgüç,2007:6).

Son yıllarda ülkemizde yabancı bankaların sayısı giderek artmaktadır. Genellikle ülkemizde yer alan bankaların önemli bir kısmı son 10 yılda yabancı ortaklara satılmıştır. 2001 krizinden sonra sağlanan ekonomik istikrar sonucu ülkemize olan yabancı sermaye ilgisi artmıştır. Türkiye’nin de gelişmekte olan ülkeler arasında yer almasından dolayı yabancı yatırımlara ihtiyaç duyulmaktadır.

1.5. GELENEKSEL BANKALAR VE TEMEL FONKSİYONLARI

Ekonomi ve finans dünyasının yapı taşları olan bankaların üstlendiği fonksiyonları temel olarak dokuz ayrı başlıkta toplamak mümkündür. Bunlar aşağıdaki şekilde ifade edilebilir;

- Fon Sağlama ve Fon Kullanma Fonksiyonu
- Hizmet Fonksiyonu
- Gelir ve Servet Dağılımını Etkileme Fonksiyonu
- Dış Ticareti Fonlama ve İhracatı Teşvik Fonksiyonu
- Para Politikasının Yürütülmesine Yardımcı Olma Fonksiyonu
- Kaydi Para Yaratma Fonksiyonu
- Uluslararası Mali Piyasalarda Risk Yönetimi Fonksiyonu
- Kaynakların Etkin Kullanımını Sağlama Fonksiyonu
- Finansal Aracılık Fonksiyonu

1.5.1. Fon Sağlama ve Fon Kullanma Fonksiyonu

Bir bankanın başlıca rolü, bireysel veya ticari müşterilerden mevduat almak ve bu fonları borç vermek için kullanılabilir hale getirmektir. Net tasarruf sahiplerinin fonlarının paraya ihtiyacı olan borçlulara kanalize edilmesi kredi yaratma süreci olarak da bilinir. Bu süreçte banka sırayla önce mevduat aldığı için borçlu, daha sonra da kredi verdiği için alacaklı durumuna geçer. Fazlası olandan ihtiyacı olana para tahsis etmek bankayı finans aracısı kılan temel işlevidir (Geisst,1993:27-28).

Ticari bankalarda fonlar iki kaynaktan sağlanmaktadır. Bu kaynaklar, özkaynaklar ve yabancı kaynaklardır. Bankaların özkaynakları kendi bünyelerinden sağladıkları kaynaklar, yabancı kaynaklar ise; üçüncü şahıslardan borçlanmak yoluyla sağlanan kaynaklardır. Ticari bankalar fon kaynaklarının büyük bir kısmını

yabancı kaynaklardan sağlamaktadırlar. Bankaların en önemli yabancı kaynağı ise tasarruf sahiplerinden topladığı mevduatlardır (Takan ve Boyacıoğlu, 2013:45).

Bankalar fon toplamak için çeşitli araçlar kullanmaktadır. Bankalar bu araçlar ile topladıkları fonu yine çeşitli fon kullandırım yöntemleri ile piyasaya arz etmektedir. Bankaların fon toplamak amacıyla kullandıkları araçlardan bazıları şunlardır (Öztürk,2011:107):

- Mevduat toplama (vadeli- vadesiz hesaplar)
- Menkul kıymet ihrâcı (Tahvil, bono, hisse senedi)
- Merkez Bankası kredileri
- Euro-dolar borçlanmalar
- Repo
- Pos cihazları, maaş hesapları gibi alternatif kanallar

Bankalar çeşitli yöntemlerle topladığı bu fonları; kredi vermek, menkul kıymet alımı, gerekli hizmet binaları ve araçlar gibi sabit varlıklara yatırım ve çeşitli alanlardaki işletmelere iştirak etmek suretiyle kullandırır (Takan ve Boyacıoğlu, 2013:46).

Bankaların en temel iki fonksiyonundan biri fon toplama diğeri ise fon sağlamadır. Bankalar bir taraftan elinde atıl parası bulunan kesime, güvenli bir liman ve ek kazanç kapısı oluştururken, diğeryandan da üretim yapmak için veya başka sebeplerle paraya ihtiyaç duyan kesimin, bu ihtiyacını devamlı giderecek bir sistem oluşturmaktadırlar. Aslında fona ihtiyacı olanlarla, fon fazlası olanları bir araya getiren bankalar, bir nevi aracılık hizmetini de bu sayede yerine getirmektedirler. Bu fonksiyonları yerine getiren bankalar, bu sayede hem kâr elde etmekte, hem de likit durarak ekonominin nabzını oluşturmaktadırlar.

1.5.2. Hizmet Fonksiyonu

1980’li yılların ardından, esasen temel işlevleri fon arz ve fon talebi olan bankalar; teknolojiadaki hızlı değişimin uluslararası mali sistemde yarattığı etkiler, küreselleşme, finansal liberizasyon süreçleri ve finansal aracılık sektöründeki artan rekabetle beraber hayatta kalabilmek için alternatif hizmet alanları yaratmak zorunda kalmışlardır. Bu nedenle özellikle ticari bankalar mevduat toplama ve bunları kredi olarak dağıtmanın yanısıra müşterilerine bankaya kazanç sağlayacak bir takım farklı hizmetler sunmaya başlamışlardır (Kaya, 2015:33).

Küreselleşen dünyada artık rekabetin boyutlarının da sınırları aşması ile bankalar hem farkındalık yaratmak hem de yeni kâr kapıları arayışı içine girdiklerinden, bankaların hizmet fonksiyonu olgusu ön plana çıkmıştır. Günümüzde artık bankalar gün geçmiyor ki yeni bir ürün hizmete sokmasınlar. Ya yepyeni bir ürün ile müşterilerinin karşısına çıkıyorlar ya da mevcut ürünlerde daha iyi hizmet sunabilmek için değişiklikler yaparak, ürünleri daha fonksiyonel hale getiriyorlar. Böylelikle her işletmede olduğu gibi bankacılık alanında da farkındalık oluşturmak artık bankaların hizmet fonksiyonun sihirli değneğiyle yapacağı vuruşlara bağlanmaktadır.

Bankaların hizmet fonksiyonu adı altında sunduğu faaliyetler çokça olmakla birlikte özetleyecek olursak; çek işlemleri, dış ticaret işlemleri(akreditif), senet tahsili, kredi kartı hizmetleri, bireysel emeklilik hizmetleri, hisse senedi alım satım işlemlerine aracılık hizmetleri, pos işlemleri, EFT ve havale işlemleri, döviz alım satım işlemleri, kıymetli maden alım satım işlemleri, kiralık kasa hizmetleri, sigorta aracılık hizmetleri vs. olarak adlandırılabilir.

1.5.3. Gelir ve Servet Dağılımını Etkileme Fonksiyonu

İktisat politikalarının amaçlarından birisi de adil gelir dağılımının sağlanmasıdır. Servet ile tasarruf, tasarruf ile gelir seviyesi arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Gelir dağılımındaki eşitsizlik arttıkça, düşük gelir grupları için tasarruf etmek zor hale gelir. Tasarrufun olmaması da servet oluşturma imkânını ortadan kaldırır. Böylece adil olmayan gelir dağılımı yeniden adil olmayan bir servet dağılımına yol açar. Geliri az olan gruplar tasarruflarını, yatırıma yönlendiremediklerinden dolayı, bankalara yönlendirerek faiz geliri elde etmeye ve refah seviyelerini artırmaya çalışırlar. Faiz gelirleri, bankalara yatırılan tasarruflara göre belirleneceğinden, yüksek faiz oranları gelir dağılımını ve refah seviyesini bozucu etki yapar (Coşkun, 2008: 13).

Faiz oranlarının toplam arz ve toplam talep üzerindeki etkisi önemlidir. Mevduata verilen faizin yükseltilmesi kısa vadede toplam arzı artıracaktır. Çünkü faizlerdeki artış yatırımlarda kullanılmak üzere tekrar ekonomiye dönen tasarrufları artırır. Ancak kredi maliyetleri, üretim maliyetleri içinde önemli bir yer tuttuğu için, faiz oranlarındaki artış uzun vadede toplam arzı azaltır (Altan,1998:50).

Bankalar günümüzde gelir seviyesi düşük kişilere de gelirleri oranında yatırım kredileri verebilmektedirler. Normal şartlarda servet edinemeyecek kadar düşük gelirli kişiler bankaların verdikleri gayrimenkul kredileri ile ufak çapta da olsa ev, arsa vb. mülk sahibi olabilmektedirler. Bankaların gelir ve servet dağılımına sağladıkları bu olumlu etki dışında tabi ki olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Ekonomik istikrarın olmadığı dönemlerde faiz oranlarının yükselmesi ile gelir ve servet sahibi kişilerin servetlerinin daha da katlanmasına, gecelik repo oranlarının yükseldiği enflasyonist dönemlerde bir gecede zengin ve fakir halkın arasındaki uçurumun daha da katlanmasına sebebiyet vermektedirler.

1.5.4. Dış Ticareti Fonlama ve İhracatı Teşvik Fonksiyonu

Ulusal ve uluslararası piyasalarda en büyük sorun ödemelerin güvenilirliği konusunda ortaya çıkmaktadır. Uluslararası ticarete taraflar, birbirlerini çok iyi tanımadıkları için karşılıklı bir güvensizlik ve risk içindedirler. İhracatçı sattığı malların bedelini tahsil etmek, ithalatçı ise sözleşmede saptanan malları zamanında almak amacındadır. Bu noktada banka, ihracatçıya ithalatçı adına ödemeyi yapacağı güvencesini verir; ithalatçıya da ihracatçının istenen nitelikte malı kendisine göndereceğini garanti eder (Seyidoğlu, 2001: 329).

Dış ticaret işlemlerinde bankalar hem ithalatçının almak istediği malın finansmanını sağlamakta, hem de ithalatçıya malını istediği şart ve koşullarda teslim alacağını garanti etmektedir. İhracatçı açısından olaya baktığımızda ise mal bedelinin satış sözleşmesinde geçen zaman ve şartlarda teslim almasını sağlamaktadır. İşte dış ticaret işlemlerinde bankaların sağladığı güven firmaları dış ticaret işlemlerine yönlendirmektedir.

Bunun yanı sıra günümüzde dış ticaret işlemlerini rahatlatan hizmetlerden biri olan forfaiting hizmetleri bankalar tarafından yapılmaktadır. Forfaiting, ihracat işlemlerinden doğan ancak henüz vadesi gelmemiş bir alacağın, rücu edilmeksizin (kayıtsız, şartsız ve cayılamaz) bir banka ya da bir finans kurumu tarafından satın alınmasıdır. Forfaiting "alacağın kesin olarak satılması" esasına dayanmaktadır (<http://www.vakifbank.com.tr/forfaiting.aspx?pageID=393>, Erişim Tarihi: 29.03.2016) Bankaların sunduğu bu hizmet ile ihracatçının likiditesi ve rekabet gücü artarken, ithalatçının da pazarlık gücünü artırır ve maliyetini tam olarak hesaplama olanağı verir.

Bankaların sunduğu dış ticaret hizmetleri; ithalat ve ihracatı daha güvenli ve uygulanabilir bir hale getirmekte, firmalar bir yandan ithalat işlemlerinin

finansmanını bankalar kanalı ile sağlarken diğer yandan güvenli ve garantili bir şekilde işlemlerini yürütmektedirler.

1.5.5. Para Politikasının Yürütülmesine Yardımcı Olma Fonksiyonu

Bir ekonomide etkili bir para politikasının izlenebilmesi için gelişmiş bir bankacılık sisteminin varlığı gereklidir. Merkez Bankası'nın para politikasına dönük kullandığı tüm araçlar ancak gelişmiş bir bankacılık sisteminin varlığıyla ekonomi üzerinde etkili olmaktadır. Ticaret bankaları, para politikası uygulamasında başlıca rolü oynamakta, tüm para politikası araçları, bankalar aracılığı ile etkili olmaktadır (Akgüç,1989:6-7).

Kalaycı'nın da belirttiğine göre, "Ekonomide para politikasının etkin bir biçimde uygulanabilmesi için bankacılık sistemine ihtiyaç vardır, bankacılık sistemi sayesinde para politikası araçlarının etkin kullanımı mümkün olabilir" (Kalaycı,2010:10).

Merkez Bankaları ve bankalar, para politikası araçlarının uygulayıcılarıdır. Hükümetler parasal taban ve para çoğaltanını değiştirerek ihtiyaç duyulan para arzını istenilen yönde değiştirebilirler. Merkez Bankası, para arzının genişlemesi için istediği zaman zorunlu karşılık oranını, dispoñibilite oranını ve reeskont oranını düşürür, bankalardan hazine bonosu ve devlet tahvili alarak bankaların kredi hacmini artırır. Para arzının daraltılmasını istediği zaman tersi uygulamalara başvurur. Ayrıca Merkez Bankası faiz oranlarına müdahale ederek tasarrufların bankalara yönelmesini veya bankalardan çekilmesini sağlar. Böylece dolaylı yoldan para arzını kontrol altında tutar (Coşkun, 2008:14-15).

1.5.6. Kaydi Para Yaratma Fonksiyonu

Kaydi para, bankaya yatırılan mevduatın kanuni karşılık miktarı düşüldükten sonra tekrar kredi verilmesidir. Kaydi para, çek vasıtası ile veya elektronik transfer yoluyla paranın bir hesaptan diğerine aktarılması yoluyla tedavül eder (Takan ve Boyacıoğlu,2013:46). Bir diğer ifade ile kayıtsal (kaydi) para, maddi varlığı olmayan, yalnızca bankaların hesaplarına alacak ve borç kaydı düşülmek suretiyle yaratılan bir değişim, bir ödeme aracıdır. Kaydi paranın doğması için önceden bankaya para yatırılması da şart değildir. Bankaların müşterilerine kredi açması ve bu kredi limitleri içinde çek ödemelerini yapma hakkı vermesi veya kredi kartı uygulaması ile de kaydi para yaratılabilmektedir (Akgüç,1989:6).

Bankalar vadesiz mevduat hesapları ve verdikleri çek, elektronik para transferi, kredi kartı vb. hizmetler sayesinde kaydi paranın oluşumuna imkan vermektedirler. Banka müşterileri hesaplarındaki vadesiz mevduatı nakit olarak çekme gereği duymadan veya hesaplarında hiç para yoksa bile bankaların sağladığı kredi imkanlarını kullanarak; çek ödemelerini, kredi kartı ödemelerini, mal alımı ödemelerini yapabilmektedirler. Böylelikle vadesiz hesap sahipleri nakit paraları olmadan satın alma gücünü elde etmiş olurlar. İşte bankaların fon toplama aracı olan vadesiz mevduat hesaplarına kaydi para adı verilir.

Bankalar için kaydi para yaratma yollarından bir diğeri de müşterilerine açtıkları ticari ve sanayi borçlu hesap kredilerinin tümünü aynı anda ödemeyip, açacakları alacaklı cari hesaba virman yapmalarıdır. Bu işlem de bankaların kaydi para yaratmalarına neden olur (Takan ve Boyacıoğlu, 2013:47).

1.5.7. Uluslararası Mali Piyasalarda Risk Yönetimi Fonksiyonu

Döviz kurlarının dalgalı kura geçmesi ile beraber döviz kuru risklerinin yönetilmesi gerektiği olgusu oluşmuştur. Kur riski, gelişmekte olan ülkelerin ithalatını para değerleri düşük olduğu için büyük ölçüde azaltmıştır. Bu durum dünya ticaretinde durgunluğa neden olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerin uluslararası ticarete etkin katılımını sağlayarak, dünya ticaretinin rayına oturmasını sağlamak için ihtiyaca uygun finansal teknikler geliştirilmiştir. Risk yönetim aracı olarak geliştirilen bu teknikler, literatürde türev ürünleri olarak isimlendirilirken; future ve forward anlaşmaları, opsiyonlar, swaplar ise bunların türevleridirler (Altan,2001:69).

Günümüzde bu sistem sayesinde yurt dışından mal alan bir firma kendi ülkesindeki para biriminden borçlanamıyorsa ve vadeli alım yapıyorsa kur riskinin yaratacağı endişe ve riski taşımak zorunda kalmadan, mal alışı yaptığı günkü kuru sabitleyebilmektedir. Böyle bir sistemin olmayışı firmaları mal bedelini ödeyeceği günkü kur üzerinden ödeme yapmaya zorlayacak ve eğer o günkü kur, sözleşme tarihindeki kurdan yüksek ise firma zarar etmek zorunda kalacak, hatta çok ciddi kur farkları olması durumunda firmayı iflasa bile sürükleyebilecektir.

1.5.8. Kaynakların Etkin Kullanımını Sağlama Fonksiyonu

Bankalar topladıkları kaynakları verimli, kârlı alanlara, toplumsal ve kültürel açıdan öncelikli sektörlerle aktararak, ekonomide kaynak kullanımını etkilemekte, bu yolla da ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmaktadır. Bankalar kredi verecekleri zaman riskten kaçınmak için en kârlı, en faydalı projelere kaynak aktarırlar. Bu sayede farkında olmadan ülke ekonomisinde oluşan kaynakların en verimli noktalarda kullanılmasını sağlarlar. Bankalar, kaynakların iyi kullanılmasını sağladıkları süre ve ölçüde ekonomik gelişmeyi hızlandırmaktadırlar (Akgüç,1989: 5-6).

Bir banka farklı süre ve miktarlarda kaynak toplamakta ve bu kaynakları yine farklı süre ve miktarlarda kredi olarak kullanırmaktadır. Böylece, fonların vadelerini değiştirdikleri gibi, ihtiyacı kadar fon bulabileceğinden emin olan yatırımcıların daha büyük yatırım kararı almalarına yardımcı olurlar. Daha açık bir ifade ile bankalar fon fazlası olan kişi ve kuruluşlardan, fon açığı olanlara kaynak aktarmak yoluyla, fon transferi sağlarlar. Bankaların yaptığı bu aracılık sayesinde piyasada paranın atıl kalması önlenmiş ve yeni yatırımlar için kaynak sağlanmış olur (Erol, 2006: 6).

Bankalar, kaynak kullanım araçlarından biri olan kredi verme fonksiyonunu yerine getirirken, kaynağın nerede kullanılacağına, yatırımın kârlı olup olmadığına ve bu yatırımın krediyi geri ödeyip ödemeyeceği gibi alanlarda basit analizler yaparak müşterinin kredibilitesini ve yatırımın kârlılığını ölçerler. Kârlı görülmeyen projelere genellikle bankalar fon sağlamazlar. İşte bu oto kontrol sistemi de kaynakların etkin kullanımını sağlayan bir diğer unsurdur.

1.5.9. Finansal Aracılık Fonksiyonu

Bankalar, finansal sistem içerisinde fon ihtiyacı olan kişiler ile, fon fazlası olan kişiler arasında fon akışını sağlayan önemli finansal kuruluşlardır. Deb ve Murty'nin de ifade ettiği gibi; 1949 tarihli Bankacılık Düzenleme Yasasında Bankalar, halktan topladıkları mevduatı yine yatırımcılara, ticari kuruluşlara borç veren kuruluşlar olarak tanımlanmıştır (2008:38).

Bankaların temel fonksiyonu tasarrufların toplandığı, nemalandırıldığı ve kredi olarak tekrar ekonomiye döndürüldüğü bir havuz görevini üstlenmeleridir. Görevlerini iyi yaptıkları ölçüde ülke bazında en uygun birikim fonksiyonunu yerine getirebileceklerdir (Altan,2001:67).

Bankaların en temel fonksiyonlarından biri olan fon toplama ve fon sağlama fonksiyonun işlerliği açısından olmazsa olmaz fonksiyonlardan biri olan “ Finansal Aracılık Fonksiyonu ” ; fon sağlayanlar ile fona ihtiyaç duyanlar arasında köprü görevini üstlenmektedir. Bir yandan parasını tasarruf amaçlı, güvenli bir ortamda değerlendirerek gelir elde etmek isteyen kişiler, diğer yanda ise yapacağı üretimi finanse etmek veya başka bir ihtiyacı için para gereksinimi duyan kişiler bankalar aracılığı ile fon akışına dahil olmaktadır.

2. KATILIM BANKALARI

2.1. Katılım Bankacılığının Tanımı

Katılım Bankası, sermayesine ilaveten yurtdışından ve yurtiçinden özel cari hesaplar ile kâr ve zarara katılma hakkı veren hesaplar yoluyla fon toplayıp ekonomiye fon tahsis etmek amacıyla faaliyet gösteren, toplanan fonları mevzuatında belirtilen usullerle, her türlü zirai, ticari faaliyetlerin ve hizmetlerin finansmanında, ortak yatırımlarda, yurtdışı ve yurtiçi teminat mektubu verilmesinde, ihracat ve ithalatın finansmanında, yatırımlara ilişkin ekipmanların temin edilip, firmalara taksitle satılması veya kiraya verilmesi gibi hususlarda kullandırabilen mali kuruluştur (Kuveyt Türk, 2015:Madde:4).

Katılım bankaları; finansal sistemde faiz yerine, kâr ve zarara katılma esasına (kâr ve zarar ortaklığı) göre fon toplayan, doğrudan nakit kullandırma yerine ticaret ve ortaklık esasına göre fon kullandıran bankacılık türüdür. Katılım bankalarının ana görevi de geleneksel bankalar gibi finans sektöründe aracılık yapmak, başka bir ifade ile tasarruf sahiplerinin ellerindeki atıl fonları toplayarak bu fonlara ihtiyacı olan tüccar, sanayici ve tüketicilere kullandırmaktır. Ayrıca katılım bankaları geleneksel bankalarının yaptıkları diğer bankacılık işlemlerini de (dış ticaret işlemleri, teminat mektubu, senet ve çek işlemleri, banka ve kredi kartı vb.) yapmaktadırlar (O.N. Yılmaz, 2010:4).

Bazı ülkelerde “Faizsiz Bankacılık” veya “İslam Bankacılığı” olarak da tanımlanan bu sistem, Türkiye’de “Özel Finans Kurumları” adı altında ilk önceleri nitelendirilmiş, daha sonra 2005 yılında isim değişikliğine gidilerek, “Katılım Bankacılığı” halini almıştır (Özkan,2012:4). Günümüzde Türkiye’de bu kurumlar “Katılım Bankası” olarak adlandırılmaktadırlar.

Katılım bankası ile para sahipleri arasında bir mudarebe yani emek-sermaye ortaklığı kurulur. Buna Türkiye’de kâr-zarar ortaklığı denir. Katılım bankası bu şekilde topladığı paraları bir tüccar sıfatıyla işletmeyi ve elde edeceği kârı ortaklarıyla paylaşmayı kabul ve taahhüt eder (A. Bayındır,2008:246).

Katılım bankaları, her ne kadar yöntemleri farklı olsa da (mal ticareti ve ortaklık esasına dayalı) geleneksel bankalar gibi her türlü bankacılık faaliyeti yapmakla birlikte, nakit kredi dediğimiz fonlama faaliyetini yerine getirememektedirler. Bunun en temel nedeni katılım bankalarının faizsizlik esası üzerine kurulmuş olmalarıdır. Yani mal alım-satımına aracılık eden bu kurumlar gerçek anlamda alım-satımın olmadığı işlemlerle ilgili enstrümanları bünyesinde bulundurmamaktadırlar.

2.2. Katılım Bankalarının Ortaya Çıkış Nedenleri

İslam dinine göre; faiz ödemeyi ya da almayı teşvik eden bir ekonomik sistem hoş karşılanmamaktadır. Borçlu ve alacaklı arasındaki faiz ödemesi daha da sert bir tabirle yasaklanmıştır(Dar ve Presley,1999:2). Faizsiz bankacılık kavramının ortaya çıkışının belki de en önemli sebeplerinden biri budur. Bir yandan Müslüman ülkelerinde oluşan fon fazlalarının değerlendirilme endişesi, diğer yandan mevcut bankacılık sisteminin İslam dinine göre yasak kılınması bu gerekliliği gözler önüne sermiştir.

İslam ekonomisi tabirinin ilk ortaya çıkışı 1945’lere kadar gitmektedir. İşte tam bu tarihlerde bağımsızlık hareketleriyle bağımsızlığını kazanan Hindistan’da, Müslüman Hint aydınlar yeni bir sistem oluşturma çabasındaydılar. Aydınlar İslam’dan nasıl faydalanacaklarını düşünmeye başlamış ve bu alanda çalışmalar yapmaya başlamışlardır. Bu bilim adamlarının bir kısmı da dünyaya açılmış ve çok farklı coğrafi alanlarında elde ettikleri yeni deneyimlerle çalışmalarını tüm dünyaya tanıtmıştır (<http://www.dunyabulteni.net/haberler/45494/islam-ekonomisi>).

Faizsiz bankacılık alanında ilk fikir Pakistan'lı düşünürlerce gündeme getirilmiştir. Muhammed Uzair, 1955'de faizsiz bankacılık alanında özel olarak ilk araştırmayı ortaya koyan iktisatçıdır (Akın,1986:113). O dönemlerde Pakistan'da ilk faizsiz finansman örneği olarak kooperatif bankacılığı uygulamaları görülmüştür, ancak faizsiz bankacılığa model oluşturabilecek ilk uygulama Mısır'da gerçekleşmiştir (Karaayhan,2008:36).

Teorik çalışmalardan sonra uygulamaya yönelik olarak Prof. Ahmet Neccâr'ın, 1963 yılında Mısır'ın bir kasabasında kurduğu banka ilk faizsiz sistem modelidir. 1974 yılında Cidde'de kurulan ancak faaliyetlerine 1975 yılında başlayan İslam Kalkınma Bankası, hâlen faaliyetlerine devam etmektedir ve bu haliyle yaşayan faizsiz bankaların ilkidir (Ez-zerka ve En-Neccar,2009:26).

Günümüzde faizsiz bankacılık uygulamalarının temellerini oluşturan ve bir tür emek-sermaye ortaklığı olan mudaraba ve muşaraka işlemleri ise 8. asırdan sonra önemli bir uygulama haline gelmiş, İslam toplumunda “para vakıfları” ve “İslami iş ortaklıkları” aracılığıyla o dönemde ekonomik yaşamı düzenleyen bankacılık fonksiyonları haline gelmiştir. Mudaraba ve muşaraka işlemleri 11. ve 13. yüzyılda Venedikli tüccarlar aracılığı ile İslam ülkelerinden Avrupa'ya taşınmış, Avrupa'da ise “commenda” ve “societas” isimleri ile uygulanmaya başlanmıştır (Ceylan,2003:150).

1970'li yıllarda İslam ülkelerinde finansal çalışmaların yoğunlaşmasında önemli etkenlerden biri 1973 yılında yaşanan petrol krizidir. Kriz sonucunda petrol fiyatları artmış ve özellikle, petrol ihraç eden Müslüman Arap ülkelerinde büyük bir sermaye birikimi ortaya çıkmıştır. Oluşan bu sermayenin İslam ilkelerine uygun bir biçimde değerlendirilmesi fikri ve ihtiyacı, faizsiz bankacılık teorisinin gelişmesinin hızlanmasına ve birkaç yıl içinde Mısır ve Sudan gibi ülkelerde faizsiz çalışan bankaların kurulmasına sebep olmuştur (Karaayhan,2008:34).

İşte tüm bu sebepler dâhilinde teorik ve pratik uygulamalar geliştikçe, her ülke kendine göre bir sistem geliştirmiş ve faizsiz bankacılık yayılmıştır. Son yıllarda petrol fiyatlarındaki artış ve bazı sosyo-politik faktörler faizsiz bankacılığı küresel finans piyasalarının en hızlı büyüyen alanı haline getirmiştir. Bu trend; Afrika'da, Asya'da, Avrupa'da ve Güney Amerika'da giderek büyümektedir (Khan ve Bhatti,2008:41).

Avrupa'da kökleri yüzyıllar öncesine giden geleneksel bankacılığın yanında sadece 33 yıllık bir geçmişe sahip olan faizsiz bankacılık, yüksek petrol fiyatları ve likidite bolluğu yaşayan Körfez bölgesi sayesinde yaklaşık 750 milyar dolarlık büyüklüğe ulaşmıştır (Katılım Bankaları,2008: 30).

Katılım bankalarının ortaya çıkış nedenlerini; dini, ekonomik, sosyal ve politik olmak üzere dört gruba ayırabiliriz.

2.2.1 Dini Nedenler

Tüm inanışlarda olduğu gibi, İslamiyet'i benimseyen toplumlarda da din, genel geçer kuralları belirleyen en ilahi güç olarak kabul edilmektedir. Tarih boyunca din, duyguları tetikleyen itici güç, hisleri besleyen gıda, insanın-hayatı ve bütün değerleriyle- gölgesinde mesut olduğu bayrak olmuştur (Ez-zerka ve En-Neccar, 2009:113-114).

Faizsiz sistemin kurulmasında en önemli etken, tüm dinlerde var olan faiz yasağıdır. Faizin toplum ahlâkını bozduğu varsayılmakla birlikte, ekonomik haksızlıklara ve bununla birlikte pek çok probleme neden olduğu bilinmektedir (İ.Özsoy,1997:54).

Dini nedenlerin en temel unsuru belki de İslamiyet'te faizin yasaklanmış olmasıdır. Faiz yasağı nedeniyle Müslümanların bir kısmı, geleneksel bankalarla

ticari ilişkiye girmemeyi yeğlemektedirler. Bu nedenle İslam Ülkeleri, atıl kalan kaynakların ekonomiye kazandırılması için, Müslümanların dini inançları ile uyumlu bir bankacılık sistemi geliştirmek durumunda kalmışlardır (Özulucan ve Özdemir,2010:12).

İslam dini faizin önüne geçerek kapitalistlere büyüme imkânı sağlamadığı gibi elde edilen servetin yani milli gelirinde hak ve adalet sınırları içerisinde dağılmasını sağlamaktadır. Faiz, yapı olarak fakirlerin giderek daha fakirleştiği zenginlerin ise zenginliklerine zenginlik kattığı bir sistemdir (Akyüz,2011:6).

Kuran'ı Kerim'de faiz anlamını içeren sözcük "riba"dır. Riba, artma-çoğalma anlamına gelmektedir. Kuran'ı Kerim'de faiz, borçtan elde edilen kazanç yani katma değer olarak geçmektedir. Artışın borçtan dolayı olması onu faizli işlem hükmüne sokmaktadır. Mekke'de inen bir ayet'e göre: "İnsanların malları içinde artsın diye faize verdiğiniz borç Allah'ın yanında artmaz. Allah'ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekâta gelince işte kat kat artıranlar zekât verenlerdir."(Rum 30/39). Ayette de belirtildiği üzere borç veren, kazanma (faiz), daha çok gelir elde etme amacıyla; borç alan da o anki zorunlu ihtiyacından, mecburiyetinden böyle bir yola başvurmaktadır(A.Bayındır,2008:38). Kuran'ı Kerim'in daha birçok ayetinde faizden bahsedilmekte olup, bu ayetlerde faiz kesin çizgilerle haram kılınmıştır.

İslam iktisadında ribanın oluşmasını engelleyici unsurlar mevcuttur. Özellikle sermayenin değerlendirilmesi gerekliliği, bir şekilde üretime kanalize edilmesinin istenmesi ribanın yollarını kapatmaktadır. Yine İslam iktisadında temel üretim faktörü olarak emeğin kabul edilmesi ve ribanın bir geçim yolu olarak benimsenmesiyle emek faktörünün saf dışı kalması ve sermaye gelirleriyle yaşayan bir zümrenin oluşması hoş karşılanmamaktadır. Bununla birlikte İslam tarihinde zaman zaman faizli işlemler elbette görülmüş olmakla birlikte faiz hiçbir zaman bir para politikası aracı haline gelmemiştir (Orman vd.,1987:88).

Faizin, Müslümanların temel din kitabı olan Kuran'ı Kerim'de haram kılınmış, başka bir tabirle yasaklanmış olması İslam dinini esas alan toplumlarca faizin reddedilmesi sonucunu doğurmuştur. İslam dinini benimseyen bazı ülkeler (örneğin Suudi Arabistan gibi) devlet kanalı ile faizli sistemi engellemekte iken, bazı İslam ülkeleri ise (örneğin Türkiye, Malezya) faizi yasaklamamakla birlikte hem faizli sistem, hem de faizsiz sistemi birlikte kullanmaktadırlar.

Musevîlikte, Yahudilerin kendi aralarında faiz alıp-vermeleri yasaklanmakta, fakat Yahudi olmayanlardan faiz alınıp verilmesinde bir sakınca görülmemektedir. Musevilerin kutsal kitabı Tevrat'ın Çıkış 22, Levililer 25, Tesniye 15, Tesniye 23 kısımlarında faiz ile ilgili konular yer almaktadır (Yazıcı, 1999:63-64).

İncil'de ise faizin durumu biraz daha farklıdır. İncil de Luka ve Matt'da faiz ile ilgili farklı ayetlere rastlanmaktadır. Luka İncil'inde bir ayette "Eğer kendilerinden almayı ümit ettiğiniz kimselere ödünç verirsiniz, ne mükâfatınız olur? Günahkârlar bile, günahkârlara karşılığını almak üzere ödünç verirler. Fakat düşmanlarınızı sevin, onlara iyilik edin ve hiç ümitsiz olmayarak ödünç verin; karşılığınız büyük olacaktır." (Luka İncili, Bab: 6, âyet: 34-35) denilmektedir. Diğer taraftan yine kilise tarafından kabul edilen Matta ve Luka İncil'lerinde de faizin yasaklanmadığını ve hatta sermayenin faiz geliri ile değerlendirilmesine izin verildiğine dair hükümler bulunmaktadır (Birdal, 2007).

2.2.2 Ekonomik Nedenler

1970'li yıllarda İslam ülkeleri petrol kaynaklarından büyük gelirler elde ederken bu gelirlerin o yıllarda İslam ülkelerinin kalkınma ve gelişimine katkıda bulunmak yerine, batı ülkelerine akması İslam ülkelerini ekonomik çözüm aramaya yöneltmiştir. Bunun yanı sıra yeterli sermaye birikimi olmayan ülkelerin sayısının çok olması, sermaye eksikliği ve fazlası olan İslam ülkelerinin yapacağı işbirliğinin,

tüm İslam ülkeleri için olumlu sonuçlar doğurabileceği gerçeği, İslami Bankacılık esaslarını benimseyen kuruluşların kurulmasında etken olan önemli bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır (Özulucan ve Özdemir, 2010:13).

Günümüzde, İslam ülkelerinin ekonomilerinin gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkeler olduğu bir gerçektir. Kimi İslam ülkelerinde istihdam edilemeyen emeğin yoğun bir şekilde mevcudiyeti varken, diğer İslam ülkelerinde ise özellikle 1970'li yıllarda petrol fiyatlarının artmasıyla (petrol ihraç eden ülkelerde) büyük birikimler oluşmuş, tasarruflar artmıştır. Sonrasında bu paraların (petro-dolarların) batı ülkelerine aktığı ve İslam ekonomilerine katkılarının olmadığı görülmüştür. Bu durum, sermaye fazlası olan ülkelerle sermaye açığı olan İslam ülkeleri arasında olabilecek işbirliğinin taraflar için olumlu sonuçlar verebileceği görüşüne ağırlık kazandırmıştır (Uçar,1994:26).

Ekonomik nedenler arasında İslam ülkelerinin fon fazlasını değerlendirmek gibi endişelerinin olmasının yanısıra geleneksel bankaların bazı eksikliklerinin de payı bulunmaktadır.

Günümüzde geleneksel bankalar tarafından kullanılan fonların genellikle kısa vadeli olması, geleneksel bankaların ülke ekonomisine katkılarının sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Bunun yanısıra faizsiz bankaların ortaklık esasına göre fon kullandırmaları, işletmelerin verimliliklerini dikkate almaları ve fon kullandırmalarında denetleme zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Bu uygulamanın makro ekonominin gelişimine katkıda bulunacağı açıktır (Özulucan ve Özdemir, 2010:13).

Bir diğer ekonomik neden ise; geleneksel bankalar, sanayi ve ticaretin ortakları olmadıklarından, öncelikle kendi çıkarlarını ön planda tutmakta ve kredi verdikleri firmaların verimli çalışıp çalışmadığını gereği gibi gözlemleyememektedir. Bu durum denetlenmeyen firmaların batışı ve kontrolsüz büyümesi ile ülke ekonomisine zarar vermektedir. Buna karşın, faizsiz bankalar, fonları daha çok ortaklık esasına göre kullandıracaklarından, ülke ekonomisinin

ıkarlarını gözönüne almak ve fon kullanımını denetlemek mecburiyetindedirler (Akgüç,1989:146).

Faizsiz bankacılığın hızla gelişmesinin bir ekonomik nedeni de küresel bankacılık sektöründeki genel serbestleşme eğilimi, yeni fikirlerin uygulamaya konabilmesi, sistem içinde esnekliğe izin verilmesi olmuştur. Küreselleşme sonucunda Müslüman ülkeler, diğer ülkelerin faizsiz bankacılık sistemlerinin ve sermaye piyasalarının gelişimine yardımcı olmak ya da bunları birlikte geliştirmek için daha fazla fırsat bulmuşlardır(M.Ş.Özsoy,2012:70). Bunun en önemli göstergelerinden biri faizsiz bankacılık alanında son dönemde bir çok ürünün geliştirilmesi bu ürünlerin geleneksel bankalar tarafından hatta Müslüman nüfusun çok az olduğu bazı ülkeler tarafından benimsenmesi olmuştur. Son dönemde sukuk ihraçlarının artması, tekâfül sigorta sisteminin tanınırlığının artması en büyük göstergelerdendir. Faizsiz bankalar için son 15 yıllık süreç ele alındığında, bu bankaların çok hızlı bir atılım gösterdiği ve normal bankalarda yer alan ürün çeşitliliğinden daha fazla ürünün faizsiz bankalarda yer aldığı aşikârdır.

2.2.3. Sosyal Nedenler

İslam dininde faizin yasak kılınmasının en büyük nedenlerinden biri toplumda yarattığı sosyal eşitsizlik, daha net bir tabirle; zengini daha çok zengin kılan, fakiri ise daha çok fakirleştiren bir sistem üzerine kurulmuş olmasıdır.

Faizsiz bankacılığın, hem birey hem de devlet açısından daha adaletli, daha kontrollü bir sistem ihtiva ettiği öne sürülmektedir. Geleneksel bankacılık sisteminde fonlanan unsur genellikle para iken bu paranın nerede kullanılacağı kısmı ile ilgilenilmez. Ancak faizsiz bankacılık sisteminde fonlanan şey mutlaka bir emtia olup, hasıl olan ihtiyacın bir emtia alım-satımı konulu olması oldukça önemlidir. Böylelikle faizsiz bankalar kredi verirken tüccar veya bireyin ürün ihtiyacına odaklanmakta ve böylelikle her işleminde reel ekonomiyi fonlamaktadır.

Faizsiz bankacılık sistemi, her ne kadar ekonomik amaçlarla kurulsun da sosyal adaleti, kardeşliği, birlik beraberliği sağlayıcı sosyal amaçları da oldukça ön plandadır. Örneğin; ülkemizde 1989 yılında kurulan şimdiki adıyla “Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.” kurulduğu yıllarda ekonomik çıkarlarının yanısıra ülkemizdeki Müslüman kesime hitap etmek, onların ekonomik sistem içine kanallandırmak gibi sosyal amaçlar güderek kurulmuştur. Kurulduğu dönemlerde sosyal amaçlarından dolayı adı da “Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş.” idi. “Evkaf” kelimesi “Vakıf” kelimesinin kökünden türemiş olup, “vakıf mallarını yöneten kuruluş” demektir.

Faizsiz bankaların kurulmasının bir diğer sosyal nedeni ise; faizin toplum ve ülkeler üzerindeki yıkıcı, yok edici, acımasız halini ortadan kaldırmaktır.

II. Dünya Savaşı’nda İngiltere, ABD’den faizsiz borç istemiştir. İngilizlerin isteği bu hali ile Amerikalılar tarafından kabul edilmemiştir. Yapılan ikinci görüşmeler neticesinde bu borcun faizli olarak verilmesi Amerikalılar tarafından uygun görülmemiştir. Bu durum İngiliz halkı üzerinde çok olumsuz bir etki yaratmıştır. Anlaşmayı yapan kişi olan Lord Kiens şöyle bir açıklamada bulunmuştur: “Bu anlaşmada Amerika’nın bize karşı tutumu ve davranışlarından duyduğumuz derin üzüntüyü ebediyen unutmayacağım. Çünkü ABD bize faizsiz olarak bir kuruş bile borç vermeyi kabul etmemiştir.” (Mevdudi,1985:145).

Faizsiz bankaların kurulmasındaki sosyal nedenlerden biri de; istihdam alanındaki etkisidir. Günümüzde ülkemizde 5 adet katılım bankası bulunmakta olup, bu katılım bankalarında toplamda 2014 yılsonu itibari ile 16.249 kişi istihdam edilmektedir (Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi 2015-2025,2015:19). Bu veriler dünya çapında değerlendirildiğinde rakamın büyüklüğü dikkat çekici bir hale dönüşmektedir.

2.2.4. Politik Nedenler

Bazı İslam ülkelerinde, faizsiz bankacılığın yaygınlaşmasında politik nedenlerin de etkisinin olduğu görülmektedir. Örneğin; dini esaslara göre devlet yönetimi olan Pakistan ve İran'da ayrıca petrol gelirleriyle zenginleşen sarrafları denetim altına alma çabası da Suudi Arabistan'da İslam (Faizsiz) bankacılığının gelişmesinde etkili olmuştur (Akgüç,1989:147).

Aslında İslam (Faizsiz) bankacılığının gelişimindeki dini, ekonomik ve sosyal nedenlerin birçoğu aynı zamanda bir politik neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Birçok dinin faizi yasak kılması bir dini neden olmakla birlikte, İslam ülkelerinde faizsiz bir ekonomik sistemin varlığına ihtiyaç duyulmasının altında daha çok politik ve ekonomik nedenler yatmaktadır. Örneğin petrol zengini olan Kuveyt, Suudi Arabistan gibi ülkelerin tasarruflarının ülke dışına çıkması ilgili ülkeler için düşünüldüğünde ciddi bir kayıptır. Her ne kadar dini sebepler nedeni ile İslam ülkelerinin tasarrufları ülke dışına çıksa da, bunu ülke içinde tutacak sistemi kurmanın altında aslında politik nedenler yatmaktadır. Hatta günümüzde finans alanında bazı ekonomik kuruluşların hem geleneksel bankacılığı, hem de faizsiz bankacılığı birlikte bünyesinde barındırmasının altında politik nedenlerin yattığını söylenebilir. Örneğin; şu anda ülkemizde de faaliyette bulunan Türkiye Finans Katılım Bankası hakim ortağı National Commercial Bank'ın (19 Kasım 2014 tarihi itibarıyla %67,03 hissedar) ve HSBC'nin dünya genelinde her iki tür bankacılığı birlikte yürüttüğü bilinmektedir.

2.3. Katılım Bankalarının Tarihsel Gelişimi

2.3.1. Katılım Bankacılığı'nın Dünyadaki Gelişimi

Faizsiz bankacılığın geçmişi M.Ö. 2123-2081 yılları arasında Babil'de hüküm süren Hammurabi Krallığı'na kadar uzanmaktadır. Ünlü Hammurabi

Kanunları'nın 100-107. bölümleri ikraz (borçlanma) işlemlerinin esaslarını düzenlenmektedir. Bu kanunlar faizsiz yatırımın tarihte ilk örneği olarak ortaya çıkmaktadır. İslamiyet'in doğuşu ve yayılması ile birlikte borçlanma, ortaklık ve kiralama gibi bugünkü faizsiz bankacılığın temel kavramları da giderek gelişmiş ve geniş bir coğrafyada uygulama alanı bulmuştur (http://www.kuveytturk.com.tr/faizsiz_bankacilik.aspx).

İslam coğrafyasının büyümesi ile birlikte ticari işlemler için banka görevini üstlenen mali kurumların sayısı da artmıştır. Devletin gelir ve giderlerini takip edecek, para ile ilgili işlemleri yerine getirecek kurumlara ihtiyaç duyulmuştur. İslamiyet sonrası bu ve benzeri hizmetler Beyt'ül Mal, Sarraflar, Cehbezler, yardım sandıkları, para vakıfları ile mudarebe şirketleri tarafından yerine getirilmiştir (A.Bayındır,2008:32).

Mısırlı iktisatçı Ahmet El Neccar tarafından 1963 yılında Mit-Ghamr adında, 40.000 nüfuslu bir kasabada kurulan faizsiz tasarruf bankası ilk kurumsal uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Mısır köylüsünün tarımsal ve ticari ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş olan ve risk sermayesi sisteminde çalışan bu kuruma banka isminin verilmesi ise uzun süre tartışma konusu olmuştur (Mannan,1980:323). 1971 yılında Mısır'da devlet desteğiyle kurulan “Nasr Sosyal Bankası” ise ilk faizsiz ticarî banka olarak karşımıza çıkmaktadır (http://serpam.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2012/09/Islami_Finans.pdf).

Ortadoğu ve Asya'nın önemli bir kısmında 1980'li yıllarda yaygınlaşmaya başlayan faizsiz bankacılık, son 10 yılda hızla Avrupa ve Amerika'ya da yayılarak sistem içerisinde varlığını ispat etmiştir(Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştay Raporu;2013:10). Bu yıllarda faizsiz bankacılık sistemi farklı bankalarda uygulanabilir hale gelmekle birlikte yine sınırlı sayıda kalmıştır. O günkü faizsiz bankacılık sistemi tıpkı günümüzde olduğu gibi kredi ödemelerinin satıcıya

yapıldığı ve mevduat sahiplerinin krediyi alanın riskine de ortak olduğu bir sisteme dayanmıştır.

Faizsiz bankacılık konusunda yankı uyandıran en önemli kuruluş 1975 yılı 20 Ekim tarihinde 22 İslam ülkesinin iştiraki ile meydana gelen ve 1976 yılında faaliyete geçen İslam Kalkınma Bankası'dır (Islamic Development Bank). İslam Kalkınma Bankası (İKB), İslam ülkeleri arasında ticaret hacmini artırmak, geliştirmekte olan İslam ülkelerinde kârlı projeler için faizsiz kaynak yaratmak, eğitim ve araştırma çalışmalarına destek sağlamak amacı ile kurulmuştur. İslam Kalkınma Bankası'nın kurulmasının ardından, 1975'de Dallah Baraka Grubu ve Dubai İslam bankası, 1977 yılında Mısır'da ve Sudan'da "Faisal Islamic Bank" adıyla iki özel banka ve Kuveyt hükümeti tarafından "Kuwait Finance House" (Kuveyt Finans Kurumu) kurulmuştur. Faizsiz bankacılık alanında öncü rol oynayan bu finans kurumlarının kurulması sektöre canlılık ve güven getirmiş olup, sadece on yıl içinde değişik ülkelerde 50'den fazla faizsiz bankanın kurulmasına vesile olmuştur (Akın,1986:13).

Günümüzde Malezya faizsiz bankacılık alanında önde gelen ülkelerden biridir. Malezya'da geleneksel bankacılık ve faizsiz bankacılık beraber gelişmektedir. İran, Suudi Arabistan, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkeler de faizsiz bankacılığın önemini kavrayıp, bu alanda atılım göstermek isteyen ülkeler arasında yer alamaya çalışmaktadırlar. Son yıllara bakıldığında sadece İslam ülkelerinde değil, aynı zamanda İngiltere, Amerika, Almanya ve Hong Kong gibi Müslüman nüfusun az olduğu ülkelerde de faizsiz bankacılığa rağbet artmıştır. Örneğin günümüzde İngiltere'de 21 banka faizsiz bankacılık hizmeti sunmaktadır (Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştay Raporu;2013:10).

Son dönem verilerine göre, 75 ülkede ve 300'ün üzerinde finansal kuruluş tarafından faizsiz bankacılık yapılmaktadır (Yahşi,2012:77). Ayrıca 2008-2012 yılları arasında Dünya çapında faizsiz bankacılık alanında %17.6'lık bir büyüme

gerçekleşmiştir(<http://emergingmarkets.ey.com/wp-content/uploads/downloads/2013/12/World-islamic-Banking-Competitiveness-Report-2013-14.pdf>).

2.3.2 Katılım Bankacılığının Türkiye’deki Gelişimi

1980 sonrasında ekonomik serbestleşmeyle birlikte faizsiz bankacılık kavramı Türkiye kamuoyunun gündemine gelmiştir. Her ne kadar yoğunlaşma 1980’li yılları bulsa da faizsiz bankacılık ve İslami finansman alanında Türkiye’nin ilk uygulaması 1975 yıllarına kadar uzanmaktadır. Türkiye, İslam Konferansı Örgütü’nün (İKÖ) etkin bir üyesi olmakla birlikte, 1975 yılında kurulan İslam Kalkınma Bankası’nın (İKB) da 22 kurucu üyesinden biridir (Ersoy,1987:12). Bu alanda ilerleme politikası güden Türkiye, İslam ülkelerinin gelişimi için kârlı ve verimli projeleri desteklemek, İslam ülkeleri arasındaki ticaretin artmasını sağlamak gibi amaçlarla kurulan İKB’deki sermaye payını 1984 yılında artırarak en büyük ortaklardan biri haline gelmiş ve İKB Yönetim Kurulu’nda sürekli üye bulundurma hakkına sahip olmuştur. Bunun yanı sıra 1975 yılında tasarruflarını faizli bir sisteme yatırmak istemeyen bireyler ile küçük ve orta ölçekteki işletmelere hizmet vermek amacıyla Devlet İşçi Yatırım Bankası kurulmuş ve bu banka 1978’e kadar faaliyetlerini faizsiz sisteme dayalı olarak sürdürmüştür (Altan,1998:231).

Türkiye’de faizsiz bankacılık faaliyetleri 20. yüzyılın son çeyreğinde önemsenmeye başlanmıştır. O dönemde uygulanan ekonomi politikalarının yanı sıra, faizsiz bankacılık esaslarının ekonomide yarattığı olumlu etkiler ve dışa açılım politikaları Türkiye’nin bu alana yönelmesinde etkili olmuştur.

Seksenli yılların başında dönemin Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarı Ekrem Pakdemirli, eski adı ile Özel Finans Kurumları’nın (bugünkü adı ile Katılım Bankaları’nın) doğuşunu şöyle aktarmaktadır (Pakdemirli,2000:19-22):

“Rahmetli Özal’la 1964 yılında İngiltere’de tanıştık. Ve hep konuşmalarımızda bu ülkede, yani Türkiye’de, inanç saikiyle ekonomiye kazandırılmamış olan fonların varlığı ve bu fonların da bayağı büyük meblağa ulaştığını tartışırdık. Bunları nasıl ekonomiye kazandırırız diye fikir jimnastiğinde bulunurduk. Sonra öyle oldu ki rahmetli Özal üst yönetimde sözü geçen bir noktaya geldiğinde o günlerin tartışmalarının kafamızda bırakmış olduğu izler, tortular çerçevesinde de yine bu fonları nasıl ekonomiye kazandırabiliriz düşüncesiyle bazı düzenlemeler yapma durumunda olduk. Türkiye’de faiz değil, onun yerine kâr-zarar paylaşımı üzerine müesseseler kurabileceğimizi, bunların da finans çevrelerinde özel bir yeri olabileceğini düşündük ve adına da Özel Finans Kurumu dedik. Yani aslında özelliği finans pencerelerinden birkaçını kullanması, diğerlerini kullanmaması; ama Bankalar Kanunu buna müsaade etmiyor idi veya en azından Bankalar Kanunu’nda buna bir çıkış yolu yok idi. Bir kararname ile bu işi düzenleyebileceğimizi düşünüyor idik. 1983’te de iktidar olunca Anavatan Partisi tek başına, bu düşünceleri hayata geçirebildi. Özel Finans Kurumları, bildiğiniz gibi, bankaların aksine mevduata sabit bir gelir, yani faiz vermeyen, değişken bir kâr payı –veya zararı da tabi ihtiva ediyor– veren kurumlardır. Onun için bu kurumlara Özel Finans Kurumları dedik. O isim de tuttu.”

Resmi Gazete’nin 19 Aralık 1983 tarih, 18256 sayılı yayınında yürürlüğe giren kararname ile Türkiye’de faizsiz bankacılık ilkelerine göre çalışan eski adı ile Özel Finans Kurumları’nın, yeni adı ile ise Katılım Bankaları’nın yasal dayanağını belirlenmiştir (Arabacı,2007:17).

Özel Finans Kurumları’nın faaliyetleri, 1999 yılında Bankacılık Kanunu kapsamına girinceye kadar geçen süreçte bir yanda Bakanlar Kurulu Kararı, diğer yandan Merkez Bankası ve Hazine Müsteşarlığı’nın tebliğleri ile yürütülmüştür. 1999 yılı Aralık ayından itibaren Özel Finans Kurumları, 4389 sayılı Bankacılık Kanunu’na tâbi hale gelmiştir (<http://www.kuveytturk.com.tr/tarihce.aspx>).

1980'li yıllara kadar ithal ikameci politikalarla büyümeye çalışan Türkiye, bu tarihten sonra dünya piyasalarında yer almayı hedef edinmiş ve ihracatla büyüme stratejisi izlemeye başlamıştır. Bu dışa açılma stratejisi dünyada zaten var olan yeniliklerin finans alanında da ülkemize kazandırılmasını sağlamıştır. Bu dönemde dünyada 1970'li yıllardan beri uygulanan ve başarıya ulaşan faizsiz bankacılık uygulamaları Bülent ULUSU'nun Başbakanlığı döneminde Türkiye gündemine taşınmıştır. Başbakan Turgut ÖZAL'ın hazırlayıp Cumhurbaşkanı Kenan EVREN'in onayladığı 16.12.1983 gün ve 83/7506 sayılı kararname ile tasarruflarını faizsiz kuruluşlarda değerlendirmek isteyen bireylere bu imkân sağlanmıştır. 19 Aralık 1999 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Bankalar Kanunu'nda değişiklik yapılmasına ilişkin 4491 sayılı Kanun ile 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun bazı maddeleri değiştirilerek Özel Finans Kurumları Bankalar Kanunu kapsamına alınmıştır. O güne kadar banka statüsünde değerlendirilmeyen bu kurumlar yasa değişiklikleriyle artık banka statüsünde sayılmış olup, bankacılık denetimlerine tabi tutulmuşlardır. Özel Finans Kurumları uygulaması ile hedeflenen, Türkiye'de düşük olan özel tasarrufların artırılmasıdır. Bu amaçla inançlarından dolayı yastık altında tasarruflarını tutan, herhangi bir bankaya yatırmayan bireylerin ekonomiye kazandırılması sağlanmaya çalışılmıştır. O dönemlerde PIAR'ın yaptığı Bankacılık Araştırması'na göre, Türkiye'de inançlarından dolayı geleneksel bankalara mevduat yatırmayan kişilerin oranı %15'tir. ÖFK'larının kuruluşunda ikinci amaç ise Suudi Arabistan ve Kuveyt gibi körfez ülkelerinden ülkemize yabancı kaynak temin edilmesidir (<http://www.kuveytturk.com.tr/tarihce.aspx>).

1999 yılı Türkiye'de faizsiz bankacılığın devam edip etmeyeceğinin tartışıldığı bir dönem olmuştur. Fakat bu tartışma faizsiz bankacılık lehine sonuçlanmış olup, 1999 yılında Özel Finans Kurumları da bankacılık yasası kapsamına alınmıştır. Yani hukuki alt yapıları artık bakanlar kurulu kararıyla oluşturulmakta ve böylelikle zayıf hukuki yapıları, bu yıllarda çok güçlü hale gelmiştir (Yahşi,2012:77).

Özel Finans Kurumları kurulması hakkında 83/7506 sayılı kararname ve eki Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ile T.C. Merkez Bankası Tebliğleri'nin yayınlanmasından sonra, 1985 yılından itibaren Türkiye'de 6 adet özel finans kurumu kurulmuştur. 2006 yılı itibariyle özel finans kurumları, katılım bankası statüsü almıştır (http://www.kuveytturk.com.tr/faizsiz_bankacilik.aspx).

Ülkemizdeki faizsiz bankacılık geçmişi incelendiğinde; 1985 yılında faaliyete geçen ilk katılım bankalarının (o zamanki adıyla Özel Finans Kurumları'nın) Albaraka Türk ve Faisal Finans olduğu görülmektedir. Bu iki katılım bankasını 1989 yılında bugün de faaliyetini sürdürmekte olan Kuveyt Türk, 1990 yılında ise Anadolu Finans'ın kuruluşları takip etmiştir. 1995 yılında kurulan İhlas Finans Kurumu bireysel tasarruf sahiplerine ve sisteme ciddi zararlar vererek 2001 yılında tasfiye edilmiştir. 1996 yılında kurulan Asya Finans ise 2016 yılında TMSF'ye devrolmuştur. Faisal Finans'ın sahibi Kral Faisal'ın 2001 yılında Faisal Finans'ı Ülker Grubu'na devretmesiyle Family Finans adını alan kurum 2005 yılında Anadolu Finans ile birleşerek bugünkü Türkiye Finans haline gelmiştir (İ.Özsoy,2011:22).

Günümüzde faaliyet gösteren 5 adet katılım bankası bulunmakta olup, bunlar; Albaraka Türk Katılım Bankası, Kuveyt Türk Katılım Bankası, Türkiye Finans Katılım Bankası, Vakıf Katılım Bankası ve Ziraat Katılım Bankası'dır.

Ziraat Katılım Bankası, kamunun katılım bankacılığı alanında faaliyete başladığı ilk katılım bankasıdır. Geleneksel bankacılık faaliyetleri yürüten Ziraat Bankası faizsiz bankacılık da yapmak üzere; Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 15/10/2014 tarih ve 29146 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 10/10/2014 tarih ve 6046 sayılı izniyle kurulmuş, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 14/05/2015 tarih ve 29355 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 12/05/2015 tarih, 6302 sayılı kararı ile faaliyet izni almıştır (<http://www.ziraatkatilim.com.tr/bankamiz/Sayfalar/hakkimizda.aspx>).

Yine geleneksel bankacılık faaliyetleri sürdüren Vakıfbank da “Vakıf Katılım” adı altında faizsiz bankacılık yapan bir kuruluş kurmuştur. Vakıf Katılım A.Ş.’nin de 25 Haziran 2015 tarihinde tüzel kişilik kazandığı açıklanmıştır (<http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1809086-vakif-katilim-bankasi-tuzel-kisilik-kazandi>). 17.02.2016 tarihi itibarıyla Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’ndan faaliyet izni alan Vakıf Katılım, sektörün en genç üyesi olmakla beraber T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün iştirakidir (<http://vakifkatilim.com.tr/hakkimizda/index.html>).

2001 krizi ile birlikte bankacılık alanında birçok geleneksel banka battığı gibi, özel finans kurumu olan İhlas Finans’ta batmıştır. 1994-2003 yılları arasında yönetim ve denetimi fona devredilen ve fon tarafından devir, birleşme, satış ve tasfiye yoluyla banka çözümleme sürecine alınan toplam 25 banka bulunmaktadır (<http://www.raftemizligi.com/Content/Raf-Temizligi-Nedir.php>). Bireysel tasarruf sahiplerinin zarar ettiği bu süreç; bankacılık sistemine olan güveni sarstığı gibi özel finans kurumlarına da hala günümüze kadar gelen bir güven eksikliği oluşturmuştur.

2001 krizi sonrası İhlas Finans’ın batmasıyla gerileyen faizsiz bankacılık sektörü 2006 yılında yapılan düzenlemelerle birlikte mesafe kat etmiştir. 2006 yılında yapılan düzenleme ile “katılım bankası” ifadesi ile tam bir banka statüsü kazanan bu kurumlar tıpkı geleneksel bankalar gibi Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu’na (BDDK) tabi olmuşlardır. Aynı zamanda “Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu” (TMSF) kapsamına alınmışlardır. Günümüzde TMSF sayesinde 100.000 TL’ye kadar olan gerçek kişilerin tasarrufları güvence fonu kapsamında olup, ilgili bankanın batması durumunda gerçek kişilere devlet tarafından 100.000 TL’ye kadar ödeme yapılmaktadır. Bu sayede 2001 yılından sonra sektörde yaşanan güvensizlik devlet güvencesi ile birlikte 2006 yılından sonra yavaş yavaş kırılma eğilimine girmiştir.

2.4. Katılım Bankalarının Faaliyetleri

Günümüzde faizsiz işlem yapan bankalar birçok banka işlemini yapmaktadırlar. Bu işlemlerin çoğu geleneksel bankacılık işlemleridir. Bazıları ise faizsiz bankacılık işlemleridir. İşlemlerin bir kısmı da faizsiz bankalar tarafından, kendi çalışma prensiplerine uygun şekilde ve danışma organlarının verdiği fetvalara göre değiştirilmiştir. Faizsiz bankalar arasında yapılan işlemler henüz standart bir hal almamıştır. Faizsiz bankacılık alanında sıklıkla kullanılan işlemleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Ausaf,1987:15-21);

- Gerçek ve tüzel kişiler için döviz ve yerli para cinsinden hesap açmak, bu hesaba nakit kabul etmek, korumak ve yatırım yapmak,
- İslami prensiplere uygun krediler vermek,
- Altın külçesi satın almak ve satmak,
- Sadece spot olarak döviz alım satımı yapmak,
- Akreditif işlemleri yapmak,
- Garanti vermek,teminat vermek, kefil olmak,
- Faizsiz (Karz-ı Hasen) kısa dönem finansman sağlamak,
- Poliçe, çek, emre muharrer senet ve konşimento (deniz yükü belgesi) toplamak ve komisyon karşılığı işlem yapmak,
- Hisse senedi, yatırım sertifikası, finansal kağıtları satın almak ve satmak, bu tarz işlemlere aracılık etmek,
- Sosyal amaçlı özel fonlar oluşturmak ve yönetmek,
- Mudaraba esaslı finansman sağlamak
- Müşaraka esaslı finansman sağlamak,
- Azalan katılım esaslı finansman sağlamak,
- Özel yatırım hesabı çalıştırmak,
- Banka tarafından direkt yatırım yapmak,
- Makine, araç-gereç, malzeme ve alet kiralamak,
- Gayrimenkul alım satımı yapmak,
- Acente gibi çalışarak acente fonksiyonlarını icra etmek,

- Önceden üzerine anlaşılan kâr temelinde başkası için alım satım yapmak (mudaraba),
- İslâmi kurallara uygun olarak, fon açıklarını kapatmak için fonlarını güvenliğini ve dayanışmayı sağlamak,
- Diğer şirketlerin yerine değişik projeler tesis etmek ve finanse etmek,
- Ortak girişim (joint venture) yaparak gelişmeye katkıda bulunmak,
- Mevcut projeleri geliştirmek veya farklı sektörlere yeni projeler tesis ederek gelişmeyi sağlamak,
- Finansal kaynakları bölgesel ve uluslararası para pazarlarında İslâmi prensiplere uygun olarak harekete geçirmek,
- İslâm'a aykırı olmayan, çağın gerektirdiği diğer her türlü finansal tekniği, sistemi kullanmak, (örneğin günümüzde faizsiz bankalarının sukuk ihraç etmesi)
- Para-sermaye, maliye ve ekonomik politikaların yürütülmesine aracılık etmek.

Bunlara ek olarak(Uyan:2004);

- Özel cari hesaplar üzerine keşide edilmek üzere çek karnesi vermek,
- Kredi kartı ihraç etmek,
- Seyahat çeki vermek,
- Yurt içi ve yurt dışı havale ve transfer işlemleri yapmak,
- Çek ve senet tahsil işlemleri yapmak,
- Fatura tahsilatı yapmak,
- Kambiyo hizmetleri vermek,
- Kiralık kasa hizmetleri sunmak,
- Sigorta aracılık hizmetleri sunmak, şeklinde sıralanmaktadır.

Faizsiz bankacılık yapan kuruluşlar yukarıda belirtilen faaliyetlerin hepsini yapabilecekleri gibi bunların bir kısmını da yaparak faaliyetlerini sürdürebilmektedirler.

Günümüzde faizsiz bir banka, geleneksel bankaların yaptığı bir çok hizmeti (araç-konut kredisi, mal alımı kredisi, çek karnesi, çek- senet tahsili- eft-havale işlemleri, kredi kartı-pos hizmetleri, bireysel emeklilik hizmetleri, hisse senedi alım satım işlemleri, finansal kiralama hizmetleri, teminat mektubu verme, garantörlük, sigorta hizmetleri vs.) vermektedir.

Ancak bir faizsiz banka geleneksel bankanın sunduğu bazı hizmetleri de sunamamaktadır. Örneğin; direkt para fonlama işlemi olan nakit kredi hizmetini bir faizsiz banka sunamamaktadır.

Ayrıca faizsiz bankalar, geliri İslâm hukukunda meşru sayılmayan hiçbir işi yapmamaktadırlar. Katılım bankalarının ticari ilişki kurması mümkün olmayan faaliyet konularından birkaçı şunlardır;

- Nakit kredi işlemleri,
- Sigara, içki ticareti,
- Kumar ve şans oyunları,
- Yasaklanmış yiyecek üretimi ve ticareti,
- İslâm'a karşı faaliyetler yürüten işletmeler,
- Yukarıdaki işletmelerin büyük ölçüde etkili olduğu işletmeler

(Karapınar,2003:31).

Son yıllarda faizsiz bankaların ürün çeşitliliklerinin giderek arttığı görülmektedir. Mevcut ürün ve hizmetlere ek olarak, yeni gelişen ve giderek yaygınlaşan sukuk ihracı, bireysel emeklilik hizmetleri, faizsiz sigortacılık faaliyetleri (tekâfül) bu ürünlere örnek olarak sayılabilir.

Parayı sadece bir mal olarak görmeyip, aynı zamanda değişim, tasarruf ve yatırım aracı olarak gören, fakat faizi ekonomik ve sosyal dengeleri bozan haksız bir kazanç olarak görmesi sebebiyle faize karşı çıkan faizsiz bankacılık

faaliyetlerini üç grupta toplamamız mümkündür. Bunlar; fon toplama, fon kullandırma ve diğer bankacılık hizmetleridir (Takan ve Boyacıoğlu,2013:13).

2.4.1. Katılım Bankalarının Fon Toplama Yöntemleri

Katılım bankalarının fon toplama kaynaklarından biri hissedarların koydukları sermayeleridir. Ancak katılım bankalarının kuruluş gayesi halkın tasarruflarını bir araya getirmek, ekonomiye kazandırmak ve bu sayede ekonomik verimliliği artırmaktır. Bu nedenle sermayedarların sağladığı sermaye dışında toplanan fonlar çok daha büyük öneme sahiptir (Tunç,2010:163).

Katılım bankaları ekonomiye kazandırılmamış, yastık altında kalan, dini korkular nedeniyle bankalara aktarılmamış paraların ekonomiye kazandırılması amacıyla kurulmuşlardır. Bu bankalar mevcut sistemi uygulamak için öncelikle piyasada var olan parayı toplayıp, bunu ihtiyaç sahiplerine mal alımı içerikli krediler şeklinde kullandırmayı amaçlamıştır. İşte bu çarkın dönmesi için öncelikle katılım bankalarının tıpkı geleneksel bankalar gibi fon toplama yöntemleri geliştirmeleri gerekmiştir.

Katılım bankaları dünyadaki diğer faizsiz bankalar gibi iki hesap türü kullanarak fon toplamaktadırlar. Bu fonlara genel olarak “katılım fonu” adı verilmektedir. Bunlardan ilki faizsiz bankaların vadesiz hesaplarını niteleyen “özel cari hesaplar” diğeri ise vadeli hesaplarını oluşturan “kâr ve zarara katılma hesaplarıdır”. Katılma hesaplarının adı birçok ülkede “yatırım hesabı” olarak da geçmektedir⁶.

Aslında katılım bankaları da tıpkı geleneksel bankalar gibi fon toplama yöntemleri geliştirmişlerdir. Ancak fon toplama yöntemlerinde kullanılan hesap türlerinin işleyişlerinde ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Özellikle katılım hesapları

⁶ Resmi Gazete, 01.11.2006, sy.26333, Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zaman Aşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

dediğimiz bir diğer adı ile “kâra zarara katılma hesapları” geleneksel bankaların “vadeli mevduat” hesaplarından oldukça farklı bir işleyişe sahiptir.

Bu sistemin en önemli özelliği; tasarruf sahibinden herhangi bir anapara ve önceden belirlenmiş bir kâr payı garantisi olmadan fon toplanabilinmesidir. Hesap sahibi yatırdığı fonların kurumca işletilmesi sonucunda ortaya çıkan kâr-zarara iştirak eder. Bu nedenden dolayı katılım bankaları fon kullanımlarında oldukça dikkatli davranmak zorundadırlar. Sistem tamamen güven esası ve performansa dayanmaktadır (Büyükdeniz,2000:24).

Katılım bankalarının fon toplama faaliyetlerine ilişkin düzenleme 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun beşinci kısmı olan mevduata ve katılım fonu toplamaya ilişkin hükümler başlığında yapılmıştır. Öte yandan BDDK tarafından 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ile bankalarda mevduat, katılım fonu, emanet ve alacaklara ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir (Özulucan ve Özdemir, 2010:24).

TCMB ve Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu’nun hazırladığı ve Resmi Gazete’de de yayınlanan yönetmeliklere göre katılım bankaları katılma fonlarını şu genel koşullar çerçevesinde yürütmelidir⁷.

- Özel cari hesaplar ve katılım hesapları karşılığında, hesap sahibine herhangi bir nam altında önceden belirlenmiş bir getiri garantisi verilmeyeceği gibi, katılma hesaplarında, yatırılan anaparanın hesap sahibine aynen geri ödenmesi de garanti edilemez. Bu hususlar, katılım bankalarının şubelerinde açıkça görülebilecek bir şekilde asılarak ilan edilir.

⁷ Resmi Gazete, 01.11.2006, sy.26333, Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zaman Aşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

- Katılım fonu hesapları üzerinde hesap sahibinin talep hakkı ve katılım bankasının ödeme yükümlülüğü; özel cari hesaplarda yatırılan tutar, katılma hesaplarında ise vade sonunda geçerli birim hesap değeri kadardır.
- Katılma hesaplarının işletilmesinden doğan kâr veya zarar, para cinsi bazında her vade grubunun toplam katılma hesapları içindeki birim hesap değeri hesaplama tablosuna uygun olarak bu hesaplara dağıtılır.
- Kanunun 144'uncu maddesi hükümleri saklı kalmak kaydıyla, katılım bankaları, katılma hesaplarının işletilmesinden doğacak kâr ve zarara katılma oranlarını, zarara katılma oranı kâra katılma oranının yüzde 50'sinden az olmamak kaydıyla, para cinsi, tutar ve vade grupları itibariyle ayrı ayrı belirleyebilir.
- Katılma hesabının açıldığı anda geçerli olan kâr ve zarara katılma oranı hesap cüzdanına kaydedilir ve bu kayıt, Kanununun 144. maddesi hükümleri saklı kalmak kaydıyla hesap açıldıktan sonra vade bitimine kadar değiştirilemez. Vadesinde kapatılmayan hesap aynı vade ve yenileme tarihinde geçerli olan kâr ve zarara katılma oranı üzerinden yenilenmiş sayılır.

2.4.1.1 Özel Cari Hesap

Türk Lirası, döviz cinsi ve hatta kıymetli maden (altın, platin, gümüş) olarak açılabilen, ihtiyaç olduğu her an bir kısmı ya da tamamı geri çekilebilen ve bütün bu işlemler sonucunda hesap sahiplerine bankalar tarafından herhangi bir bedel ödenme zorunluluğu olmayan hesap türüdür. Bu hesapların işletilmesi sonucunda oluşacak kâr ya da zarardan katılım bankaları sorumludur (İ.Özsoy,2011:62).

Hesaplar vadesiz bir hesap türü olmanın yanı sıra hesapların işletilmesi sonucunda doğacak risk ve getiriler Katılım Bankaları'nın risk veya getirisidir. Bu durum cari hesap türünün bankalar için maliyetsiz bir kaynak olduğunu

göstermektedir. Cari hesaplar birer emanet hesap niteliğindedir (Çürük ve Parlakkaya, 2011:3).

Cari hesaplar hem katılım bankaları için, hem de geleneksel bankalar için fon toplama şekli açısından değerlendirildiğinde aynı yapıya sahip olduğu görülmektedir. Cari hesaba para yatıran bir yatırımcı ile banka arasında her zaman borçlu-alacaklı ilişkisi oluşmaktadır. Yatırımcı istediği her an yatırdığı parayı çekme özgürlüğüne sahiptir. Katılım bankasının elde ettiği kâr ya da zarar cari hesap yatırımcısını ilgilendirmez. Çünkü hiçbir şekilde kâra, ya da zârara ortak değildir.

Cari hesapların katılım hesaplarından bir farkı da hiçbir vadeyi bünyesinde barındırmamasıdır. Yani cari hesap sahibi hesabı açarken herhangi bir süreye tabi tutulmamaktadır. Diğer bankacılık işlemleri dediğimiz ticari hayatta gerekli olan; EFT, havale, pos, çek- senet ödeme ve tahsilleri vs. işlemler yapılırken mümkün olduğunca cari hesaplar kullanılır. Bir müşterinin özel cari hesap açtırmasındaki amaçlar kısaca; çek, havale, akreditif işlemleri, döviz alım satım işlemleri, kiralık kasa işlemleri, teminat mektubu, referans mektubu işlemleri, sigorta işlemleri, otomatik ödeme talimatı işlemleri vs. gibi bankacılık hizmetlerinden faydalanmak olabilir (Akın,1986:146).

Cari hesapların bir diğer kullanım şekli de genelde firmalar personel maaş ödemeleri için tüm personellerine özel cari hesap açtırmaktadırlar. Bunun dışında bazen tasarruf paralarını da cari hesaplara yatırıldığı uygulamada görülmektedir. Sisteme tam olarak güvenmeyen, yani katılım bankalarının da işleyişinin faizli olduğunu düşünen bir kesim tasarruflarını katılım hesabı yerine hiçbir şekilde kâr vermeyen özel cari hesaplara yatırmaktadır.

Özel cari hesapların özellikleri şu şekilde özetlenebilir (M.Ş.Özsoy, 2012:139);

- Katılım Bankası'nın hesaplarında vadeli hesap olarak adlandırılan katılma hesaplarından ayrı olarak takip edilir.
- Türk Lirası, döviz ve kıymetli maden olarak açılabilen bu hesaplar, farklı muhasebe hesaplarında izlenir.
- Özel cari hesapların açılması için herhangi bir alt limit bulunmamaktadır.
- Özel cari hesapların işletilmesinden elde edilen kâr veya zârar katılım bankasına aittir.
- Özel cari hesap sahipleri, katılım bankasının tasfiyesi halinde mevzuata göre devlet ve personel alacaklarından sonra öncelikli hakka sahiptirler. Ayrıca ticari hesaplar hariç 100.000 TL'ye kadar olan kısım Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Mevduat Sigortası kapsamında güvence altındadır.

2.4.1.2 Katılma Hesabı

Katılma hesapları, faizsiz bankacılığın ve dolayısı ile katılım bankalarına ait çalışma sisteminin temelini oluşturur. Geleneksel bankacılıktaki vadeli hesaplara tekabül edecek bir hesap türüdür (Uslu,2005:136).Katılma hesaplarının bir diğer adı da “kâr ve zârara katılma hesabı” dır. Ortaklık sermayesi olarak toplanan fonların takibi bu hesaplardan yapılır (A.Bayındır,2008;260).

Katılma hesapları, katılım bankalarına yatırılan paraların, bu bankalar tarafından gerçek ticari işlemlerde kullanılması ile ortaya çıkacak kâr veya zarara ortak olma sonucu doğuran, tasarruf sahiplerine daha önceden belirlenmiş net bir kazanç garantisi sunmayan ve ayrıca yatırılan anaparanın da geri ödenmesini de garanti etmeyen fonlardan oluşan hesaplardır (M.Ş.Özsoy, 2012:139).

Bir başka tanıma göre katılma hesapları; Faizin haram kılınması nedeniyle ellerindeki tasarrufları geleneksel bankalara yatırmayan, fakat tasarruf sahiplerinin de kendilerinin bu parayı kullanma kabiliyetinin olmadığı ve gelir sağlamak amaçlı faizsiz bankalara gelerek, emek-sermaye ortaklığı esasıyla para yatırmak isteyen kişilerin açtıkları hesaplardır. Katılım bankalarında katılma hesabı açan tasarruf sahipleri bankanın toplam yatırım faaliyetlerine ortak olurlar ve yatırdıkları paranın miktar ve vadesine göre bankanın elde edeceği kâr veya zararından pay alırlar (İ.Özsoy,1997:132).

Katılma hesapları, hesap sahiplerine anapara garantisi veya kâr garantisi vermemektedir. Aslında bu hesapların bu şekilde işlemesindeki ana unsur, faizsizlik ilkesine ve ortaklık esasına dayanmasından kaynaklanmaktadır. İslam hukukuna göre; “faiz haram, ticaret ise helâldir” (Bakara:2/275). Katılma hesaplarının işleyişi ticaret esaslarına dayandığından ve ticaretle de kâr veya zarar mefhumunun önceden belli olmamasından dolayı bu hesaplar için herhangi bir garanti verilememektedir. Ancak günümüzdeki işleyişe bakıldığında her bir şubesi bile ciddi kârlar elde eden bu bankalar müşterilerine kâr dağıtmaktadırlar.

Katılma hesaplarının özellikleri aşağıdaki gibidir (Aktepe,2012:72-75);

- Tasarruf sahibi birikimini değerlendirilmek üzere bankaya vermekte ve banka ile tasarruf sahibi arasında kâr ve zârara katılma anlaşması yapılmış olmaktadır. Bu ortaklığın İslâm hukukundaki karşılığı emek-sermaye ortaklığı yani mudârebedir.
- Banka ile tasarruf sahibi, ortaklığın ne kadar bir süre geçerli olacağı konusunda anlaşılırlar. Vadesi dolmadan önce tasarruf sahibi tarafından ortaklığın sona erdirilmek istemesi durumunda tasarruf sahibi ilgili vadede geçerli kârdan mahrum kalır. Eğer vade sürecinde banka zarar etmiş ise, vadesi dolmadan çekilmek istenen miktara zarar yansıtılır. Bu nedenle tasarruf sahibi ile banka, iki ortak olarak birbirlerine güvenmek zorundadırlar.
- Katılım bankaları, katılım hesabı açanlara mutlak bir kârın olacağını taahhüt edemez. Ne kadar kâr elde edeceğini de açıklayamaz. Çünkü

esasları mudârebe akdine dayanan katılım hesaplarında ne kâr edileceği bellidir, ne de kârın ne kadar olacağı baştan bilinmektedir. Hatta hesabın zarar etme olasılığı da mevcuttur. Ancak katılım bankalarında fon kullanımları uzman kişilerce yürütüldüğünden zarar ihtimali neredeyse yok gibidir.

- Tasarruf Mevduatı ve Sigorta Fonu Güvencesi kapsamında, katılım hesapları birim hesap değerleri ve özel cari hesapların yüz bin Türk Lirası'na (100.000 TL) kadar olan kısmı sigorta kapsamındadır (<http://www.tmsf.org.tr/ssss.tr>).
- Katılım bankaları tasarruf sahibinden topladığı fonları, paranın cinsine ve vade yapısına göre Türk Lirası, Amerikan Doları, Euro ve hatta son zamanlarda altın şeklinde havuzlara aktarır.
- Havuzlarda biriken fon, çoğunlukla peşin alım vadeli satım (murâbaha) yöntemi ile bazen de farklı kullandırım yöntemleri ile faizsiz bankacılık ürünleriyle değerlendirilmektedir. Ortaya çıkan kâr ya da zarar yine para cinsine ve vade yapısına göre ilgili havuzlara aktarılmaktadır. Kâr ya da zarar hesaplaması haftalık olarak yapılmakta ve hafta başında ilan edilmektedir.
- Katılım hesapları; bir ay, üç ay, altı ay, bir yıl ve bir yıldan uzun vadelerle açılabilir (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/02/20070203-4.htm>). Hatta 31 günden az olmamak koşulu ile tasarruf sahibinin istediği kırık(esnek) vadede de katılım hesabı açılması mümkündür. Örneğin 45 gün vadeli, 82 gün vadeli gibi.
- Katılım bankaları, katılma hesaplarının işletilmesinden doğacak kâr ve zarara katılma oranlarını, zarara katılma oranı, kâra katılma oranının % 50'sinden az olmamak kaydıyla, para cinsi, tutar ve vade grupları itibariyle ayrı ayrı belirleyebilirler (<http://www.tmsf.org.tr/Aspx/kk/ashx/file.ashx?type=1&uploadId=297>).
- Hesap sahibinin hesap üzerindeki talep hakkı ve katılım bankasının sorumluluğu “ hesap birim değeri” ne karşılık gelen tutar kadardır. Vergi mevzuatı açısından da hesap sahibi lehine tahakkuk eden gelir tutarı, mevduat geliri olarak kabul edilmektedir (Özulucan ve Özdemir, 2010:31).

- Katılım hesaplarından yatırımcısı dilediği anda parasını çekme konusunda serbest olup, ancak paranın tamamını çekmesi durumunda elde etme ihtimali olan kârdan feragat etmiş olacaktır. Ayrıca hesabın türüne göre bazı katılım hesaplarında tasarruf sahibi parasının bir kısmını çekmesi durumunda kalan para kâr zârara ortaklık esasında vade bozulmadan vadeye devam edebilmektedir.
- Kâr paylaşım oranlarında yatırılan fonların payı mevzuat değişiklikleri ile değişkenlik göstermekle birlikte genel olarak % 75 veya daha üzeridir. İşletmeci olarak katılım bankası kârdan % 25 veya daha az pay alabilir (Tunç,2010:165).

2.4.2. Katılım Bankalarının Fon Kullandırma Yöntemleri

Katılım bankaları tıpkı geleneksel bankalar gibi topladıkları fonları bir şekilde kâzanç elde etmek amaçlı kullandırmak zorundadırlar. Geleneksel bankalar bunu nakit kredi işlemleri kanalı ile, katılım bankaları gibi mal alım satımına aracılık faaliyetleri ile ya da eldeki parayı repo veya farklı faizli enstrümanlarda değerlendirerek gerçekleştirirken, katılım bankaları ise sadece ve sadece mal alımı satımına yönelik farklı faizsiz fon kullandırma yöntemleri ile gerçekleştirebilmektedirler.

Her ne kadar katılım bankalarındaki ürün ve hizmet çeşitliliği her geçen gün artmakta olsa bile sistemin temeli aslında bellidir. Yeni ürün ve hizmetler bu mantalite çerçevesinde yeni kombinasyonlarla ortaya çıkmaktadır (M.Ş.Özsoy,2012:163).

Günümüzde katılım bankalarının en çok kullandığı fon kullandırma yöntemlerinden biri murabaha olup, bunun yanı sıra gerek katılım bankaları gerekse de dünya genelindeki faizsiz bankalar tarafından kullanılan birbirinden oldukça farklı fon kullandırma yöntemleri de mevcuttur.

Katılım bankaları tarafından kullanılan fon kullandırım yöntemlerinin belli başlıları aşağıdaki gibidir.

2.4.2.1. Kâr-Zarar Ortaklığı (Mudaraba)

Mudaraba, Kirad ya da Mukarada olarak da adlandırılmaktadır. Bu tür finansman tekniğinde taraflardan biri diğer tarafa sermaye sağlar ve sermaye sağlanan taraf bu sermayeyi ticari işlemlerde kullanır. Elde edilen kâr müşterek olarak başta anlaşılan oran dahilinde bölüşülür. Zarar ise tamamen sermaye sağlayan tarafa aittir (Altan,1998:218-219).

Mudaraba, sermaye sahibinin sermayesini, emek sahibinin emeğini koymaları ile oluşan bir ortaklıktır. Kâr ve zârara katılma yöntemiyle fon kullandırma sisteminin iki farklı biçiminden biri olan bu yöntem sermayeyi başkasının emrine vermektedir. Banka mudaraba yoluyla fon kullanan firmanın basiretli davranmasını ve anaparanın geriye dönüşünü sağlamak için teminat alabilir (Tunay,2005:338).Bu yöntemde fon kullanacak olan kişi veya kurumla katılım bankası kâr zarar ortaklığı yatırım sözleşmesi imzalar ve bu sözleşme taraflar arasındaki hukuki ve mali ilişkileri düzenler (Şendoğdu,2006:27).

Faizsiz bankacılıkta para sahibi “Rab Al Maal”, işletici “Mudarib”dir. Mudarib (işleten), daha önce belirlenmiş kurallara göre kazancını sağlar. Zarar halinde, “Rab Al Maal” (para sahibi) etkilenmiş olur; mudaribe gelince, işleten, gösterdiği gayret ve çalışmaların bedelini kaybetmiş olur. Mudaribin dikkatsizliğinden ileri gelen veya taraflar arasındaki anlaşmanın hükümlerine riayet edilmemesinden doğan zararlar mudaribe aittir (Gudil, 2007: 21).

Mudaraba finansman tekniğinde tarafların, özellikle de sermaye sağlayıcının karşı tarafa güven probleminin olmadığı durumlarda tercih edilmesi gereken bir yöntemdir. Zarar riskinin tamamen sermaye sahibinde olması yöntemin çok fazla

tercih edilmemesine neden olmaktadır. Günümüzdeki katılım bankalarında bu yöntem yok denecek kadar az kullanılmaktadır.

Mudarabanın temel özellikleri şöyle sıralanabilir (Akgüç,1989:149).

- Sermaye sahibi olan kişi ile emeğini bilgi ve tecrübesini ortaya koyan kişinin ortak olmaları,
- Tarafların kâr payı gelirinin miktarı önceden belirli olmaması, elde edilecek kârın taraflar arasında önceden belirlenmiş bir orana bölünmesi,
- Zararın tamamen sermayedara mal edilmesi,
- Sermayenin emek sahibi tarafından yönetilmesi,
- Sermayedarın tek yetkisi denetim yetkisidir.

2.4.2.2. Emek-Sermaye Ortaklığı (Muşaraka)

Muşaraka; herhangi bir işletmeye ortak olmak, o işletmeye sermayedar olmak anlamına gelmektedir. Bu fon dağıtım yönteminde hem ortaklık, hem de sermayedarlık beraber olmaktadır. Sermayedar koyduğu sermaye ile firmaya ortak olmakta ve kârı da zararı da paylaşmaktadır. Muşarakanın mudarabadan farkı; mudaraba da bir tarafta aktif olmayan sadece parasını riske atan bir sermayedar, diğer tarafta ise hiçbir para riski olmayan ve sadece emeğini ortaya koyan aktif bir girişimci bulunmaktadır. Muşarakada ise her iki tarafta yani hem girişimci hem de sermayedar aktiftir. Ayrıca mudarabada maddi zarar sermayedarın olmakla birlikte, muşarakada zarar her iki taraf arasında paylaştırılmaktadır(Takan ve Boyacıoğlu, 2013:14).

Muşaraka yöntemi şöyle uygulanır. Faizsiz banka ortağı durumundaki müşterisi tarafından istenilen sermayenin bir kısmını sağlama sorumluluğunu üstlenmektedir. Müşteri ise kendi mali durumu ve projeye göre geri kalan sermayeyi sağlamaktadır. Müşteri kendi uzmanlığı ile istenilen denetim ve gözetimin sorumluluğunu üzerine almaktadır. Müşteri hem denetim sorumluluğu

alması hem de sermayedar olması hasebiyle kârdan daha fazla pay alma hakkı kazanmış olmaktadır (İ.Özsoy,1997:148).

Muşaraka ortaklığında taraflar tarafından koyulan sermayenin eşit olması gerekmediği gibi kâr oranı da taraflar arasında anlaşma ile belirlenmektedir. Kâr oranının sermaye oranına bağlı olması beklenmez. Banka bu yöntemle ortaklarına sermaye sağlarken, kâr paylaşma oranını anlaşma ile belirleyebilir. Ancak yöntem ne olursa olsun tarafların elde edecekleri kâr payı oranlarının önceden saptanması zorunludur. Zararın paylaşımında ise yöntemde taraflara serbestlik tanınmamıştır. Zarar paylaşım oranı her iki taraf için de bellidir. Zarar oranı taraflarca ortaklığa konulan sermayenin, ortaklığın toplam sermayesine bölünmesiyle bulunur (Akgüç,1989:150).

Bu ortaklık güç ve karşılıklı güvenin birleştirilmesi temellerine dayanır. Her ortak anlaşmada belirtilen şartlar dâhilinde sermayeyi kullanma yetkisine sahiptir. Ortaklar sermayede eşit veya eşit olmayan paylara sahip olabilirler (Uçar,1994:129).

Muşaraka finansmanındaki ilişki zinciri aşağıdaki gibi açıklanabilir (Bulut ve Er, 2009:29).

- Banka ile girişimci, iş planını müzakere eder ve ortak bir şekilde girişime fon yatırırlar.
- Banka ile girişimci, ortak girişim şeklinde bir girişim kurarlar; banka ile girişimci arasında ortaklık müzakerelerinde varılan anlaşmadaki koşullara bağlı olarak girişimin faaliyetlerini yönetirler ve sorumluluk taşırlar. Ortak girişim kâr veya zârar ile sonuçlanır.
- Kâr edilmesi durumunda; kâr, önceden anlaşılmış oranlar üzerinden banka ve girişimci arasında paylaşılır.
- Zarar edilmesi durumunda; zarar, ortak girişime yatırılan fon oranında banka ve girişimci tarafından karşılanır. Bunun sonucunda ortak girişimdeki bankanın ve girişimcinin payında bir değişiklik olmaz, ancak ortak girişim değer kaybeder.

Muşaraka yöntemi genellikle üretimin finansmanında kullanılır. Yani makine teçhizat alımı, fabrika kurulması gibi hususlarda bu yöntem başarılı bir şekilde uygulanabilir (İ.Özsoy,1997:149).

2.4.2.3. Murabaha

Murabaha fıkıhta uygun görülen satış usullerinden biridir. Murabaha; bir malın maliyetini malı alacak kişiye söylemek şartıyla belirli bir kâr karşılığında malı satmaktır (Akın,1986:159).

Bir mala ihtiyacı olan gerçek veya tüzel kişi gerekli finansmanı temin edemediği durumda faizsiz bankadan söz konusu malın satın alınmasını istemektedir. Faizsiz banka da bu malı peşin olarak satın aldıktan sonra, belli bir kâr payını da üzerine ekleyerek müşterinin ödeme gücüne göre vadeli bir şekilde satmaktadır. Bu işlemde malın fiziki olarak bulunması ve katılım bankalarının malı peşin olarak satın aldıktan sonra satması gerekmektedir (Takan ve Boyacıoğlu, 2013:14). Satıştan doğan alacağını banka defaten veya taksitlerle tahsil edilebilir. Bu nedenle katılım bankası müteşebbisten teminat isteyebilir. Murabaha satış yönteminin en belirgin özelliği satışta bankanın elde edeceği kârı, her iki tarafın da bilmesidir (Günel,1985:12).

Faizsiz bankalar murabaha satış kavramını, kısa vadeli finansman işlemlerinde olduğu kadar, hammadde ve malzeme, makine, araç-gereç ve dayanıklı tüketim malları gibi gereksinimlerin karşılanmasında da kullanılmaktadırlar (Ahmad, 1993:34).

Murabaha (satıcı tarafından maliyet fiyatı ve kâr oranı açıklanan satış) İslâm ticaret hukukunda “Güven Esasına Dayalı Alışveriş Sözleşmeleri” içinde yer almaktadır. Bu alışveriş şeklinde satıcı malın maliyetini müşteriye açıklamakta ve bu maliyet üzerine bir miktar kâr koyarak satmaktadır. Alıcı satıcının beyanına

güvendiği için bu tür satış, güven esasına dayalı satış sözleşmeleri arasında yer almaktadır (<http://islamekonomisi.org/murabahavadeli-satis/>).

Ticaretin geçmişi incelendiğinde vadeli satışların İslâm dünyasında da yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Sadece yerli tüccarlar değil, yabancı tüccarlar da mallarını vadeli olarak satmışlardır. Vadeli satışlarda kadılar, noter görevini üstlenmişlerdir. Vadeli satış yapan satıcı veya ödünç veren kişi, bu ödünç işlemlerini mahkemede tescil ettirmek zorundadır (Büyükdenez,2000:157).

Günümüzde ise murabaha işlemi vadeli satışın tarihteki uygulaması ile aynı olmamakla beraber satıştaki güvenliği daha farklı yollarla sağlamaktadır. Murabaha sisteminde müşteriye malı vadeli bir şekilde satın alma imkanı sağlanırken, satıcıya da peşin ödeme yapılarak satıcının ödemesi banka garantisinde gerçekleşmektedir. Aynı zamanda her şey kayıt altında yapılarak resmi mercilere gerekli bildirimler yapılmakta ve kayıt dışı ekonomiyi engelleyici yanı ile de devlete büyük katkılar sağlamaktadır (M.Ş.Özsoy,2012:163).

Murabaha yönteminde müşteri satın aldığı malın maliyetini ve satıcıya parayı ödeyen katılım bankasına ne kadar kâr payı ödeyeceğini bilmektedir. Uygulamada peşin alınan malın vâdeli bir şekilde üzerine kâr konularak satımı şeklinde işlem görmektedir. Türkiye’de uygulanan bu murabahanın klasik fıkıhtaki vâdeli satıma tekabül ettiği de bazı İslâm hukukçuları tarafından savunulmaktadır. Ancak vadeli satış işleminde müşteriye malın maliyetinin tam olarak açıklanma zorunluluğu bulunmamaktadır. İşlemden aslında banka malın alıcısı konumunda olup, banka vekil tayin işlemi yaparak banka müşterisinin bankayı vekâleten temsil etmesini sağlamaktadır. Ancak mal ile ilgili evraklar müşteri adına düzenlenmekte ve bu İslâm hukuku açısından sakıncalı görülmemektedir. Çünkü İslâm hukukunda evrakların müşteri adına düzenlenmesi şartı da bulunmamaktadır (Aktepe,2012:84).

Murabaha yöntemi günümüzde katılım bankaları aracılığı ile en çok kullanılan fon toplama yöntemidir. Bu yöntemde fon ihtiyacı olanlar ile fon fazlası olanlar arasında bir köprü görevi gören katılım bankaları işleyiş ve

yönetmeliklerine uygun her türlü malı peşin alıp, vadeli olarak satışını gerçekleştirmektedirler. Bu işlemi yaparken banka malı sattığı kişiden teminat isteyebilmektedir. Bu durum malı sattığı kişi veya firmanın kredibilitesine göre değişkenlik göstermektedir. Bankaların yaptıkları murabaha satışları kısa vadeli olarak hammadde, mamul, yarı mamul satışlarını kapsamakla birlikte, uzun vadeli gayrimenkul, makine-teçhizat gibi duran varlıkları da kapsayabilmektedir.

Murabaha yöntemi katılım bankalarında şu şekilde uygulanır;

- Mal alımı yapmak isteyen gerçek veya tüzel kişi bankaya uğrayarak mal alımı yapmak istediğini bankaya bildirir.
- Banka, alıma konu malı ve satış yapacağı müşteriyi inceler.
- Banka tarafından mal ve müşterinin niteliklerinin uygun görülmesi durumunda müşteri ile vade koşulları ve bankanın talep ettiği kâr ve diğer masraf kalemleri konusunda anlaşılır.
- Mutabık kalınması durumunda banka malı alacağı yer ile irtibata geçer ve müşteriye yani malı satacağı kişiye kendi adına (banka adına) malı alma yetkisi verir. Yani vekil tayin işlemi yapar.
- Vekil tayin işlemi yapılan müşteri banka adına malı alır.
- Mal bedelinin tamamını (proforma fatura veya kesin faturada yazan tutar) banka satıcıya öder.
- Banka kendi adına malı alan kişiye sözlü akit ile malı satar.
- Ödeme tablosu ve diğer evraklar müşteriye teslim edilir.

Yukarıda sıralanan işlemler hiyerarşisinde de görüldüğü üzere mal, banka tarafından vekil tayin işlemi ile peşin olarak alınıp, sözlü akitle vadeli olarak başka bir kişiliye satılmaktadır. Bu işlemde banka kâr elde etmekte, satıcı malını peşin sattığı için hiçbir risk üstlenmemekte, alıcı da banka aracılığı ile almak istediği malı veresiye alabilmekte ve banka peşin ödeme yaptığı için malı iskontolu bir şekilde alabilmektedir.

Katılım bankaları kanalı ile yapılan bu yöntemin olmazsa olmazlarından biri de murabahaya konu mal ve hizmet alım satımının gerçek bir ticarete dayanmasının

gerekliliğidir. Kağıt üzerinde prosedür olarak yapılan bir satışın murabaha olması beklenemez ve bu şekilde yapılan satış ticaret değil para fonlaması olacağından faizli bir işlem hükmünde sayılır. Katılım bankaları bu tarz işlemlere “fiktif işlem” adını vermekte olup, işlemin bu şekilde gerçekleşmiş olduğunun belirlenmesi halinde elde ettikleri kârları, kâr havuzlarına aktarmamaktadırlar.

2.4.2.4. Bireysel Finansman Desteği

Bireysel ihtiyaçlar için gerçek kişi alıcıların doğrudan satıcılardan aldıkları mal veya hizmet bedelinin, katılım bankası tarafından satıcıya ödenmesi koşuluyla alıcının borçlandırılması işlemi “Bireysel Finansman Desteği” olarak tanımlanmaktadır. Bu yöntemle kullanılacak fonlarla ilgili alım satıma ilişkin belgenin bir suretinin muhafazası zorunludur (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/11/20061101-13.htm>).

Katılım bankası, bireysel ihtiyaçları için kendisine başvuru yapan gerçek kişilere ihtiyacı olan ürünü peşin olarak alıp, vadeli olarak satmaktadır. Bu işlemi yaparken peşin olarak aldığı mal üzerine belirli oranda kâr eklemektedir. Bireysel finansman desteğine konu mal ve hizmetler çok çeşitli olabilir. Bunların başında gayrimenkul (konut, arsa, işyeri) ve araç alımları gelmekle birlikte haram olmayan her türlü mal ve hizmet bireysel finansman desteğine konu olabilir. Bu nedenle katılım bankasının gerçek kişilerin taleplerini karşılaması için ortada mutlaka bir mal veya hizmet olması ve satıcıya ödeme yapılması durumları esastır.

Geleneksel bankalarda bireysel finansman desteği denilince akla para satışı gelmektedir. Ancak katılım bankalarında bireysel finansman desteği yapabilmek için mutlak suretle ortada bir mal veya hizmetin bulunması gerekmektedir. Doğrudan tüketicilere para verilmesi gibi bir durum söz konusu değildir.

Güncel olarak katılım bankaları bireysel finansman desteğini, bireysel kredi kartı şeklinde çıkardığı kartlar yoluyla çeşitlendirmiştir. Bu kredi kartları belirli bir

limiti içinde barındıran ve tüketicinin peşin pazarlık ederek üye işyerinden tek slip şeklinde ödeme yaparak aldığı mal ve hizmetlerin bedelinin, katılım bankaları tarafından 36 aya kadar vadelenendirilmesi yoluyla yapılmaktadır (Örneğin; Kuveyt Türk-İhtiyaç Kart, Türkiye Finans- Finansör). Vade yapısı ve limit tahsis başta tüketici ile katılım bankası arasında yapılan anlaşma dahilinde gerçekleşmektedir.

Bireysel finansman desteğinin, kurumsal finansman desteğinden tek farkı, fon kullanan tarafın gerçek kişi olmasıdır. Gerçek kişi alıcıların katılım bankası adına doğrudan satıcılardan aldıkları mal ve hizmet bedellerinin, katılım bankası tarafından satıcıya ödendiği bu yöntemde, aslında malın ikinci satıcısı katılım bankası olduğundan, alıcı katılım bankasına borçlanmaktadır(Özulucan ve Özdemir, 2010: 37).

2.4.2.5. Finansal Kiralama (Leasing-İcara)

Uzun vadeli bir finansman yöntemi olarak kabul edilen icara da faizsiz bankacılık alanında kullanılan, müşterinin talep ettiği ekipman, bina vb. mülkün anlaşmaya varılan kira bedelleri karşılığında finanse edilmesini içeren yöntemdir (S.Bayındır,2005:76).

İslâm hukukunda “İcara” olarak ifade edilen bu yöntem Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarına bakıldığında “Finansal Kiralama” veya “Leasing” ismi ile nitelendirilmektedir. Finansal kiralama, Türk Finans Sistemi’ne 1983 tarihli Özel Finans Kurumları’nın kuruluş kararname ile girmiştir. Ardından, 1985 yılında çıkarılan 3326 sayılı Finansal Kiralama Kanunu ile de yasalaşmıştır (Canbaz,2012:177).

Kiralanan malın mülkiyeti bankaya aittir. Kiralayan müşteri maldan faydalanır. Buna karşılık olarak kira bedeli öder. Kiralama bedeli malın kullanılabilirlik durumuna göre değişebilir (İ.Özsoy,1997:151).

Finansal kiralama, bir diğ er adı ile leasing iş lemini rahatlıkla kendi bünyelerinde yapabilen katılım bankalarının bu fon kullandırımı yöntemini yaygın bir şekilde uygulayabilmeleri biraz da devlet teş viklerine bağı ldır. Daha net bir ifade ile devlet teş vikleri ile bazı makine,araç-gereç ve teç hizat alımlarında% 1'lere kadar düş ebilen KDV indirimleri uygulanmaktadır. Devlet bu indirimleri sadece ve sadece leasing alımlarında yaptığında diğ er alım türlerine göre ciddi maliyet avantajı sağı layan ihtiyaç sahibi leasing yöntemini tercih etmektedir.

Geleneksel bankalar direkt olarak leasing iş lemi yapamamakta olup, ayrı bir finansal kiralama ş irketi kurarak leasing iş lemlerini bu firma üzerinden yürütebilmektedirler. Katılım bankalarının mevzuatı, finansal kiralama iş lemini yapmaya mü saade ettiğ inden ayrı bir ş irket kurmaya gerek duymadan, kendi bünyelerinde iş lemi gerçekleşt irebilmektedirler.

2.4.2.6. Sukuk

Sukuk, sertifika, vesika, enstrüman anlamlarına gelen sakk kelimesinin çoğ uludur. Finansal kaynak toplamak için kullanılan bir enstrümandır (Tunç, 2010: 152).

Latince karş ılığ ı ise “çek” olan “sukuk” orta çağ da mü slüman tüccarlar tarafından alış-veriş ve diğ er ticari faaliyetlerden kaynaklanan finansal yükümlölükleri gösteren bir kağı t olarak kullanılmış tır. Bu noktadan hareketle, sukuk, bir varlığ a sahip olma ve ondan yararlanma hakkını gösteren faizsiz bir finansman bonusu olarak geliştirilmiş ve uygulanmış tır (Türker, 2010:6).

Sukuk, ticari bir varlığ ın menkul kıymetleşt irilerek sertifikalar aracılığ ıyla satımı iş lemidir. Bu sertifikaları alanlar söz konusu varlığ a ellerindeki sertifikalardaki değ er üzerinden ortak olurlar. Dolayısı ile belirli bir vade sonunda varlığ ın gelirinden pay alırlar (Aktepe, 2012:151).

Varlığa dayalı menkul kıymetler de, gelir ortaklığı senetleri de kısmen sukuk sistemine benzemektedir. Fakat bu menkul kıymetlerde mülkiyet ve işletme ile borç senedi alanların alakası bulunmamaktadır, sadece senedin gelirine sahiptirler. Ayrıca gelir ortaklığı senetlerinde mevcut olan ve devletçe verilen enflasyonun üzerinde gelir sağlama taahhüdü, sukukta yoktur. Bunun dışında sukuk bazen de bonoyla karıştırılmaktadır. İkisi de yapılandırılmış finansmana aracı olmalarına rağmen aralarında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Bono, ihraç edenin faiz ödemeyi kabullendiği ve belirtilen vadede bono sahibine, bonoya konu anaparayı ödemeyi taahhüt ettiği bir borç sertifikasıdır. Sukuk ise, bir borç enstrümanı değildir, temelinde mutlaka bir varlık bulunmaktadır. Elinde sukuk sertifikasını tutan kişiye varlığın gelirinden pây verilir. Gelir, faizsiz bankacılık prensiplerine uygun olan varlıklardan elde edilmektedir (örneğin gayrimenkul kiralaması). Sukukta yatırımcılar bir yatırım projesine katılarak risk almaktadırlar. Bonoyla sukukun; kote edilmesi, sukukun da bono gibi fiyatlanması, derecelendirme notu alması gibi benzer yönleri de bulunmaktadır (M.Ş. Özsoy, 2012:188).

Dünya genelinde “sukuk” adı ile anılmakla beraber ülkemizde sadece tek bir tür sukuk ihraç edildiğinden, “Kira Sertifikası” olarak anılmaktadır. Dünya’daki uygulamalara bakıldığında altı çeşit sukuk olmasına rağmen, Türkiye’de şu ana kadar sadece icare sukuku uygulanmıştır.

İcare sukuk yapısında çoğu kez kullanılan yöntem devret-geri kiraladır. Kaynak kuruluş sahip olduğu kiralamaya konu varlıkları, ihraç eden özel aracı şirkete devreder ve sonra geri kiralar. İhraç edilen sukukun getirisi, yatırımcılara kira ödemesi şeklinde yapılır (Uyan, 2011:16).

Bir finansman yöntemi olarak, İslâmi finans prensiplerine göre birçok ülkede uzun yıllardır uygulanan sukuk, Türkiye’de gerek sermaye piyasası mevzuatı gerekse de Hazine Müsteşarlığı düzenlemelerine kira sertifikası adıyla girmiştir. Sukuk ve benzeri finansal araçlar, İslâm hukunda faiz alıp vermenin

yasaklanmış olmasından dolayı İslâmi finans prensiplerine uygun bir finansal araç ortaya çıkarılması ihtiyacından doğmuştur (Büyükkakın ve Önyılmaz, 2012:2).

Finansal piyasalarda görülen ilk sukuk ihracı 1983 yılında Malezya’da gerçekleştirilmiştir (Sevinç, 2013:79). Türkiye’de ilk kira sertifikası örneği ise 2010 yılında Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. tarafından çıkarılmıştır. Devlet ise Hazine Müsteşarlığı tarafından ilk kez 2012 yılında kira sertifikası ihracı gerçekleştirmiştir (Ulus, 2015:32).

2010 ve 2011 yıllarında toplam 450 milyon dolar değerinde iki parti halinde (ilk parti 100 milyon dolar, ikinci parti ise 350 milyon dolar) sukuk ihracı gerçekleştiren Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., Türkiye’de sukuk yani kira sertifikası enstrümanının geniş kitleler tarafından tanınmasına öncülük etmiştir. T.C. Hazine Müsteşarlığı tarafından 2012 yılında ilk kez gerçekleştirilen 5 yıl vadeli 1,5 milyar dolar değerindeki sukuk ihracına destek olan 3 şirketten birisi Kuveyttürk Katılım Bankası A.Ş. iştiraki olan Liquidity Management House olmuştur. İhracın sekiz katı oranında talep gören bu sukuk ihracı, başta Körfez bölgesi olmak üzere uluslararası piyasalarda yoğun ilgi görmüştür (Kuveyt Türk, 2012: 11). Kuveyt Türk Katılım Bankası’nın başarılı sukuk ihraçlarından sonra 2015 yılının son çeyreğinde Türkiye Finans Katılım Bankası da ilk kez sukuk ihraç etmiştir.

Dünya genelinde sukuk ile ilgili 2002 yılından bu yana yapılan ihraçların tutarı 150 milyar dolara ulaşmıştır. Türkiye’nin bu pazardan aldığı pay 2011 yılı itibari ile 450 milyon dolar ile binde üçler civarında gerçekleşmiştir (Çetinkaya, 2011: 48).

Sukuk, faizin yasak olduğu İslam dünyasında, atıl durumdaki fonların katılım bankaları aracılığı ile yeni finansal enstrümanlar geliştirilerek ekonomiye kazandırılması gerekliliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Zaman içinde

sadece faiz hassasiyeti olan kesim tarafından değil, pek çok ülke tarafından da en çok tercih edilen finansal enstrüman haline gelmiştir (Büyükkakın ve Önyılmaz, 2012: 13).

Sukuk, başta Asya, Orta Doğu ve Avrupa ülkeleri olmak üzere dünyanın birçok ülkesindeki yatırımcıların Türkiye'ye yönelmesini ve Türkiye'deki varlıklarla buluşmasını sağlayan bir aracı görevi üstlenmektedir. Sukuk, Türk sermaye piyasalarının dünya ile buluşmasını sağlayan ve İstanbul'un finansal merkez olması projesine katkı sunan bir ürün haline gelmiştir (M.ŞÖzsoy,2012: 268).

2.4.2.7. Peşin Bedelli Vadeli Teslimat (Selem Satış)

Selem para peşin, mal veresiye olmak üzere yapılan satıştır. Selemde malın cinsinin, nevinin, özelliklerinin, miktarının, fiyatının, teslim yerinin ve teslim tarihinin akit sırasında tespiti şarttır (Mecelle⁸, Md.386).

Nakde ihtiyacı olan bir işletmenin, ya da şahsın henüz üretilmemiş olan bir malı (un, pirinç v.s.) ileri bir vadede teslim etmek üzere peşin olarak satmasına selem denir. Örneğin nakde sıkışan bir çiftçi, hasat döneminde eline geçecek mahsulü, hasat zamanı gelmeden fabrikaya peşin olarak satarak, nakit para elde edebilir. Aynı şekilde bir fabrikatör üretmediği malları önceden peşin bedelle satarak nakit para elde edebilir (Aktepe, 2012a; 50).

Selem yönteminin şartlarına uygun olarak yapılması durumunda ileri bir tarihte üretilecek olan mallar şimdiden satılmış olur ve ihtiyaç duyulan para elde edilmiş olur. Bunun yanı sıra malı alan kişi de ileri bir tarihte ihtiyaç duyacağı malı

⁸ Mecelle; 1868-1876 yılları arasında hazırlanan 16 bölümlü ve 1851 maddeden oluşan İslami Özel Hukuk kurallarıdır. 4 Ekim 1926'da yürürlükten kaldırılmıştır (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Mecelle>)

şimdiden almış olur ve taraflar faizli işlem yapmadan ihtiyaçlarını karşılamış olurlar (A.Bayındır,2008:265).

Yöntem, peşin bedelli vadeli teslimat; peşin para karşılığında vadeli bir malı satın almak şeklinde işlemektedir. Hükmün isme uygun düşmesi için sermayenin peşin olması şarttır. Borç satımında ise mal da bedel de veresiyedir. Bu nedenle borç, selem kapsamına girmez (S.Bayındır,2009:181).

Selem yöntemi, vadeli bir malı, peşin bir malla takas etmek veya henüz hazır olmayan vasıflı bir malı, peşin satışa hazır bir malla değiştirmektir. İslam Hukuku'na göre; ihtiyaç olması durumunda böyle bir işlemin yapılması caizdir. Seleme örnek olarak bankanın, ihtiyaç sahibi çiftçiler içerisinde kredibilitesi uygun kimselere, bankanın sermayesinden peşin para verip, hasat zamanında teslim almak üzere mallarını satın alması ve daha sonra teslim aldığı malı o günkü piyasa fiyatından satarak kazanç temin etmesi gösterilebilir. Çiftçiler bu durumda faizli kredi çekmemiş veya faizli mal satışında bulunmamış olurlar (Beki,2005:131).

Aslında selem yöntemi bir nevi bir malın satışı ve alışı tüm şartları o gün belli olmak koşulu ile ileriki bir tarihte gerçekleştirmektir. Günümüzde bu işlem bazen risklerden kaçmak bazen de depolama yapmak istemeyen firma ve şahıslar tarafından tercih edilmektedir. Özellikle dış ticaret yapan firmalar kur riskinden kaçınmak için adı her ne kadar farklı terimlerle ifade edilse de selem yöntemini kullanmaktadırlar. Günümüzde yapılan forward, future ve opsiyon işlemleri bir mal ihtiva ettiği müddetçe tıpkı bir selem işlemini andırabilir. Ancak bu işlemlerde bazen ortada bir malın ticareti değil de belirli bir vadede para cinsi değişimi olmaktadır ki bu işlem selem yöntemi ile bir tutulamaz.

2.4.2.8. Karz-ı Hasen

Bankanın, müşterilerine, çalışanlarına, öğrencilere yada belli projeleri olan kişilere ana paranın geri ödenmesinin dışında ekstra başka bir şeyi istemediği yardım amaçlı kredilerdir. Karz-ı hasen verilebilmesi için önce şahsın müşkül olup

olmadığına bakılır. Kredi ödemesi için ise şahıstan maddi veya kefil karşılığı teminat alınır, borcun bir yada birkaç taksitle geri ödenmesi talep edilir (Uçar,1994:151-152).

Karz-ı Hasen katılım bankalarının sosyal yükümlülükleri sonucu ortaya çıkan bir yöntemdir. Sosyal kredi olarak nitelendirilen bu kredi türüne “iyi niyetli borç” da denilmektedir. Ödünç olarak katılım bankası tarafından ihtiyaç sahiplerine tanınan bu hakkın iki türü bulunmaktadır (Ubaidullah,2005:76);

1. Evlenme, hastalık, eğitim, felaketler ve olağanüstü hallerde verilen sosyal amaçlı ödünçler,
2. Küçük sanayi esnafının projelerini başlatmak ve teknik uzmanlıklar için üretime yönelik olarak verilen krediler,

Ödünç verilen bu iki kredide de banka herhangi bir kazanç gözetmez ve kâr istemez. Para bankaya taksitler halinde veya defaten ödenir. Katılım bankalarının gelir sağlamayı amaç edinmedikleri bu yöntemde borçluya her türlü kolaylık sağlanır. Eğer borçlu borcunu meşru sebeplerle ödeyemeyecek duruma düşmüş ise bu borç katılım bankasının zekât fonundan karşılanabilir (Ubaidullah,2005:77).

Birçok kişi gerek bireysel, gerek kurumsal anlamda karz akdinden istifade ederek ihtiyaçlarını karşılayabilir. Ancak bunun için biraz daha yardıma ihtiyacı olana yardım etme duygusunun ve borcu alanın da o borcu zamanında ödeme sorumluluğunun gelişmesi gerekmektedir (Aktepe, 2012b: 55).

Günümüzde katılım bankaları geçerli bazı durumlarda personeline düşük miktarlı karz kullandırımı yapıyor iken, müşterileri için çok nadir olarak karz akdi yapmaktadır. Müşterilere tam bir ürün olarak sunulmayan bu kullandırım yöntemi, yapılsa bile çok kısa vadelerle (en fazla bir hafta gibi) geri talep edilmektedir.

2.4.2.9. İstisna

İstisna kelimesi Arapça kökenli bir kelime olup, yapmak, üretimde bulunmak anlamına gelir. İstisna; satıcı ile alıcı arasında karşılıklı anlaşılan, bir unsuru imal etme veya ettirme konulu bir satış sözleşmesinden oluşur. Sözleşmede anlaşılan şekilde satıcı, alıcının talep ettiği bir malı, yapıp veya yaptırıp müşterisine teslim etmeyi taahhüt eder. Bu yöntem genellikle yapımı veya temini uzun süren işlemlerin alım satım işlemlerinde kullanılır. Örneğin bir inşaatın yapılması gibi. Sözleşmeye göre malın bedeli peşin, vadeli veya ileriki bir tarihte ödenebilir (Tunç,2010:150).

İstisna, alıcı ve satıcı arasında bir malın üretilmesi ile alakalı bir sözleşmedir. Sözleşmeye göre satıcı alıcının talep ettiği bir malı üretip veya başka bir şekilde ürettirip teslim etmeyi taahhüt etmektedir. Sözleşme şartlarına göre malın bedeli peşin, taksitli veya ileri ki bir tarihte tek ödeme şeklinde vadelenendirilebilmektedir (Öztürk,2011:118).

İstisna akdi, yapım gerektiren mallarla ilgilidir. Bu tarz sözleşmelerde ürünün yapılması için gereken hammadde, yarı mamul gibi kaynaklar yapım taahhüdünde bulunan tarafça temin edilir. İşi yapacak olan tarafın o işi bizzat yapıp yapmaması aralarındaki akde bağlıdır. Akitte aksi bir madde yok ise taahhüt eden işi başkasına da yaptırabilir. Yapılacak işin ve bedelinin aynı zamanda bitiş vadesinin önceden belirlenmesi gerekir. Mal istenilen niteliğe sahip olmaz ise işveren muhayyerlik hakkına sahiptir. İşi yapan baştaki anlaşma şartlarına uymakla sorumludur. İstisna akdinde yapılacak işin bedelinin peşin olması mecburi değildir. Yarım kalmış kooperatiflerin tamamlanmasında, toplu konutların finansmanında katılım bankaları istisna akdi yapabilirler (Aktepe, 2012a: 52).

2.4.2.10. Teverrük (Uluslararası Murabaha)

Nakit bulmak amacıyla bir şahıstan vâdeli olarak alınan malı bir başkasına peşin satmaya “Teverrük Satışı” denir (Aktepe, 2012a: 111). Teverrük bir diğer adı ile uluslararası murabaha, katılım bankalarının kısa süreli fon fazlalarının değerlendirilmesi yöntemidir. Bu fazlalık klasik fon kullandırım taleplerine uymayan müşteri taleplerinin karşılanmamasından kaynaklanmaktadır. Katılım bankaları bu yöntemle uluslararası emtia piyasasından peşin satın aldığı ya da bir şekilde aldırıldığı malları üzerine kârını ekleyerek vadeli bir şekilde müşteriye satmaktadır. Teverrük işlemlerinin önemli bir kısmı uluslararası mal piyasalarında özellikle Londra Metal Borsası’nda yapılmaktadır (Öztürk,2011:118).

Katılım bankaları, genellikle murabaha ve diğer yöntemlerle müşterilerine yardımcı olamadıkları konularda son çare olarak teverrük yöntemini kullanırlar. Genellikle uygulamada bu yönteme ya zora düşmüş, ödeme güçlüğü çeken işletme veya şahısları ödeme sıkıntısından kurtarmak amaçlı, ya da bankanın murabaha esaslarına göre başlattığı bir işlemde fıkhen çıkan uygunsuzluktan dolayı alım satım işlemine murabaha yöntemini kullanarak devam edemeyeceği işlemlerde başvurulmaktadır.

Katılım bankalarının bu yöntemi kısıtlı kullanmalarının sebebi, yöntemin fıkhen uygunluğunda muvazaalı görüşler olması ve bu yöntemin sadece belirli hallerde kullanılması gerektiği yönünde fetvalardan kaynaklanmaktadır.

2.4.2.11. Gayrinakdi Krediler

Gayrinakdikrediler, bankaların müşterilerine nakit ödemelerinin yerine çeşitli işlemlerinde verdikleri garanti ve güvencedir (Takan ve Boyacıoğlu, 2013:167).

Tıpkı geleneksel bankalar gibi katılım bankaları da gayrinakdi kredilerin kapsamına giren; teminat mektubu, akreditif işlemleri, aval ve kabul kredileri, harici garantiler gibi enstrümanlarla hizmet vermektedir.

2.4.2.11.1. Teminat Mektubu

Bankaların yurt içinde ve yurt dışında bulunan gerçek ve tüzel kişiler lehine bir malın teslimi, bir işin yapılması ya da bir borcun ödenmesi gibi konularda muhatap kuruluşlara hitaben verdikleri ve taahhüdün yerine getirilmemesi durumunda mektupta geçen yazılı tutarın kayıtsız şartsız ödenmesi yükümlülüğünü içeren garanti belgelerine “Teminat Mektubu” denir. Teminat mektubu vermekle banka kendi saygınlık ve güvenirliliğini mektup sahibinin kullanmasına belirli bir bedel karşılığında izin vermektedir (Takan ve Boyacıoğlu, 2013:167).

Teminat mektupları her ne kadar kefaletle benzese de kefaletlikten farklı bir işleyişe sahiptir. Çünkü kefalet bir şahsın borcunu üstlenmek ve o borcun borçlu ile birlikte kendisinden istenmesini kabul etmektir. Kefalette kefil olunan şahsın aleyhine doğmamış bir borç kefilden istenemez, ancak teminat mektubunda istenebilir. Örneğin; bir kişiden 1.000.000 TL tutarında veresiye bir mal alacak kimse, o kişiye bir teminat mektubu verse ve hiçbir şey almamış dahi olsa, o kişi mektupta yazılan tutarı mektubun verildiği kurumdan alabilir (A. Bayındır,2008:274)

Bir bankanın teminat mektubu verebilmesi için bu mektubu kullanacak olan gerçek veya tüzel kişinin bankaya başvurarak mektupla ilgili bilgileri vermesi gerekir (Aras,1996:36). Teminat mektubu talebinde bulunan firma veya şahsın başvurusu banka tarafından değerlendirilir. İsteddiği tutarda mektubun verilip verilmeyeceği ve verilecek ise hangi şartlarda verileceği banka kredi komitesi tarafından karara bağlanır. Daha sonra limit tahsisi yapılır, kredi sözleşmesi vb. imzalar alınır ve varsa teminat alma işlemleri tamamlanır. Bu işlemlerden sonra talep eden kişi veya kuruma teminat mektubu, bankası tarafından takdim edilir.

Teminat Mektubunun Tarafları (Alagözli, 2007:26);

- ✓ *Garantör* : Teminat mektubunu düzenleyen
- ✓ *Lehdar* : Eylemi garanti edilen
- ✓ *Muhatap* : Kendisine garanti verilen kişi
- ✓ *Kontrgaranti* : Kontrgarantiyi veren

Teminat Mektubu Türleri;

Teminat mektupları; limitleri, şekilleri, vadeleri ve karşılıkları dikkate alınarak sınıflandırılmaktadır.

Limitleri Açısından Teminat Mektupları (Takan ve Boyacıoğlu, 2013:169) ;

- *Limit İçi Teminat Mektubu;* Bankaların kamu kurum ve kuruluşlarına verdiği teminat mektuplarına denir.
- *Limit Dışı Teminat Mektubu;* Bankaların kamu kurum ve kuruluşları dışındaki gerçek ve tüzel kişilere verdiği teminat mektuplarıdır.

Şekilleri Bakımından Teminat Mektupları (Alışkan ve Çakıcı, 2005: 20-21);

- *Geçici Teminat Mektubu;* Bu teminat mektupları bir ihaleye katılmak için gerekli olup, ihale makamına hitaben verilir. Geçici teminat mektubu ile ihale konusu işin lehtarın üzerinde kaldığı takdirde ihale ile ilgili sözleşmeyi imzalayacağı ve kesin teminat mektubunu vereceği garanti edilmektedir.
- *Kesin Teminat Mektubu;* Bu mektup türü lehtarın mektupta belirtilen yükümlülüğü yerine getireceğini garantiler. Yükümlülüğün kısmen veya tamamen yerine getirilmemesi durumunda bankanın tazmin yükümlülüğü doğmaktadır.
- *Avans Teminat Mektubu;* Avans teminat mektuplarının konusu müteahhitlere verilen avanstır. Müteahhit sözleşme hükümlerine uygun olarak taahhütlerini yerine getirdikçe, avans, istihkaklardan mahsup edilmek sureti ile geri alınır. Avans teminat mektupları ile müteahhidin doğacak

alacaklarından mahsup edilmek üzere verilen bir miktar paranın ödenmesi teminat altına alınmaktadır.

- *Serbest Konulu Teminat Mektubu Türleri*; Yürütmenin durdurulması, ihtiyati tedbir konulması ve kaldırılması gibi konularda mahkeme ve icra dairelerine hitaben verilen teminat mektupları ya da bayilik, mal alımı konulu teminat mektupları gibi çok değişik konularda devlet ve özel kuruluşlara verilen teminat mektupları da bu türe girer.

Buraya kadar paylaşılan teminat mektubu türleri dışında, vadeleri bakımından teminat mektupları ve karşılıkları bakımından teminat mektubu türleri de bulunmaktadır.

Vadeleri bakımından teminat mektupları; vadeli ve vadesiz teminat mektupları olarak ikiye ayrılmaktadır. Vadeli teminat mektubu, eğer bir teminat mektubunun belirli bir vadesi var ise; o mektubunun, o vade tarihinden sonra geçerliliğinin kalmayacağını ifade eder. Vadesiz teminat mektubu ise, mektubun bankaya iade edildiği tarihe kadar geçerli sayılacağı anlamına gelir.

Karşılıkları bakımından teminat mektupları ise aslında mektubun teminatının ne olduğu ile ilgili bir ayrım olup, altıya ayrılır (Takan ve Boyacıoğlu, 2013:171-172);

- Nakit karşılığı verilen teminat mektubu
- Alacağın temlik karşılığı verilen teminat mektubu
- Menkul rehini karşılığı teminat mektubu
- İpotek karşılığı verilen teminat mektubu
- Kefalet karşılığı verilen teminat mektubu
- Tek imzalı teminat mektubu

2.4.2.11.2. Akreditif İşlemleri ;

Akreditif, ithalatçının talebi üzerine ithalatçının bankasının, gerekli şartların yerine getirilmesi durumunda, ihracatçıya mal bedelinin kendi ülkesinde tespit edeceği bir banka kanalı ile ödeyeceği garantisinin verilmesi şeklinde tanımlanabilir (Dölek, 2013: 45).

Akreditif işleminde, ithalatçının bankası konumunda olan bankaya amir banka, ihracatçının bankası olan bankaya ise aracı banka denilmektedir. Bir ithalat akreditifinde banka ithalatçıya kefil olmaktadır. İhracat akreditifinde ise, akreditifin türü teyitli ise ancak bankanın kefaletliği söz konusu olur ve bu bankaya teyit bankası adı verilir. Eğer akreditif teyitli değil ise ihracat akreditifinde banka sadece aracılık eder ve bu durumda bu bankaya ise aracı banka adı verilir.

2.4.2.11.3. Aval Kabul Kredileri

Kabul kredisi, bankanın belirli bir limit içerisinde müşterisi tarafından üzerine çekilen senetleri şeklinde oluşan bir gayrinakdi kredi şeklidir. Bu tür kredide, kredi veren için sadece bir borç söz konusudur ve banka kabulünü içeren senet, kıymetli evrak sayılacağından diğer bankalar aracılığı ile iskonto ettirilebilir. (Aras,1996:27).

İthalatçı firmanın, ihracatçı tarafından keşide edilen ve vesaikle birlikte gönderilen poliçeyi kabul ederek mallara ödeme yapmadan sahip olmasına olanak veren işlem türüdür. Ödeme ise poliçe vadesinde gerçekleştirilir. Kabul kredili ödeme tek başına ödeme biçimi olmayıp; akreditif, vesaik mukabili, mal mukabili ödeme şekillerine vesaik içinde bir de poliçe gönderilerek uygulanmaktadır (H.N. Yılmaz, 2010:31).

Dış ticaret işlemlerinde bir ödeme şekli olan kabul kredili ödeme; aslında vadeli bir ödeme şeklidir ve işin içine “poliçe” adı verilen bir kıymetli evrak girmektedir. Türüne göre değişmekle birlikte, bu işleme aracılık eden amir banka (ithalatçının bankası) kendisine ihracatçı tarafından gönderilen poliçeyi ithalatçıya imzalatmakla yükümlüdür.

2.4.2.11.4. Harici Garantiler

Yurt dışı ticari işlemlerde, bankanın müşterileri lehine garantör banka olarak, herhangi bir sözleşmenin yerine getirilmemesi halinde, belirli bir paranın yurt dışındaki muhataba ödeneceğini vb. belirten geri dönülemez bir taahhüdüdür. Taahhüdün süresi içinde ve iki taraf arasındaki sözleşmeye uygun olarak yerine getirilmemesi halinde, talep edilen bedel banka tarafından muhataba ödenir. Banka olarak, harici garanti mektubu vererek; firmanın dış ticaret işlemlerinde esneklik ve güven sağlar (<http://www.yapikredi.com.tr>).

Harici garantiler bir nevi akreditif türlerinden olan teminat akreditifine benzemektedir. Teminat akreditifinde genellikle inşaat sektöründe, müteahhitlik alanında, bir stand-by anlaşması niteliğinde ihracatçı firma, ithalatçıya banka garantisi sunmaktadır ve ihracatçı akreditif açma emrini kendi bankasına iletmektedir. Böylelikle ihracatçının taahhütlerini yerine getirmemesi durumunda banka garantörlüğü devreye girmekte ve ithalatçı zararını banka kanalı ile tahsil etmektedir.

2.4.3. Diğer Bankacılık Faaliyetleri

Katılım bankaları, yukarıda söz edilen fon toplama faaliyetleri dışında birçok bankacılık faaliyetini bünyelerinde barındırmaktadırlar. Geleneksel bankaların yaptığı hemen hemen tüm bankacılık faaliyetlerini (nakit kredi işlemi

hariç) her ne kadar yöntem ve uygulamalarda farklılıklar olsa da katılım bankaları da yapmaktadırlar.

Bu hizmetler genel olarak aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Özulucan ve Özdemir, 2010:44-45);

- Havale ve EFT işlemleri
- Otomatik ödeme talimatları
- Kiralık kasa hizmetleri
- Projelerin fizibilite çalışmaları için teknik, ekonomik ve finansal yönetim ve pazarlama danışmanlığı
- İhracat akreditif işlemlerinde ihbar ve teyit işlemleri yani aracı banka konumunda faaliyet gösterilmesi
- Kambiyo hizmetleri
- Döviz alım-satım işlemleri
- Kredi kartı ve POS hizmetleri
- Çek, poliçe ve emre muharrer senet işlemleri
- ATM, internet bankacılığı, telefon bankacılığı, mobil şube hizmetleri
- Fatura ve vergi ödemeleri
- Çağrı merkezi hizmetleri
- Külçe altın alım-satım işlemleri
- Fiziki olarak altın satın alma işlemleri (belirli günlerde İstanbul Altın Borsası aracılığı ile yapılabilmektedir.)
- Bir menkul kıymetler firması aracılığı ile hisse senedi alım-satımına aracılık etme

2.5. Katılım Bankalarının Türk Bankacılık Sektörü İçindeki Yeri ve

Önemi

Son otuz yılda Türkiye’de finans sektörü; serbestleşme, teknolojik yenilikler, birleşmeler ve yeni finansal kurumların ortaya çıkması ile ciddi bir gelişme göstermiştir. Bu yeniliklerin en önemlilerinden biri de eski adı ile özel

finans kurumları, günümüzde kullanılan adı ile katılım bankalarıdır (Yayar ve Baykara, 2012:22).

Katılım bankacılığı bir iş modeli olarak ele alındığında, bu bankaların çok profesyonel bir yöntemle faaliyetlerini yürüttükleri gözlemlenmiştir. Ancak genel intibaya bakıldığında, katılım bankaları genellikle muhafazakâr yapı ve düşünce ile çok fazla bir tutulmaktadır. Sanki katılım bankalarında profesyonel yöntem ve ilkeler uygulanmıyor da sırf faiz hassasiyeti olan insanlar buraları seçtiği için işler yürüyor imajı hâkimdir. Oysa katılım bankacılığı önü çok açık bir sektör haline gelmiştir. Bundan 10 yıl önce katılım bankalarının en büyük sorunu olan ölçek sorunu yani yeterince aktif varlığa sahip olamama problemi, günümüzde bir nebze giderilmiş olup, son 10 yılda katılım bankaları önemli bir büyüklüğe ulaşmışlardır. Katılım bankalarının bir 10 yıl daha bu performansla ilerlemeleri durumunda yaklaşık % 5 olan Pazar paylarının ikiye katlayacakları hatta logaritmik bir büyüme göstererek %15-25 bandı arasında bir Pazar payına ulaşması beklenmektedir (M.Ş. Özsoy, 2012:378).

Tablo 1’de görüldüğü üzere; katılım bankalarının aktif gelişimini rakamsal olarak incelediğimiz de 2000’li yıllarda bankacılık sektörünün %2’si oranında aktif büyüklük rakamına sahip olan katılım bankalarının, Ekim 2015 itibari ile bankacılık sektörünün % 5’i oranında aktif büyüklük seviyesine ulaştığı görülmektedir. Bu istikrarla ilerlediği müddetçe Türk bankacılık sektöründe giderek büyüyen bir trend haline geleceği söylenebilir.

Yine Tablo 1’de görüleceği katılım bankaları aktif rakamı son 15 yılda yaklaşık elli kat büyürken, bankacılık sektöründe bu oran yirmi üç kat olarak artış göstermiştir. Bu da katılım bankalarının, bankacılık sektöründeki büyümeden daha hızlı bir oranda büyüme sergilediğini göstermektedir.

Ayrıca Ernst&Young(EY) 2016 Dünya İslami Bankacılık Rekabet Raporu’na göre, “Türkiye’de 2015 yılında 52 milyar dolar olması beklenen katılım

bankacılığı aktifleri, 5 yıl içinde % 78,8 artarak 2020’de 93 Milyar Dolara yükselecektir.”(<http://katilimdunyasi.com/2016/01/01/ey2015/>).

Tablo 1 Katılım Bankaları 2000-2015 Aktif Gelişimi (Bin TL)

YILLAR	KB.ları	BÜYÜME (%)	BANKACILIK SEKTÖRÜ	PAYI (%)
2000	2.266.000		106.549.000	2,13%
2001	2.365.000	4,37%	218.873.000	1,08%
2002	3.962.000	67,53%	216.637.000	1,83%
2003	5.112.934	29,05%	254.863.000	2,01%
2004	7.298.601	42,75%	313.751.000	2,33%
2005	9.945.431	36,26%	406.915.000	2,44%
2006	13.729.720	38,05%	498.587.000	2,75%
2007	19.435.082	41,55%	580.607.000	3,35%
2008	25.769.427	32,59%	731.640.000	3,52%
2009	33.628.038	30,50%	833.968.000	4,03%
2010	43.339.000	28,88%	1.006.672.000	4,31%
2011	56.076.929	29,39%	1.217.711.000	4,61%
2012	70.279.000	25,33%	1.370.614.000	5,13%
2013	96.086.000	36,72%	1.732.413.000	5,55%
2014	104.319.000	8,56%	1.994.329.000	5,23%
2015/Ekim	119.719.000	14,76%	2.347.715.000	5,10%

Kaynak:(<http://www.tkbb.org.tr/arastirma-ve-yayinlar-sunumlar-genel-sunum>)

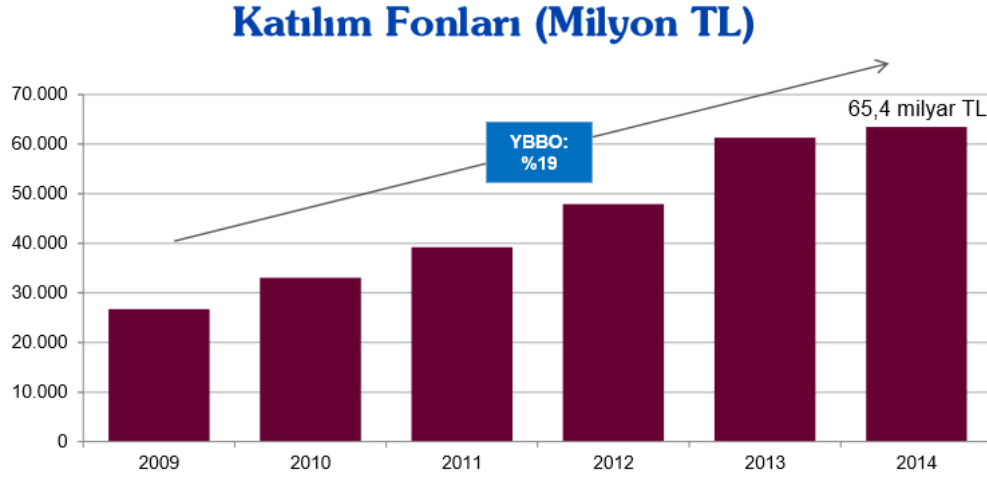
Katılım bankalarını şube ve personel sayısı gelişimi açısından değerlendirdiğimizde, katılım bankalarının ciddi bir atılım gösterdikleri aşağıdaki tablo 2’de görülmektedir. 2000’li yıllarda 110 şube ve toplam 2.182 personel ile hizmet veren bu bankalar günümüzde-Ekim 2015 tarihi itibarı ile- şube sayısını 1064’e, personel sayısını ise 16.566’ya yükselmiştir. Ancak katılım bankacılığı alanında yetişmiş insan sayısı olarak olaya baktığımızda maalesef bu alanda sektörün eksikliği olduğu göze çarpmaktadır. Her ne kadar hızla büyüse de, hızla personel ve şube sayısını artırsa da katılım bankalarında çalışan personelin genellikle eğitim ve katılım bankacılığı alanında gerekli bilgiden yoksun olduğu söylenebilir. Burada kastedilen bilgi eksikliği; katılım bankacılığını tam olarak kavramış, ilkelerini içine sindirerek, bu ilkeleri yaptığı işle bütünleştiren çalışan kitlesi kastedilmektedir.

Tablo 2 Katılım Bankaları 2000-2015 Şube ve Personel Gelişimi

YILLAR	ŞUBELER	BÜYÜME (%)	PERSONEL	BÜYÜME (%)
2000	110		2.182	
2003	188	71%	3.520	61%
2004	255	36%	4.789	36%
2005	290	14%	5.740	20%
2006	355	22%	7.114	24%
2007	422	19%	9.215	30%
2008	530	26%	11.022	20%
2009	560	6%	11.802	7%
2010	607	8%	12.677	7%
2011	685	13%	13.857	9%
2012	829	21%	15.356	11%
2013	966	17%	16.763	9%
2014	990	2%	16.280	-3%
2015/Ekim	1064	7%	16.566	2%

Kaynak: (<http://www.tkbb.org.tr/arastirma-ve-yayinlar-sunumlar-genel-sunum>)

Katılım fonu hesaplarına bakıldığında da 2009 yılından itibaren artan büyümenin etkisi görülmektedir. Tablo 3’de belirtildiği üzere toplanan katılım fonlarında katılım bankalarının hem müşteri sayısının hem de işlem hacminin artması nedeniyle 5 yılda ortalama büyüme oranının %19 olduğu görülmektedir. 2015 yılında Ziraat Katılım bankasının, 2016 yılında da Vakıf Katılım’ın da faaliyete geçmesi katılım bankalarına erişimin artmasıyla katılım fonu hesaplarında da önemli bir artış beklenmektedir (TKBB, 2015:18).

Tablo 3 Katılım Bankaları 2009-2014 Katılım Fonları Gelişimi

Kaynak: TKBB- Strateji Belgesi (<http://www.tkbb.org.tr/documents/TKBB-Strateji-Belgesi.pdf>)

Tüm bu verilerden hareketle, katılım bankalarının aslında bankacılık sisteminin tamamlayıcı unsuru olarak çeşitli sebeplerle sistem dışı kalmış atıl fonların sisteme kazandırılması, fon kullanan sanayici ve iş adamlarına alternatif bir finansman sağlaması, tasarruf sahiplerine farklı enstrümanlarla hitap etmesi ve tatmin edici kâr dağıtılması gibi misyonları başarı ile yürüttüğü ifade edilebilir. Ayrıca kâr/zarara katılma esasına dayalı olarak çalışan katılım bankaları bu sistemin ve sağlıklı fon kullandırma yöntemlerinin tabii bir sonucu olarak ekonomide yaşanan mali ve ekonomik krizlerden daha az etkilenmektedirler. Tüm bunlar dışında katılım bankaları DİBS'lere yatırım yapmadığı için kaynaklarını ülkemiz firmalarına fon olarak kullandırmayı esas alan bir iş planına sahip oldukları gibi katılım bankaları Körfez sermayesinin Türkiye'ye çekilmesinde önemli bir role sahiptirler. Kira Sertifikası ihraçlarıyla kaynak açığı bulunan ülkemize bu bölgeden önemli miktarda sermaye çekilmesi mümkün olabilecektir (<http://www.tkbb.org.tr/arastirma-ve-yayinlar-sunumlar-genel-sunum>).

3. KATILIM BANKALARI İLE GELENEKSEL BANKALAR

ARASINDAKİ FARKLAR

Katılım bankaları ile geleneksel bankaların genel ekonomik düzen içerisindeki işlevlerinin benzerliği, ister istemez bu iki kuruluş arasında da çeşitli benzerlikler olmasına sebep olmaktadır. Katılım bankaları da geleneksel bankalar gibi geniş kitlelerden fon toplamakta, bu fonları gereksinim duyan çok sayıda kişi ve kuruluşa kullandırmakta, kısaca bir nevi aracılık yapmaktadır. Ancak buradaki benzerlik aynı fonksiyonların yüklenmesinden kaynaklanan bir benzerliktir (Altındaş,1998:92-93).

Her ne kadar dıştan bakıldığında aynı işlevleri üstlenip, aynı şekilde işliyormuş gibi gözükse de temelde geleneksel bankalar ile katılım bankaları arasında fonksiyon ve uygulama farklılıkları bulunmaktadır. Bu farklılıkları önce bir tablo yardımı ile özetleyecek olursak;

Tablo 4 Geleneksel ve Katılım Bankaları Arasındaki Farklar

Karakter	Katılım (İslami) Bankacılık Sistemi	Geleneksel Bankacılık Sistemi
Rehber	Kur'an(Ayet ve Hadisler)	Dinsel ya da etik bir referansı olmayan, ekonomizme dayalı bireysel kâr güdüsü.
Finansman Etiği	Varlığa dayalı finansman ve borç yükünü azaltmak üzere varlıkları verimli kullanma.	İflaslara yol açan ve borç yükünü artıran aşırı kredi kullanımı ve finansal kaynakların israfı.
Risk ve Özsermaye Finansmanına Katılım	Özsermaye finansmanı, K/Z paylaşımını içeren bir proje için mevcuttur; risk ve kâr paylaşımı birlikte gider.	Yatırım bankalarının aksine, ticari bankalar genellikle özsermaye finansmanına bağımlı değildir. Küçük riskler dışında kalan büyük riskleri ödünç alanlara (borçlulara) yüklerler.
Sermaye Getirisi	Aylak paranın (idle money) herhangi bir getiri sağlamadığı verimliliğe dayanır; para her sermaye değil, sadece potansiyel sermayedir.	Banka mevduatlarında aylak para bile getiri sağlar.

Kâr-Zârar Paylaşımı	Çoğu işlem ödünç verenlerin performansından bağımsız, değişebilir getirilere dayanır. Daha büyük risklerin paylaşımı onların daha profesyonelce yönetilmesini zorunlu kılar. Mudiler ve yatırımcılar geleneksel sisteme göre daha yüksek getiri fırsatlarını yakalar.	Banka performansı ile risksiz getiriden pek hoşlanmayan mudi/yatırımcı getirileri arasında hiçbir ilişki yoktur. Geleneksel kurumlar neredeyse risksiz yayılmayı isteyen ödünç verenlerle alanlar arasında bir aracı olarak davranırlar.
Birleşik Fâiz Hesaplama	İslami bankalar ilk değerden (varsayılandan) daha fazlasını hesapta (provision) tutmazlar.	İlk değere (varsayılan) ek olarak para bulundurulabilir.
Para Piyasasından Borçlanmak	İslami bankalar için para piyasasından ödünç almak görece zordur.	Ticari bankalar için ise bu, temel likidite kaynağıdır.
Anapara Garantisi	Yok	Sistemde kurulu.
Müşterilerle İlişkiler	Bir İslami bankanın müşteri kitlesiyle yakınlık derecesi; ortak, yatırımcı, tüccar şeklindedir.	Geleneksel bankanın bu ilişkideki statüsü ise alacaklı (creditor) ve borçlu (debtor) statüsüdür.

Kaynak; Kalaycı,2013:65-66

Küçük tasarrufların toplanarak ekonomiye kanalize edilmesi ekonomik kalkınma için oldukça önemli bir unsurdur. Geleneksel bankaların ana fonksiyonu ise daha çok paranın sirkülasyonunu sağlamaktır. Oysa paranın tek başına hareketi bir anlam ifade etmez. Para, para piyasasından çıkıp mal piyasasına girmediği yani para, arkasından mal ve hizmetleri sürüklediği müddetçe onun ekonomiye bir faydası olmamaktadır. Şu halde ekonomide esas olan para değil, maldır (İ.Özsoy,1997:190-191).

Katılım bankaları ile geleneksel bankalar arasındaki en temel farklardan biri; katılım bankaları topladıkları fonları sadece mal ticareti esasına dayalı işlemlerde kullanırken, geleneksel bankalar topladıkları fonları mal ticareti esasına bakmaksızın

faizli enstrümanlar olan repo, hazine bonosu, devlet tahvili gibi ürünlerde de değerlendirmeleridir.

Geleneksel bankaların temel faaliyeti fon temini ve kredi dağıtmaktır. Bu faaliyeti yaparken de, belirli bir miktar önceden belirlenmiş faizi esas alırlar. Topladıkları fonlara karşı belirli bir miktar faiz öderler, kullandıkları fonları ise önceden belirlenmiş bir faizle geri alırlar. Fon kullananların bu fonu nasıl kullandıkları, kâr edip etmedikleri ve kâr ettilerse ne kadar ettikleri bankayı ilgilendirmez. Banka zârar riskini üstlenmez. Aynı şekilde bankaya fon verenler de, belirli bir miktar faizlerini esas alırlar. Onlar için de bankanın kâr edip etmemesi de önemli değildir (Karapınar, 2003:22-23).

Katılım bankalarına, Türk Lirası veya yabancı para cinsinden nama yazılı olarak “Kâr Ve Zarara Katılma Hesabı Cüzdanı” karşılığında (Karapınar,2003:35) yatırılan paralar bir havuza alınır, bu havuzdaki paraların işletilmesi sonucunda elde edilen kâr müşteri ve banka arasında, önceden belirlenen nispette paylaşılır (Yılmaz,2010:34). Geleneksel bankalarda ise mevduatlar faiz yönüdür ve yatırımcıya anapara geri ödeme teminatı verilmesinin yanında, daha önceden belirlenmiş oranda fâiz alması hakkı tanır (Dusuki,2008:136). Geleneksel bankaya parasını yatıran gerçek veya tüzel kişiler belirli bir tarihte ne kadar faiz geliri elde edeceklerinden emin olmakla birlikte, anapara kaygısı da yaşamamaktadırlar.

Katılım bankaları fon toplarken; ortaklık ilişkisi adı altında bu fonksiyonu yürütmekte, geleneksel bankalar ise fon toplama faaliyetlerini borçlu-alacaklı sıfatıyla yürütmektedirler. Ayrıca katılım bankaları ortaklık ilişkisi esasında topladıkları mevduatı dağıtırken mal ticareti esasına dayalı bir sistem benimsemektedirler. Geleneksel bankalar ise borçlu-alacaklı sıfatı ile topladıkları fonları ticaret koşulu aranmaksızın dağıtabilmektedirler.

Geleneksel bankacılıkta, oranı önceden belirlenmiş faiz karşılığında fon fazlası olanlardan toplanan mevduatlar, bankanın belirlediği faiz oranı üzerinden

fon ihtiyacı olanlara kredi şeklinde kullandırılmaktadır (Özulucan ve Özdemir, 2010:5). Aslında görüntüde hemen hemen aynı işlemlere sahip gibi gözüken katılım bankaları incelendiğinde; geleneksel bankalara kıyasla mevduat ve kredi ilişkisinin bile farklı olduğu görülmektedir. Katılım bankaları önce mal alım-satımına konu ticaret kâr oranlarını belirler ve daha sonra buradan elde ettiği kârları mevduat sahiplerine ortaklık ilişkisi şeklinde dağıtırlar. Geleneksel bankalar ise önce mevduata verecekleri fâiz oranlarını belirler ve buna göre kredi faiz oranlarını ayarlarlar. Buradan da anlaşıldığı gibi geleneksel bankalarda mevduat oranları kredi oranlarını belirlerken, katılım bankalarında kredi kâr oranları mevduata dağıtılacak kâr payı oranlarını belirlemektedir. Teori ve uygulamada tamamen ters bir işleyiş döngüsü olduğu göze çarpmaktadır.

Fâizi bünyesinde barındırmayan, işleyişine bakıldığında hemen hemen birçok bankacılık faaliyetini farklı yöntemlerle yapan katılım bankaları, aslında birçok bankacılık faaliyetlerini yapabildiği için günümüzde geleneksel bankaların alternatifi konumundadır. Katılım bankaları, bazı hizmetler konusunda ise faizli işlem olmasından kaynaklı geleneksel bankaların yaptığı işlemleri yapamamakta; bu bağlamda da geleneksel bankaları tamamlayan, sektöre çeşitlilik ve derinlik kazandıran kurumlar niteliğindedir (Özulucan ve Deran,2009:85). Bu haliyle günümüzde katılım bankalarının hedef müşteri kitlesi sadece faiz hassasiyeti olan kişi ve kuruluşlar değil, tüm gerçek kişi ve işletmelerdir.

Katılım bankalarının ekonomik açıdan geleneksel bankalara göre üstlendikleri farklı katkıları da bulunmaktadır. Katılım bankalarının; finansal sisteme girmeyen fonların finansal sisteme kazandırılması, gelir dağılımının eşitlenmesi hususundaki olumlu katkıları, geleneksel bankalara yatırımlarını aktarmayan tasarruf sahiplerinin kazanç elde etmelerini sağlamak, reel sektörü doğrudan fonlayarak ekonominin büyümesini sağlamak gibi katkıları bulunmaktadır. Tüm bunların yanı sıra katılım bankalarında fonlama işlemlerinin hep faturalı olması nedeniyle kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması, vergi kaçakçılığının önlenmesi gibi olumlu sebepleri de göz ardı edilemez (Ece, 2011:4).

Geleneksel bankalar da tıpkı katılım bankaları gibi reel ekonomiyi fonlayacak nitelikte, hâmmadde, mamul vb. mal ve hizmet alımı kredileri kullandırabilmektedirler. Ancak burada da iki tür banka arasında uygulama farklılıkları karşımıza çıkmaktadır. Bir katılım bankası çoğunlukla mal alımı yaparken murabaha sistemini esas almaktadır. Yani mal ticaretinde akit bitmeden katılım bankasının mal ticaretine vâkıf olması, bankanın haberi olmadan alıcı ile satıcı arasında herhangi bir mal bedeli ödemesi veya kaparo ödemesinin olmaması, mal ticaretinin gerçek bir alım satım olması gibi şartları sağlaması gerekmektedir. Ancak geleneksel bankalarda gerçekleşen bir mal ticaretinde bu esasların hiçbiri banka için önemli olmamaktadır. Hatta katılım bankalarında mal bedeli mutlak suretle satıcıya ödenirken, geleneksel bankalar bu ödemeyi alıcıya da yapabilmektedirler. Her ne kadar aynı işlemi yapmış olsalar da iki banka türü arasında uygulama farklılıkları ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik ve dini farklarla beraber katılım bankaları klasik bankalardan ayıran hukuki özellikler de bulunmaktadır. Bu farkın temelinde mevduat toplama konusunda sahip olunan vasıf yatmaktadır. Katılım bankaları, halktan topladıkları paraları “ekipman veya emtia temini veya kiralanması veya ortak yatırımlar yoluyla ticarete bizzat kullanmaları” gereken ticari bankacılık kuruluşlarıdır ve topladıkları fonlar Bankalar Kanunu’nda mevduat olarak nitelendirilmemiştir. Mevduattan söz edebilmek için “Bankalar Kanunu madde 101’de belirtildiği üzere “paranın halktan toplanması ve anaparanın aynen iadesi gereklidir”. Hâlbuki katılım bankaları, ne topladıkları fonlara ödenecek sabit bir faize ne de anaparanın iadesine ilişkin garanti verememektedir. Katılım bankalarının klasik bankaların yaptığı gibi nakit kredi kullandıramayacak oluşu da bir başka hukuki farkı oluşturmaktadır (Darçın,2007:69).

4. BASEL KRİTERLERİ

4.1. Basel Bankacılık Denetim Komitesi'nin Kuruluşu ve Tarihsel

Gelişimi

Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements-BIS), 1930 yılında İsviçre'nin Basel kentinde kurulan dünyanın ilk uluslararası mali kuruluşudur. Ulusal merkez bankalarının bankası (Bank for Central Banks) olarak hizmet veren BIS'in temel hedeflerinden birisi de parasal ve finansal istikrarın sağlanarak, sürdürülebilmesidir. Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 55 ülkenin Merkez Bankası BIS üyesidir (Karakuş, 2010:19-20).

1973 yılının Mart ayında Bretton Woods sözleşmesinin sona erdirilmesine bağlı olarak sabit kur politikasının terk edilmesi ve uluslararası ticaretin gelişmeye başlaması ve 1974 yılında OPEC'in (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) petrol fiyatlarını dört kat artırması sonucunda ortaya çıkan petrol krizi uluslararası para piyasalarında büyük dalgalanmalara yol açmıştır (Candan ve Özün, 2006: 8).

Basel Bankacılık Denetim Komitesi, bankaların dünya çapında ortak standartlarda çalışmasını sağlamak üzere 1974 yılında, İsviçre'nin Basel kentinde yerleşik Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements-BIS) bünyesinde oluşturulmuştur(Katar, 2009:28). Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Kanada, Japonya, Almanya, Fransa, Belçika, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, İsveç ve İsviçre'den oluşan 12 üyesi bulunan komite, üye ülkeler arasında denetim konularının işbirliğini, daha geniş bir bakış açısıyla dünya çapında denetimin geliştirilmesini ve bankacılık denetim kalitesinin artırılmasını amaçlamaktadır (Tansöker,2008:19).

Basel Komitesi, yasalarla kendisine verilmiş uluslararası bir gözetim otoritesi statüsüne sahip değildir. Komitenin oluşturduğu standartların kanuni bir yaptırımı bulunmamaktadır. Komite, kapsamı oldukça geniş standartlar sunmakta

ve bunları ülkelere tavsiye etmektedir. Komite ayrıca düzenleme otoritelerinin kendi ulusal sistemlerine uygun standardı seçmelerini teşvik etmektedir. Bu yolla komite, üye ülkelerin gözetim tekniklerinin ayrıntılı uyumlaştırılması çabasına girilmeksizin, ortak standartlarda yakınlaşmayı amaçlamaktadır (Filiz, 2007: 202).

Basel komitesinin Eylül 1997’de yayımlamış olduğu “Etkin Bankacılık Denetimi İçin Temel İlkeler” (Core Principles for Effective Banking Supervision) isimli dokümanı günümüzde ülkelerin bankacılık denetim, gözetim ve düzenleme çerçevelerinin uluslararası standartlara uygunluğunun ölçümünde esas alınan temel kaynak haline dönüşmüştür. Basel Komitesi etkin bankacılık denetimi için 25 temel ilke belirlemiştir. Bu ilkeler konuları itibariyle aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Altıntaş,2006:60):

- ✓ Etkin bankacılık gözetim ve denetimi için ön koşullar (1),
- ✓ Bankacılık lisansı verilmesine ilişkin ilkeler (2-5),
- ✓ Bankaların faaliyetlerini sağlıklı bir şekilde sürdürmesini temine yönelik ilkeler (6-15),
- ✓ Bankacılık denetim ve gözetiminde kullanılacak yöntemlere ilişkin ilkeler (16-20),
- ✓ Bilgi gereksiniminin karşılanmasına ve kamunun aydınlatılmasına yönelik ilkeler (21),
- ✓ Denetim ve gözetim otoritesinin yasal yetkilerine dair ilkeler (22),
- ✓ Sınır ötesi bankacılık faaliyetlerine yönelik ilkeler (23-25).

Basel Komitesi’nin en önemli çalışmaları 1988 yılında ve 2004 yılında ortaya koymuş olduğu sırasıyla Basel-I ve Basel-II çalışmalarıdır. Basel-I bankaların bankacılık faaliyetlerini üstlenirken karşılaştıkları kredi riskleri ve piyasa riskleri için %8 oranında asgari sermaye bulundurmaları gereğini belirtmektedir. Basel-II kriterleri ise zaman içerisinde Basel-I kriterlerinin etkinliğini kaybetmesiyle 2004 yılında yayımlanmıştır. Risk yönetim anlayışına yeni bir bakış açısı getiren Basel-II, Basel-I de ele alınan kredi riski ve piyasa riskine ek olarak operasyonel riski de göz önüne almıştır. Basel-II kriterleri de 2007 yılında Amerika’da baş gösteren ve tüm

dünyaya yayılan küresel kriz nedeniyle yoğun eleştirilere uğramıştır (Bilge,2011:38). Bu eleştirilerin sonucunda Basel komitesi, Basel III kriterleri adı altında yeni güncellemeler yapmak suretiyle bazı yeni kriterler getirmiştir.

4.2. Basel I Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı

1970 ve 1974 yıllarında yaşanan küresel ekonomik krizler ve ardından bir çok ülkede benimsenen liberal ekonomi politikaları nedeniyle, öncelikle sermaye piyasasının en önemli aktörü durumundaki bankaların yapısını daha güçlü hale getirebilmek amacıyla 1988 yılında Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından Basel I uzlaşısı yayınlanmıştır. Bu uzlaşısı ile, uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların varlıkları ile tuttıkları sermaye arasında risk esasına dayalı bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Basel I, bir bankanın batması halinde mevduat sahiplerinin karşılaşılabileceği maliyetleri en aza indirmek için asgari olarak tutulması gereken sermaye üzerinde odaklanmıştır (Şen: 2010:58).

1980’li yıllardan itibaren finansal piyasalarda döviz kuru ve faiz oranı dalgalanmalarından kaynaklanan büyük zararlara maruz kalınmasıyla birlikte bankalar için riske göre ayarlanmış sermaye tanımının yapılması bir zorunluluk haline gelmiştir. Basel komitesi, yayımlanmış olduğu düzenlemelerde ilk olarak uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların maruz kaldığı kredi riskini tanımlayarak bankalara maruz kaldıkları risk miktarı için sermaye ayırmalarını öngörmüştür. Bu uzlaşısıya göre bankaların sermaye yeterlilik rasyosu %8 olarak belirlenmiştir (Teker,2006:16-17). %8 olarak belirlenen sermaye yeterlilik rasyosuna 1988-1992 tarihleri arasında aşamalı bir şekilde geçilmiştir. Her yıl bir baz puan artırılmış 1989 yılı için bu oran %5 olarak belirlenmiş ve 1992 yılında %8 seviyesine ulaşılmıştır (Bilge,2011: 39).

Türkiye’de Basel I standartlarını kabul etmiş ve kademeli bir geçiş süreci ile uygulamaya koymuştur. Türkiye’de sermaye yeterlilik rasyosu; 1989 yılında %5, 1990 yılında %6, 1991 yılında %7 ve 1998 yılında %8 olarak uygulanmıştır.

Günümüzde bu oran %8 resmi oranıyla devam etmekle birlikte BDDK uygulamada ve açıklamalarında %12 olarak bir hedef oran belirlemiştir (Külahi,Tiryaki ve Yılmaz,2013:189). Ayrıca 10.02.2001 tarihinde yürürlüğe giren “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” ile bankaların 2002 tarihinden itibaren, piyasa riskine maruz tutarın da sermaye yeterliliği oranına dâhil edilmesi esası getirilmiştir (Karabıyık ve Anbar, 2006:3).

Basel I uygulaması kapsamında kabul edilen teminatlar şu şekilde sıralanabilir; nakit, hazine kefaleti, hazine tarafından ya da onun kefaletiyle çıkarılan menkul kıymetler, OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarının kefaleti, OECD ülkeleri merkezi yönetimleri ile merkez bankalarının ya da onların kefaleti ile ihraç ettikleri menkul kıymetler, OECD ülkeleri bankalarının kefaletleri, OECD ülkeleri bankalarının ya da onların kefaletleri ile ihraç edilen menkul kıymetler, OECD ülkeleri sermaye piyasası aracı kurumlarına verilen veya onların kefaleti ya da garantisi, ikamet amaçlı kullanılan gayrimenkullerin birinci derece ipotegi, belediye sınırları dahilindeki tapulu arsa ile gayrimenkullerin birinci derece ipotegi, ikinci ya da üçüncü dereceden tesis edilmiş ipotekler (Akyüz,2012:76).

Basel I, basit içerikli olması açısından gelişmiş ülkelerin uluslararası faaliyet gösteren büyük oyuncularının ve akademik çevrelerin olumsuz eleştirilerine maruz kalmıştır. Ancak, içerdiği standartların basit ve kolay uygulanabilir olması, Basel I’in özellikle gelişmekte olan ülkelere benimsenmesini kolaylaştırmıştır. Basel I, bu ülkelerin düzenlemelerinin modernleşmesine ve finansal sektörlerinde rekabetin artmasına katkıda bulunmuştur. Basel I’e yönelik olumsuz eleştirilerin yanında kabul gören olumlu hususlar ise piyasadaki oyuncular için kuralları olan bir “adil rekabet ortamı” (level playing field) yaratması ve Basel I’i benimsemiş kimi gelişmekte olan ülkelerin % 8’in üzerinde asgari sermaye yeterliliğini zorunlu kılmaları nedeniyle finansal istikrarın güçlenmesidir (Yayla ve Kaya,2005:4). Sermaye yeterliliği Cook Rasyosu (Cook Oranı) olarak da bilinmekte olup, bankaların konsolide olarak sahip oldukları sermaye ile kredi risklerini ilişkilendirmeye çalışmaktadır (İmişiker, 2005:8).

$$\text{Sermaye Yeterliliği} = \frac{\text{Özkaynak}}{\text{Risk Ağırlıklı Varlıklar ve Gayrinakdi Krediler}} = \%8$$

1988 yılında yayınlanan Basel-I kriterleri sermaye yeterliliğinde sadece kredi risklerini dikkate alıyordu. Bunun ardından, bankaların finansal yapılarında piyasa risklerinin de oldukça önemli bir rol üstlendiğinin daha iyi anlaşılması ve sektörde ortaya çıkan gelişmeler paralelinde, Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından piyasa risklerinin de sermaye yeterliliğine dahil edilmesini içeren dokümanın son hali 1996 yılında yayınlanmıştır (Çelik ve Kızıl,2008:20).

Basel I kriterlerinin 1980’lerde uluslararası borçların üçte birinden fazlasını kontrol eden Japon bankaların maliyet avantajını azaltarak, oyun alanlarını daraltmak gibi gizli bir amacının olduğunu iddia eden çalışmalar varsa da, genel kabul gören görüş; uluslararası bankacılık sisteminin risklerini azaltmak ve ulusal banka sermaye düzenlemelerinin farklılığından kaynaklanan rekabet eşitsizliklerini minimize ederek finansal istikrarın sağlanmasıdır (Filiz,2007: 203).

Basel I kriterleri, ilk amaçlandığı banka çevresinin ötesinde de kabul görmüş ve genelde bankaların sermaye yeterlilik oranlarını artırma yönünde olumlu katkı yapmış olmasına rağmen zaman içinde ortaya çıkan gelişmeler bu yaklaşımın bazı açılardan yetersiz kaldığı görüşünü kuvvetlendirmiştir. Bu bağlamda ileri sürülen eleştiriler iki başlık altında özetlenebilir (https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/BIS.doc);

- Risk temelli sermaye yaklaşımında kullanılan sermaye kavramı, bir bankanın beklenen ya da beklenmeyen kayıplarını karşılama kapasitesini yeterince ifade etmemektedir (Örneğin, kredi karşılıkları konjonktürün iyi olduğu dönemlerde karşılaşılan riskin gerektirdiğinin üstüne çıkmakta, tersine gelişmeler olduğunda da yetersiz kalmaktadır).

- Kullanılan risk ölçütü doyurucu değildir. Varlıkların riski değerlendirilirken kredi riskindeki farklılıklar yeterince göz önüne alınmamıştır. Bunun sonucu olarak bankalar “Risk Temelli Sermaye Oranları”nı tutturabilmek için mali araç değişikliği yaparak “arbitraj” yoluna gidebilmişlerdir.

4.3. Basel II Kriterleri

Basel II kriterleri, Basel Komitesi tarafından 2004 yılında yayımlanmış, bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine ilişkin olara BIS bünyesinde oluşturulmuş standartlar bütünüdür (ATO,2007:9). AB Komisyonu 14 Temmuz 2004 tarihinde Basel II’yi üye ülkeleri için zorunlu kılmış ve uygulama 2007 yılının başından itibaren fiilen başlamıştır. Türkiye’de de 2008 yılında yürürlüğe girmesi beklenirken, sektörlerin yetersiz olması nedeniyle uygulama ertelenmiştir (Erdem,2008:224).

Basel II kriterleri, Basel I kriterlerinin devamı niteliğinde olup eksikliklerini tamamlamaya yöneliktir. Basel I’de sermaye yeterliliği hesaplanırken sadece kredi riski hesaplamaya katılmış piyasa riski ve operasyonel riskler gibi diğer riskler ise göz ardı edilmiştir. Bankalardan kredi kullanan işletmelerin sahip oldukları operasyonel riskler kredinin geri dönüşünde önemli bir etkidir. Bankacılık sektörü açısından bu riskin değerlendirilmesi ve sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında kullanılması gerekir. Basel II ilkelerinde bu risk sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında dikkate alınmıştır (Yüksel, 2005; 5).

Basel II kriterlerine göre sermaye yeterliliği şu şekilde formüle edilebilir;

$$\text{Sermaye Yeterliliği} = \frac{\text{Toplam Sermaye (Öz Kayn. (Tier1 + Tier2 + Tier3 - İndirimler))}}{\text{Kredi Riski + Piyasa Riski + Operasyonel Risk}} > \%8$$

Bu kavramlar şöylece açıklanabilir (Mermod ve Ceran,2011:35);

Tier 1: Ana Sermaye (Sermaye,Dağıtılmamış kâr ve yedek akçeler)

Tier 2: Katkı Sermaye (gizli yedekler, yeniden değerlendirme, genel kredi karşılıkları, hibrit borç sermaye enstrümanları ve en az 5 yıl vadeli sermaye benzeri borçlar.

Tier 3: En az 2 yıl vadeli, teminatsız, tamamı ödenmiş sermaye benzeri borçlar.

İndirimler: Şerefiyeler ve bankanın aynı ülkedeki mali kurumlara ve diğer bankalara yaptığı katılımlardan konsolide edilmeyen kısımlar.

Basel II ilkeleri temelde denetim otoritesi, piyasa disiplini ve asgari sermaye yeterliliği olmak üzere üç nokta üzerine oturtulmuştur (Ferguson, 2003:397). Basel I kriterlerinin eksik kalan yönlerini tamamlamaya yönelik olarak dikkate alınan bu noktalarla etkin bir risk yönetimi sağlanması amaçlanmaktadır.

Basel II düzenlemesinin temel amacı, kurumların dış kaynak ve sermaye yapılarının güçlendirilerek, kurumları bölgesel yapıdan uzaklaştırılıp, kurumlara ulusal ya da uluslararası bir yapı kazandırılması olmuştur. Tabii ki kurumlara ulusal veya uluslararası boyutların kazanıdırılabilmesi için ülkedeki kurumsal kültürün gelişmesi, gerekli alt yapının sağlanması ve şirketleşme düzeyinin gelişmiş olması gerekmektedir(Aksel,2002:1-4). Basel II kriterleri ayrıca bankalarda etkin risk yönetimini ve piyasa disiplini gerçekleştirerek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırmak ve bu sayede sağlam ve etkin bir bankacılık sistemi oluşturarak finansal istikrara katkıda bulunmayı amaçlar (BDDK,2005:1).

Basel II ile getirilen yenilikler şu şekilde sıralanabilir (Araş,2007:20);

- ✓ Etkin bir risk yönetimi sistemi kurulmasına yönelik uygulama ve teşviklerle, risk kültürü bir kurum kültürü haline getirilmeye çalışılmaktadır.
- ✓ Farklı bankalara farklı hesaplama yöntemlerine ilişkin alternatifler getirilmesidir.
- ✓ Alınmış olan pozisyonların risklilik düzeyini yansıtan yeni hesaplamalarla, kaynakların bilinçli dağılmasını sağlamaya çalışılmasıdır.

- ✓ Riske dayalı fiyatlama sistemi ile kaynakların etkin kullanımı sağlanmış olacaktır.
- ✓ Rating sistemi sayesinde firmaların gerçek anlamda risklilik düzeyleri belirlenecek düşük riskli firmalar avantaj sağlayacak, diğer firmalar da iyileştirme sürecine gireceklerdir.
- ✓ Denetim otoritesinin daha etkin denetimi sağlanacaktır.
- ✓ Şeffaflığın artırılmasıyla kamu kesimi, banka faaliyetlerine ilişkin daha fazla bilgi sahibi olacaktır.

Basel II’de üzerinde durulan risk kategorileri; kredi, piyasa ve operasyonel olmak üzere üç grupta incelenebilir (Şendoğdu,2010; 6-7);

I. Kredi Riski;

- a. Kredi Riski Modelleri (Credimetrics, Moody’s KMV, Creditrisk + Credit Portfolio View vb.)
- b. Standart Yaklaşım (Standard Approach),
- c. İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (Internal Ratings Approach)

II. Piyasa Riski;

- a. Standart Metod (Standard Method),
- b. Dahili (İçsel) Model (Internal Model),
- c. Riske Maruz Değer (Value at Risk),
- d. Stres Testleri (Stress Tests).

III. Operasyonel Risk;

- a. Temel Gösterge Yaklaşımı (Basic Indicator Approach),
- b. Standart Yaklaşım (Standart Approach),
- c. İleri Ölçüm Yaklaşımı (Advanced Measurement Approach).

Basel II’nin kredilendirme ile ilgili getirdiği temel yenilik, kredinin Basel I kriterleriyle uygulanan subjektif yöntemlerle belirlenmesi sürecinden çıkılıp, kredinin pek çok faktör dikkate alınarak ne kadar riskli olduğunun belirlenmesi sürecine ve bu çerçevede fiyatlama yapılmasına geçilmesidir. Yeni yaklaşımda riskli veya az riskli kredi vardır. Bir kredinin riskli olması onun “kötü” olduğu anlamına gelmemekte, riskinin iyi analiz edilip o risk alınacaksa bilinçli alınması

ve doğru fiyatlanması yani riske dayalı fiyatlama sağlamaya çalışılmaktadır. Riske dayalı fiyatlama, bankanın kredi fiyatı yani faiz oranını o kredi için üstlendiği riske göre belirlemesi, daha çok risk aldığı ürünleri daha pahalıya, daha düşük risk aldığı ürünleri ise daha ucuza yani düşük faiz oranı ile kullandırması olarak tanımlanabilir (Cangürel, 2012:55).

Basel II kapsamında geçerli olan teminatlar; nakit değerler, altın, kabul edilen risk derecelendirme şirketleri tarafından iyi olarak derecelendirilmiş borçlanma senetleri, herhangi bir kabul edilen derecelendirme kuruluşu tarafından derecelendirilmemiş borçlanma senetlerinden belirli şartları taşıyanlar, bir ana endekse dahil hisse senetleri, belirli şartları taşıyan yatırım fonları, bir ana endekse dahil olmamakla birlikte borsaya kote olan hisse senetleridir (Akyüz,2012: 77).

4.4. Basel I ile Basel II Kriterleri'nin Karşılaştırılması

Bankacılık sisteminde bilinçli bir risk yönetim sistemi oluşturmak amacıyla çalışmalar yapmakta olan Basel komitesinin belirlediği Basel I kriterleri sistemde yetersiz kalmaya başlayınca Basel II kriterleri belirlenmiştir. Her iki kriter arasındaki farkları aşağıdaki Tablo 5’de gösterilmiştir;

Tablo 5 Basel I kriterleri ile Basel II kriterlerinin karşılaştırılması

Basel I Standartları	Basel II Standartları
SYR hesaplamasında sadece piyasa ve kredi riskinin dikkate alınması	Kredi riskinin daha kapsamlı ele alınması yanında operasyonel riskin de dikkate alınması, SYR’nin riske daha duyarlı hale getirilmesi
Kredi riskine ilişkin ağırlıkların belirlenmesinde OECD üyesi ve OECD üyesi olmayan ülke ayrımı	Kredi riskinin standart yöntem ile ölçülmesinde kredi derecelendirme kuruluşlarının ülke ve kuruluş için verdiği risk derecelerinin kullanılması
Sadece SYR’ye önem verilmesi	Üçlü Yapısal Blok ile SYR yanında denetim ve gözetimin önemi ile piyasa disiplini gerekliliği özellikle vurgulanmıştır.
Tüm bankalar için tek bir risk ölçüm yönteminin kullanılması	Her bankanın faaliyet gereği, her bir risk kategorisi için alternatif yöntemlerin varlığı nedeni ile bankaların içsel risk ölçüm metodlarını kullanmalarının özendirilmesi
Denetim otoritesince tüm finansal kuruluşlara aynı yaklaşımın sergilenmesi	Risk yönetiminin önemine ve risk kültürünün banka genelinde yaygınlaşmasına yapılan vurgu

Kaynak: Aykut, C. (2008)“Basel II Standartları,” *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*,30, 4

Basel II kriterlerinin Basel I kriterlerinden farkları şu şekilde açıklanabilir (BDDK,2005:2);

- ✓ Basel I’de yer alan, kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün OECD ülkesi olup olmama kriterine göre belirlenmesi prensibine dayanan “kulüp kuralı (club rule)” Basel II ile birlikte kaldırılmaktadır.
- ✓ Basel II’de kredi riski, krediyi alan tarafların derecelendirme notlarına göre belirlenmektedir. Basel II’de yer alan bazı yöntemler bağımsız derecelendirme şirketleri (Örn: Standard&Poors, Fitch, Moodys vb.) tarafından verilen derecelendirme notlarını kullanırken, bazı ileri yöntemlerde bankaların kendi değerlendirmelerine dayanarak verdikleri derecelendirme notları dikkate alınmaktadır.
- ✓ Basel I’de sadece kredi ve piyasa riskleri için sermaye zorunluluğu bulunmaktadır. Basel II’de ise bu risklere ilaveten operasyonel risk ve sermaye yükümlülüğü de eklenmiştir. Basel II’de operasyonel risk, yetersiz veya aksayan iç süreçler, insanlar, sistemler ya da harici olaylar sonucu ortaya çıkan zarar riski olarak tanımlanmakta (Örneğin; zimmet, deprem, bilgi işlem arızası sonucu çıkan zararlar) ve bankalardan bu riskleri için de sermaye bulundurmaları istenmektedir.
- ✓ Basel II içerisinde bankaların sermaye yeterliliklerini kendilerinin değerlendirmesi istenmekte ve hem sermaye yeterliliği hem de bankanın kendisini değerlendirme sürecinin bankacılık denetim otoritesi tarafından denetlenmesi ve değerlendirilmesi istenmektedir.
- ✓ Basel II kapsamında sermaye yeterliliğine ilişkin Basel II’ye özgü detaylı bilgilerin kamuya açıklanması zorunluluğu getirilmektedir. Bu husus Basel I’de yer almamaktadır.

4.5. Basel III Kriterleri

Basel I düzenlemelerinin uygulanması sürecinde çok sayıda bankacılık krizinin yaşanması, gerekse Basel II sürecinde tüm dünyayı etkileyen bir bankacılık krizinin yaşanması, ekonomistleri yeni çözüm arayışlarına itmiştir. Bunun yanı sıra bazı Avrupa Birliği ülkelerinin (Yunanistan, Macaristan, İspanya gibi) yaşadığı mali bunalımlar nedeniyle borçlarını ödeyemeyecek duruma gelmesi ve bunun gelişmiş ekonomileri büyük ölçüde etkilemesi, finans çevrelerini yeni önlemler almaya yöneltmektedir. Bunun üzerine BIS 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan Merkez Bankaları ve Denetim Otoriteleri Başkanları (GHOS-Governors and Heads of Supervision) Grubu toplantısının ardından, mevcut sermaye gereksinimi düzenlemelerini güçlendiren ve 26 Temmuz 2010'da varılan uzlaşmayı onaylayan bir açıklamada bulunmuştur (BDDK, 2010: 8).

Basel III, Basel II sermaye hesaplama yöntemini baştan aşağıya değiştiren bir reform olarak değil, daha çok Basel II'ye yöneltelen eleştirileri ortadan kaldırmak amacıyla hazırlanmış bir ek düzenleme olarak öne sürülmüştür (Akyüz, 2012: 99).

Basel III uzlaşısını ortaya çıkaran nedenlerden bazıları şu şekilde ifade edilebilir (BDDK, 2010: 2)

- ✓ Olumsuz piyasa koşullarında ani düşüş gösterebilen sermaye tamponlarının güçlendirilmesi,
- ✓ Banka sermayelerinin kalitesinin artırılması,
- ✓ Basel II'ye destek olmak üzere bir kaldıraç oranı uygulamasının getirilmesi,
- ✓ Asgari sermaye gereksinimindeki döngüsellliği azaltma ve karşılık ayrılması,
- ✓ Bankacılık sektörünün kuvvetlendirilmesi amacıyla ortaya koyduğu sermaye ve likidite düzenleme önerileri sunması,
- ✓ Risk yönetiminin geliştirilmesine ek olarak, bankaların stres ortamlarına karşı dayanıklılığının artırılması vb.

Basel III kriterleri ile daha önceki çalışmalarda yer almayan “Sermaye Tamponu” kavramıyla daha yüksek sermaye yeterliliği oranına ulaşmak hedeflenmiştir. Sermaye tamponu %2,5 olarak belirlenmiş olup daha önceki Basel çalışmalarında yakalanması zorunlu olarak gösterilen %8’lik sermaye yeterlilik oranının aynı seviyede kalması kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte yakalanması zorunlu olmayan ama hedef gösterilen asgari sermaye yeterlilik oranının, tamponun hesaplamalara ilave edilmesiyle ($\% 8 + \% 2,5$) $\% 10,5$ ’e çıktığı ifade edilmektedir. Ayrıca sermaye yeterlilik oranının $\% 10,5$ ’in altında olan bankaların kâr dağıtımını yapabilmeleri yeni düzenlemelerle kısıtlanmaktadır. Böylelikle bankaların kâr dağıtımını yapabilmek için en az $\%10,5$ sermaye yeterliliği oranına sahip olmaları gerekmektedir (Mermod ve Ceran, 2011: 35).

Basel III kriterlerinin bir diğer yeniliği ise Tier 1 sermaye için istenen asgari oranın Basel II’de $\% 4$ iken Basel III ile $\% 6$ ’ya çıkarılmış olmasıdır. Bu oran günümüzde ortalama bir uluslararası bir bankada $\% 2$ düzeyindedir. Bu veriler bankaların Basel III uygulamalarına geçerken ciddi düzeyde sermaye takviyesi yapmalarının gerekli olduğunu göstermektedir (Caruana,2010:1-7).

Tablo 6 Basel III Sermaye Yeterlilik Oranı Uzlaşısı

Risk Ağırlıklı Aktiflerin Yüzdesi	Sermaye Gereksinimleri						
	Çekirdek Sermaye (Common Equity)			Tier 1 Sermaye		Toplam Sermaye	
	Asgari	Sermaye Tamponu	Gerekli	Asgari	Gerekli	Asgari	Gerekli
Basel II	$\%2$			$\%4$		$\%8$	
	Yeni tanımlar altında şu an ortalama olarak uluslararası bir banka için $\%1$ düzeyinde			Yeni tanımlar altında şu an ortalama olarak uluslararası bir banka için $\%2$ düzeyinde			
Basel III	$\%4,5$	$\%2,5$	$\%7$	$\%6$	$\%8,5$	$\%8$	$\%10,5$

Kaynak: Caruana,2010:7

Basel III kriterlerinin, daha nitelikli sermaye ve niceliği artırılmış sermaye olmak üzere iki ana amacı bulunmaktadır. Bankaların ülke ekonomilerindeki önemli işlevlerinden dolayı güçlü finansal yapılara sahip olmaları ülkedeki istikrar açısından oldukça önemlidir. Banka sermayesi, banka tarafından sürekli olarak kullanılan fonların özünü veya temelini yansıtan ve organizasyona finansal açıdan güçlülük hissini veren, karşılaşılan güçlüklerin yenilmesine yardımcı bir araçtır. Sahip olunan sermayenin büyüklüğü, genellikle finansal gücün bir ölçüsü olarak görülmektedir.

4.5.1 Basel III Kriterlerinin Amacı

Basel III olarak adlandırılan düzenleme değişiklikleriyle ulaşılmak istenen hedefler şu şekilde özetlenebilir (Cangürel,Güngör,Sevinç,Kayci&Atalay, 2010:1) ;

- ✓ Kaynağı ne olursa olsun finansal ve ekonomik şoklara karşı bankacılık sisteminin dayanıklılığının artırılması,
- ✓ Kurumsal yönetim ve risk yönetimi uygulamalarının geliştirilmesi,
- ✓ Bankaların şeffaflığının ve kamuya bilgi verme özelliklerinin artırılması,
- ✓ Mikro bazda yapılan düzenlemelerle bireysel olarak bankaların dayanıklılığının artırılması,
- ✓ Makro bazda düzenlemelerle finansal sistemin şoklara karşı direncinin artırılması

4.5.2. Basel III Kriterlerinin Uygulama Takvimi

Basel III kriterleri çerçevesinde uygulanması gereken programa göre (Caruana,2010:5-6);

- Toplam sermaye gereksinimi mevcut olan %8 seviyesinde kalacak,

- Asgari çekirdek sermaye ve 1.kuşak gereksinimleri, 2013 yılı başında, sırasıyla mevcut olan %2 ve %4 seviyelerinden %3,5 ve %4,5 seviyesine yükseltilecek,
- Asgari çekirdek sermaye ve 1.kuşak gereksinimleri, 2014 yılında başlayarak sırasıyla %4 ve %5,5 olacak,
- Çekirdek sermaye ve 1.kuşak sermaye için son gereksinimler 2015 yılı başında sırasıyla % 4,5 ve % 6 olacak,
- Çekirdek sermayeden oluşan ve % 4,5 olan asgari gereksinim oranına ek olan % 2,5 oranındaki sermaye koruma tamponu 1 Ocak 2016'da kullanılmaya başlanmış (http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/mevzuat/bankacilik_kanununa_iliskin_duzenlemeler/12493sermayeta_mponu.pdf),
- Son olarak kaldıraç oranı da aşamalı olarak başlatılacaktır.

Tablo 7 Basel III Sermaye Yeterlilik Oranı Düzenlemesinin Takvimi

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	1 Ocak 2019 İtibariyle
Kaldıraç Oranı	Denetmenin İzlemesi		1 Ocak 2013- 1 Ocak 2017 arası paralel çalışma 1 Ocak 2015 açıklamanın başlaması					1.Yapısal Bloкта Yer Değiştirme	
Minumum Çekirdek Sermaye Oranı			%3,5	%4,0	%4,5	%4,5	%4,5	%4,5	%4,5
Sermaye Koruma Tamponu						%0,625	%1,25	%1,875	%2,50
Minimum Çekirdek Sermaye+ Sermaye Koruma Tamponu			%3,5	%4,0	%4,5	%5,125	%5,75	%6,375	%7,0
CET1 Kesintisinin Aşamalı Olarak Kullanılması				%20	%40	%60	%80	%100	%100
Minimum 1. Kuşak Sermaye			%4,5	% 5,5	%6,0	%6,0	%6,0	%6,0	%6,0
Minumum Toplam Sermaye			%8,0	%8,0	%8,0	%8,0	%8,0	%8,0	%8,0
Minimum Toplam Sermaye+Koruma tamponu			%8,0	%8,0	%8,0	%8,625	%9,25	%9,875	%10,5
1.Kuşak Çekirdek Sermaye veya 2.Kuşak Çekirdek Sermaye Olarak Nitelendirilmeyen Sermaye Araçları			2013'te başlayıp 10 yılı aşkın sürede aşamalı olarak devreye girecek						
Likidite Karşılama Oranları	Gözlem Dönemi Başlıyor				Asgari Standart Tanıtımı				
Net İstikrarlı Finansman Oranı		Gözlem Dönemi Başlıyor						Asgari Standart Tanıtımı	

Kaynak: (<http://www.bis.org/publ/bcbs179.pdf> Erişim Tarihi :12/ 05/2016

5.LİTERATÜR TARAMASI

Finansal rasyolar ışığında finansal kuruluşların çeşitli analizleri pek çok kurumda yapılan bir yöntemdir. Yapılan çeşitli analizlerle firmaların finansal performansları ile mevcut işlerin yasal kriterlere ne derece uygun olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Varlık (2010) tarafından yapılan bir çalışmada da Basel kriterleri açıklanarak risk yönetiminin önemi vurgulanmıştır. Araştırmada banka bilançolarının karşılaştıkları riskler Basel ilkeleri ışığında incelenmiş, Türk bankacılık sisteminde yer alan banka gruplarının sermaye yeterliliği rasyoları birbirleriyle kıyaslanmış ve rasyoların likidite ve kârlılık gibi bankaların performansı üzerine etkileri incelenmiştir. Mermod ve Ceran (2011) tarafından yapılan bir çalışmada ise bankacılık sektörünün maruz kaldığı riskler incelenmiş, Basel komitesinin tavsiyeleri doğrultusunda bu riskler için sunulan sermaye yeterlilikleri değerlendirilerek Türkiye-Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri kıyaslaması yapılmıştır. Araştırma sonucunda Türk Bankacılık Sektörü'nün genel anlamda sağlam bir yapıya sahip olduğu tespit edilmiştir.

Külahi vd. (2013) tarafından yapılan bir çalışmada Türkiye'de Basel I ve Basel II kriterleri'ne geçiş süreci: Basel I ve Basel II'ye yönelik yapılan hazırlık çalışmaları, Basel kriterlerine uyum kapsamında Türk Bankacılık Mevzuatı'nda yapılan yasal düzenlemeler incelenmiş, sektörün Basel II kriterlerine uyum kabiliyeti değerlendirilmiştir. Çalışmada ayrıca Basel III kriterlerinin bankacılık sektörüne olası etkileri de ele alınmıştır.

Katar tarafından (2009) yılında yapılan bir çalışmada Basel II ve risk yönetiminin Kobi'ler üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Araştırma sonucunda Basel II uygulamaları ve risk yönetiminin Kobiler üzerinde doğrudan etkileri olduğu tespit edilmiştir. Uçar tarafından yine 2009 yılında yapılan diğer bir çalışmada da Basel II kriterlerinin Türk bankacılık sektöründe risk yönetimi ve denetim süreçlerine etkileri

ele alınmaya çalışılmıştır. Çalışmada Türk bankalarının Basel II'ye uyum için oluşturulan yasal ve yapısal düzenlemelere uyum noktasında yoğun çaba sarf ettikleri tespit edilmiştir.

Şen (2010) tarafından yapılan bir çalışmada Basel II kriterlerinin Türk bankacılık sistemine ve risk yönetimine etkilerinin neler olabileceği araştırılmıştır. Çalışma sonucunda Basel II kriterlerinin, Türk bankalarının risk yönetimi ve denetim süreçlerini temelden etkileyecek düzeyde yeni bir yaklaşım olduğu, bankaların maruz kaldıkları risklere karşı daha iyi bir risk yönetimi ve denetim yapısı oluşturmalarına imkan tanıdığı tespit edilmiştir.

Oktaç ve Temel (2007) tarafından yapılan bir çalışmada Türk bankacılık sektörünün kredi riski açısından Basel II'ye uyum sürecinin hangi aşamada olduğu ve mevcut durumdaki kredi riski yönetiminde karşılaşılan sorunlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bankalar arasında kredi riski ve yönetimi açısından Basel II'ye yönelik hazırlık aşaması değerlendirilmiş ve bu konuya yönelik önerilerde bulunulmuştur. Bilge (2011) tarafından yapılan bir çalışmada da bankalar açısından risk yönetiminin ne kadar önemli olduğu ve Basel II kriterlerinin risk yönetimine olan etkileri ele alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca Basel II kriterlerinin eksik yönlerine vurgu yapılarak tanımı yapılan Basel III kriterlerinin uygulanması gerekliliğine dikkat çekilmiştir.

Aktaş (2010) tarafından yapılan bir çalışmada Basel II kriterlerinin ticari bankalarda kredi risk yönetimine muhtemel etkileri ortaya konulmuş olup Türk bankacılık sektörünün kredi risk yönetiminde Basel II'ye uyum konusunda hangi aşamada olduğu hakkında bilgi verilmiştir. Türkiye'de faaliyette bulunan ticari bir bankanın kredi risk yönetimi faaliyetleri incelenerek, Basel II'ye uyum konusunda öneriler yapılmıştır. Koç (2012) tarafından yapılan bir çalışmada da Basel II kapsamında öne çıkan risk yönetimi konusuna paralel olarak Türkiye'deki bankaların kurumsal risk yönetimi algıları ve risk yönetimi düzeylerinin hangi düzeyde olduğu, kurumsal risk yönetimi ve risk yönetimine etki eden faktörlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Akyüz (2012) tarafından yapılan bir çalışma ile risk yönetimi kapsamında Basel III kriterleri ve Türk bankacılık sektörüne muhtemel etkileri incelenmiştir. Yapılan çalışma sonucunda Basell III kriterleri açısından piyasanın beklenti ve talepleri değerlendirilerek önerilerde bulunulmuştur. Çelik tarafından 2011 yılında yapılan bir çalışmada ise son dönemde yaşanan krizlerle birlikte risk yönetiminin ne kadar önemli olduğu, bankaların mali yapısını ve sermaye yeterliliğini düzenleyen çalışmaları içeren Basel kriterlerinin Türk bankacılık sektöründe uygulama gereğini anlatmak amaçlanarak literatüre katkı sağlamak hedeflenmiştir.

Iqbal(2001) tarafından yapılan bir çalışma ile Suudi Arabistan, Kuveyt, Bahreyn, Mısır, Ürdün, Birleşik Arap Emirlikleri, Bangladeş, Malezya ve Türkiye’de faaliyette bulunan 12 İslami ve geleneksel bankaların performansları karşılaştırılmış, 1990-1998 yıllarına ait veriler analiz edilmiştir. Çalışmada bankalar kârlılık, likidite, risk ve sermaye yeterliliği bakımından incelenmiş, çalışma sonucunda İslami bankaların likidite ve kârlılık bakımından geleneksel bankalardan daha etkili oldukları tespit edilmiştir.

Özgür (2007) yaptığı çalışmada katılım bankaları ile mevduat bankalarını “Veri Zarflama Analizi” yöntemi ile kıyaslamıştır. Çalışmada 2001-2005 yılları arasındaki 3 girdi (mevduat toplamı, personel giderleri, faiz/kâr payı giderleri) ve 2 çıktı kalemi (kredi toplamı, faiz/kâr payı gelirleri) kullanılarak uygulama çalışması gerçekleştirilmiştir.

Alpay ve Hassan (2007) tarafından yapılan bir diğer çalışmada da yine “Veri Zarflama Analizi Tekniği” ile 49 geleneksel ve 4 İslami bankaya ait 1999-2000 yıllarına ilişkin veriler incelenmiştir. Araştırma sonucunda İslami bankaların reel sektör finansmanına dayanarak diğer bankalardan daha iyi bir performans sergilediğini, maliyet ve gelir etkinliklerinin ise geleneksel bankalardan daha yüksek olduğunu tespit etmiştir .

Coşkun (2008) tarafından yapılan yüksek lisans tezinde ise “Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Yeri Ve Önemi” incelenmiş, katılım

bankalarının hizmet çeşitliliği, rakamsal oranlar ve mudilere dağıtılan kâr payları gibi unsurlar açısından sergiledikleri performansın ticari bankalar ile karşılaştırması yapılarak katılım bankalarının bankacılık sektöründe başarılı olup olmadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma sonucunda katılım bankalarının bankacılık sistemi içerisindeki payının % 4’ler düzeyinde olduğu, kârlılık açısından ticari bankalardan daha iyi durumda oldukları ancak hizmet, ürün çeşitliliği ve likidite açısından daha kötü durumda oldukları tespit edilmiştir.

Ashraf ve Rehman (2010) tarafından yapılan bir çalışma ile Pakistan’da faaliyette bulunan İslami ve geleneksel bankalar likidite, kredi riski, kârlılık, varlık yapısı kalemleri açısından kıyaslanmışlardır. Çalışmada 2007-2010 yılları arasına ait veriler kullanılmış olup çalışma sonucunda İslami bankaların geleneksel bankalardan daha az etkili olduğu tespit edilmiştir.

Parlakkaya ve Çürük (2011) yaptıkları çalışmalarında geleneksel bankalar ile katılım bankalarının finansal rasyolarını karşılaştırmışlardır. 24 geleneksel ve 4 katılım bankasının verilerinin logic regresyon kullanılarak incelendiği çalışma sonucunda katılım bankalarının kârlılık oranlarının daha yüksek olduğu sonucunda ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra çalışmada kullanılan diğer oranlar arasında anlamlı bir farklılık elde edilememiştir.

Ansari ve Rehman (2012) Malezya’da faaliyette bulunan İslami ve geleneksel bankaları 2000-2009 yılları arasındaki verilerini kullanarak kıyaslamıştır. Çalışmada kârlılık, likidite, risklilik ve borç ödeme gücü ile ilgili oranları kullanmışlardır. Araştırmada kârlılık oranları açısından İslami ile geleneksel bankalar arasında bir farklılık bulunamamış, İslami bankaların ticari bankalara göre daha likit ve daha az riskli olduğu tespit edilmiştir.

Siraj ve Pillai (2012) Körfez Arap ülkelerinde faaliyette bulunan 6’sı İslami ve 6’sı geleneksel bankalardan oluşan toplam 12 bankaya ait 2005-2010 yıllarını kapsayan verilerini performanslarını araştırmak üzere incelemiştir. Araştırma sonucunda İslami bankaların likiditesinin, mevduat artışı ve kârlılıklardaki büyüme

yüzdesinin geleneksel bankalardan daha hızlı olduğu belirlenmiştir. Aynı zamanda İslami bankaların kaldıraç oranının geleneksel bankaların kaldıraç oranlarından daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Hanif vd. (2012) Pakistan’da faaliyette bulunan İslami ve geleneksel bankaların likidite, kârlılık, kredi riski ve borç ödeme gücü kriterleri açısından performanslarını karşılaştırmak üzere bir çalışma yapmıştır. Çalışmada 2005-2009 yıllarını kapsayan veriler kullanılmış, kârlılık ve likidite açısından ticari bankaların üstün olduklarının yanı sıra borç ödeme gücü ve risk açısından ise İslami bankaların daha etkin olduğu tespit edilmiştir.

Ryu vd. (2012) yaptıkları çalışmada Malezya’daki İslami ve geleneksel bankaları kârlılık ve risklilik oranları açısından performanslarını karşılaştırmışlardır. Çalışmada 2006-2010 yıllarına ait veriler kullanılmış olup İslami bankaların geleneksel bankalardan riskliliğinin daha az ve kârlılığının daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Al-Hares, AbuGhazaleh ve El-Galfy (2013) tarafından yapılan bir çalışmada ise körfez ülkelerinden 55’i geleneksel, 20’si İslami banka olmak üzere farklı ülkelerdeki 75 bankanın finansal verileri kullanılarak Basel III sermaye standartları açısından kıyaslamalar yapılmıştır.

Doğan (2013) yaptığı çalışmada katılım ve geleneksel bankaların finansal performanslarını karşılaştırmıştır. T-testinin kullanıldığı ve 2005-2011 yıllarını kapsayan çalışma sonucunda geleneksel bankaların katılım bankalarına göre likiditesi, borç ödeme gücü ve sermaye yeterliliği daha yüksek ve riskliliği daha düşük olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte katılım ve geleneksel bankaların kârlılıkları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Ayrıçay, Yardımcıoğlu ve Demir (2014) yaptıkları çalışmalarında mevduat ve katılım bankalarının finansal performanslarını kıyaslamışlardır. 2006-2011 yılları arasında Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan 31 adet mevduat bankası ve 4

katılım bankasının verileri kârlılık, gelir-gider oranları, likidite oranları, risk ve sermaye yeterliliği oranları ve verimlilik oranları açısından kıyaslanmıştır.

6. GELENEKSEL BANKALAR İLE KATILIM BANKALARININ

FİNANSAL PERFORMANSLARININ BASEL III KRİTERLERİ

AÇISINDAN KIYASLANMASI

6.1 ARAŞTIRMANIN AMACI

Ülkemizde finansal sistemin en önemli unsuru olan bankacılık sektörünün sağlıklı bir yapıda olması diğer sektörler açısından oldukça önemlidir. Zira finansal sistemde oluşabilecek en ufak sorunlar diğer sektörlerde daha önemli sıkıntılara neden olabilmektedir.

Günümüzde pek çok ülke finansal sistemlerini etkin bir şekilde yönetebilmek, olası ekonomik krizlerin olumsuz etkilerini en aza indirmek ve ülkelerinin kalkınmışlık seviyelerini artırabilmek için finansal yapılara ilişkin kurumlarını sıkı bir şekilde denetlemekte ve çeşitli kurallar ile faaliyetlerini kontrol altında tutmaktadır. Bu bağlamda Basel kriterleri de bankacılık sistemi açısından uluslararası kabul görmüş önemli bir yapısal düzenlemedir.

Ülkemizde de Basel kriterleri bankalarımız tarafından dikkatle takip edilmekte ve yasal çerçevede uygun bir takvim ile istenilen kriterler yerine getirilmeye çalışılmaktadır. Ülkemizde son 10 yıldır katılım bankacılığının da göstermiş olduğu gelişmeler de göz önüne alındığında ülkemiz bankacılık sektörünün finansal analizi ve katılım bankaları ile kıyaslanması önem arz etmektedir. Bu noktada Basel III kriterlerine geçiş sürecindeki ülkemizdeki geleneksel ve katılım bankalarının finansal yapılarının çeşitli rasyolar açısından kıyaslanarak bankacılık sektörümüzün genel yapısı hakkında bir durum tespiti yapılması amaçlanmıştır.

6.2 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada Türkiye’de 2010-2015 yılları arasında faaliyette bulunan 10 geleneksel banka ile 2 katılım bankasının mali tablolarından elde edilen veriler kullanılmıştır. Çalışmada kullanılacak olan 10 geleneksel banka ve 2 katılım bankasının ülkemiz bankacılık sektörü olan araştırma evrenini temsil gücüne sahip olduğu söylenebilir. Bu bankalara ait veriler Basel III öncesi için 2010-2012 ve Basel III sonrası için 2013-2015 arası olmak üzere iki dönem şeklinde ele alınmıştır.

Çalışma kapsamında kullanılacak veriler FİNNET veritabanından elde edilmiş olup, Borsa İstanbul’da işlem gören kurumlara ait verilerdir. Veritabanından elde edilen veriler SPSS 23 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada öncelikli olarak tanımlayıcı istatistik ve daha sonra T-Testi analizleri yapılmıştır. Analizler sonucunda hem geleneksel bankalar ile katılım bankaları, hem de Basel III öncesi ve sonrası dönemler itibariyle kıyaslamalar yapılmıştır.

6.3 ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI

Çalışmanın bu kısmında araştırmada kullanılan finansal rasyolar, değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler, T-Testi sonuçları ve genel değerlendirmelere yer verilecektir.

6.3.1 Araştırmada Kullanılan Finansal Rasyolar

Yapılan literatür araştırmasında bankaların finansal performanslarının tespit edilmesine yönelik pek çok oranın kullanıldığı görülmüştür. Bu oranlar arasında yaygın olarak kullanılan çeşitli oranlar derlenerek Tablo 8’de gösterilmiştir. Bu oranlar geleneksel bankalar için G kodu ile (G1,G2,G3 vb.), katılım bankaları için ise K kodu ile (K1,K2,K3 vb.) tanımlanmıştır.

Tablo 8 Çalışmada Kullanılan Finansal Rasyolar

Aktif Büyüme Oranı (%)	G1	K1
Aktif Karlılığı (%)	G2	K2
Aktiflerin Net Faiz Getirisi(%)	G3	K3
Alınan Krediler/Özkaynak(%)	G4	K4
Finansal Bağımsızlık(%)	G5	K5
Fiyat Kazanç Oranı	G6	K6
Fiyat/Nakit Akışı	G7	K7
Hisse Başına Kâr	G8	K8
Kambiyo Karları Net/Vergi Öncesi Kâr(%)	G9	K9
Krediler/Toplam Aktifler(%)	G10	K10
Kredilerdeki Büyüme(%)	G11	K11
Kredilerden Alınan Faizler/Ortalama Krediler(%)	G12	K12
Kredilerin Ortalama Getirisi(%)	G13	K13
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	G14	K14
Net Faiz Geliri/(Kredi+İştirakler)(%)	G15	K15
Net Faiz Geliri/Vergi Öncesi Kâr	G16	K16
Net Faiz Gelirlerindeki Büyüme(%)	G17	K17
Net Kâr Büyümesi (%)	G18	K18
PD/DD	G19	K19
Toplam Giderler/Toplam Gelirler(%)	G20	K20
Özkaynak/Krediler(%)	G21	K21
Özkaynak/Toplam Aktifler(%)	G22	K22
Özsermaye Büyümesi (%)	G23	K23
Özsermaye Karlılığı (%)	G24	K24

6.3.2 Tanımlayıcı İstatistikler

Aşağıda yer alan Tablo 9’da örneklem alt küleyle ayrılmadan 2010-2015 yıllarına ait tanımlayıcı istatistiki sonuçlar yer almaktadır. Bu istatistiki sonuçlar elde edilirken 10 adet geleneksel banka ve 2 adet katılım bankasının verilerinden yararlanılmıştır.

Tablo 9 Banka Türlerine Göre Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	N		Ortalama		Standart Sapma	
	Geleneksel	Katılım	Geleneksel	Katılım	Geleneksel	Katılım
G1 K1	49	10	19,8129	27,2912	6,74964	6,72408
G2 K2	49	10	1,5512	1,2793	0,55433	0,35947
G3 K3	49	10	4,2526	4,0755	0,87596	0,39997
G4 K4	49	10	88,4561	110,307	34,91353	55,57001
G5 K5	49	10	11,3693	9,9043	1,48996	1,9526
G6 K6	49	10	9,8272	7,8854	2,97867	2,37199
G7 K7	49	10	8,7315	6,6845	2,39071	2,04118
G8 K8	49	10	0,7121	0,2586	0,50042	0,04362
G9 K9	49	10	-12,2588	-0,6756	56,08427	16,60413
G10 K10	49	10	62,8532	71,8512	4,65817	4,43392
G11 K11	49	10	23,6071	26,2011	8,58069	6,66543
G12 K12	49	10	10,8612	10,6028	2,04846	0,82995
G13 K13	49	10	13,3196	12,5013	2,2694	1,20713
G14 K14	49	10	0,0772	0,0822	0,04411	0,05785
G15 K15	49	10	6,2116	5,051	1,16996	0,33722
G16 K16	49	10	2,4263	2,4763	1,68562	0,8977
G17 K17	49	10	10,9972	17,3741	14,28185	13,0922
G18 K18	49	10	6,3505	6,9333	29,16951	17,51848
G19 K19	49	10	1,3062	1,0064	0,523	0,37114
G20 K20	49	10	50,9318	50,2203	4,68935	2,94188
G21 K21	49	10	18,2943	13,7032	3,62467	2,04795
G22 K22	49	10	11,3693	9,9043	1,48996	1,9526
G23 K23	49	10	16,8207	15,9624	11,60175	5,48338
G24 K24	49	10	13,5441	13,0835	4,45701	3,37779

Tablo 9’da yer alan tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde; geleneksel bankaların Aktif Büyüme Oranı ortalama olarak % 19,81 iken, bu oran katılım bankalarında % 27,29 olarak gerçekleşmiştir.

Aktif Kârlılık açısından incelediğimizde, bu oran geleneksel bankalarda ortalama % 1,55 olarak gerçekleşirken, katılım bankalarında % 1,27 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 9’da G3-K3 ile ifade edilen Aktiflerin Net Faiz Getirisi geleneksel bankalar için % 4,25 iken, katılım bankalarında bu oran % 4,07 olarak gerçekleşmiştir.

Alınan Krediler/Özkaynak Oranı açısından bakıldığında geleneksel bankalarda bu oran % 88,45 iken, katılım bankalarında % 110,30’dur.

Finansal Bağımsızlık Oranı geleneksel bankalarda % 11,37 iken, katılım bankalarında bu oran daha düşük olarak % 9,90 olarak gerçekleşmiştir.

Fiyat Kazanç Oranı açısından incelediğimizde, geleneksel bankaların oranı 9,83 olarak gerçekleşirken, aynı oran katılım bankalarında biraz daha düşük seviyede, 7,89 olarak gerçekleşmiştir.

Geleneksel bankalar ve katılım bankaları Fiyat/Nakit Akışı açısından kıyaslandığında; geleneksel bankalar 8,73 oranı ile katılım bankalarının 6,68 oranının üzerinde bir değere sahip olmuştur.

Veriler Hisse Başına Kâr açısından kıyaslandığında geleneksel bankalarda bu oran 0,71 iken, katılım bankaları için 0,26 olarak gerçekleşmiştir.

Kambiyo Kârlarının Vergi Öncesi Kârlara oranlandığı G9-K9 değerleri incelendiğinde; bu oran geleneksel bankalar için % -12,26 iken, katılım bankalarında ise % -,68 olarak gerçekleşmiştir.

Krediler/ToplamAktifler olarak ifade edilen Kredi-Aktif Oranı açısından bankalar kıyaslandığında; geleneksel bankalar % 62,85, katılım bankaları ise % 71,85 oranına sahiptir.

Kredilerdeki Büyüme Oranı açısından geleneksel bankalar ve katılım bankaları kıyaslandığında, geleneksel bankalar için bu oran % 23,61 iken, katılım bankalarında ise % 26,20 olarak gerçekleşmiştir.

Kredilerden Alınan Faizler/Ortalama Krediler incelendiğinde geleneksel bankalarda bu oran % 10,86 iken, katılım bankalarında % 10,60 ile geleneksel bankaların oranına oldukça yakın bir düzeyde gerçekleşmiştir.

Kredilerin Ortalama Getirisi, geleneksel bankalarda % 13,32 iken, katılım bankalarında % 12,51 olarak gerçekleşmiştir.

Likit Aktiflerin Toplam Aktiflere Oranı; geleneksel bankalarda 0,07 iken katılım bankalarında 0,08'dir.

Net Faiz Geliri/(Kredi+İştirakler) Oranı için kıyaslama yaptığımızda; geleneksel bankalarda bu oran % 6,21 iken katılım bankalarında % 5,05 olarak gerçekleşmiştir.

Net Faiz Geliri/ Vergi Öncesi Kâr Oranı; geleneksel bankalarda 2,43 iken, katılım bankalarında bu oran 2,47 olarak gerçekleşmiştir.

Net Faiz Gelirlerindeki büyüme açısından yapılan kıyaslamada katılım bankalarının %17,37'lik büyüme oranı ile geleneksel bankaların %10,99'luk büyüme elde ettiği söylenebilir.

Net Kâr Büyümesi geleneksel bankalarda % 6,35 iken, katılım bankalarında % 6,93 olarak gerçekleşmiştir.

Piyasa Değeri/Defter Değeri Oranı için kıyaslama yapıldığında; geleneksel bankalar için bu oran 1,31 iken, katılım bankalarında ise 1,01'dir.

Toplam Giderlerin Toplam Gelire Oranı; geleneksel bankalarda % 50,93 iken, katılım bankalarında bu oran % 50,22 olarak gerçekleşmiştir.

Özkaynak/Krediler açısından geleneksel bankalar ile katılım bankalarını kıyasladığımızda; bu oran geleneksel bankalarda % 18,29 iken, katılım bankalarında % 13,70 olarak gerçekleşmiştir.

Özkaynak/Toplam Aktifler geleneksel bankalarda % 11,37 iken, katılım bankalarında bu oran % 9,90 olarak gerçekleşmiştir.

Özsermaye Büyümesi açısından iki banka türü kıyaslandığında; geleneksel bankalar % 16,82 ile katılım bankalarının % 15,96 olan oranından daha fazla büyüme göstermişlerdir.

Özsermaye Kârlılığı açısından yapacağımız son kıyaslamada ise geleneksel bankaların % 13,54 oranı ile katılım bankalarının %13,08 olan oranından daha yüksek özsermaye kârlılığına sahip olduğu söylenebilir.

6.3.3. T-Testi Analizi

Araştırmamızda geleneksel bankalar ile katılım bankaları olmak üzere temelde iki grup bankanın çeşitli finansal oranları T-Testi ile analiz edilerek gerekli karşılaştırmalar yapılmıştır.

Ampirik araştırmalarda sıklıkla kullanılan T- Testi; belirli bir konuda iki grup arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ölçmek amacıyla kullanılan istatistiksel yöntemlerden birisidir. Örneğin; kadınlarla erkeklerin günlük sigara içme ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını ölçmek amacıyla T-Testi'nden yararlanılmaktadır. T-Testi yalnızca iki grup ortalamaları arasındaki farklılığı ölçer (Saruhan ve Özdemirci,2013: 279).

6.3.4 T-Testi Sonuçları

Çalışmada T-Testi sonuçları iki dönem halinde ele alınmıştır. Birinci dönem olarak Basel III kriterlerinden önceki dönemi temsilen 2010-2012 arası, ikinci dönem olarak ise Basel III kriterlerinin etkisini tespit edebilmek adına 2013-2015 dönemi verileri incelenmiştir. İlk dönem olan 2010-2012 yıllarına ait T-testi sonuçları aşağıda Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10 Basel III Kriterleri Öncesi Finansal Rasyolar

<i>DEĞİŞKEN</i>		<i>Ortalama</i>	<i>N</i>	<i>Standart Sapma</i>	<i>Standart Hata Ortalaması</i>	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>P</i>
Aktif Büyüme Oranı	G1	23,9802	6	5,8034	2,36923	0,163	5	0,877
	K1	23,5373	6	4,86835	1,98749			
Aktif Karlılığı	G2	2,2284	6	0,52061	0,21254	3,764	5	0,013**
	K2	1,4367	6	0,31774	0,12972			
Aktiflerin Net Faiz Getirisi	G3	5,2903	6	1,13548	0,46356	2,296	5	0,070*
	K3	4,2848	6	0,23504	0,09595			
Alınan Krediler/Özkaynak	G4	83,8585	6	54,15366	22,10814	0,322	5	0,760
	K4	73,4622	6	32,53139	13,28088			
Finansal Bağımsızlık	G5	12,7273	6	1,86633	0,76192	1,518	5	0,189
	K5	11,0702	6	1,5249	0,62254			
Fiyat Kazanç Oranı	G6	11,8163	6	3,38872	1,38344	2,073	5	0,093*
	K6	8,7022	6	2,10739	0,86034			
Fiyat/Nakit Akışı	G7	10,7521	6	2,75672	1,12543	2,684	5	0,044**
	K7	7,4793	6	1,93985	0,79194			
Hisse Başına Kâr	G8	0,7253	6	0,47593	0,1943	2,375	5	0,064*
	K8	0,2499	6	0,03652	0,01491			
Kambiyo Karları Net/Vergi Öncesi Kâr	G9	7,6237	6	10,48501	4,28049	0,931	5	0,395
	K9	-3,2678	6	20,52311	8,37853			
Krediler/Toplam Aktifler	G10	58,8977	6	7,80151	3,18495	-4,083	5	0,010***
	K10	74,0743	6	2,47819	1,01172			
Kredilerdeki Büyüme	G11	35,7904	6	5,501	2,24577	2,183	5	0,081*
	K11	25,2434	6	7,74682	3,16263			
Kredilerden Alınan Faizler/Ortalama Krediler	G12	11,824	6	2,67714	1,09294	0,683	5	0,525
	K12	11,0467	6	0,71605	0,29233			
Kredilerin Ortalama Getirisi	G13	14,5288	6	2,55184	1,04178	1,062	5	0,337
	K13	13,2568	6	0,93064	0,37993			
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	G14	0,086	6	0,06343	0,0259	0,174	5	0,868
	K14	0,079	6	0,06598	0,02694			

Net Faiz Geliri/ (Kredi+İştirakler)	G15	8,0463	6	0,72115	0,29441	10,401	5	,000***
	K15	5,2172	6	0,26381	0,1077			
Net Faiz Geliri/ Vergi Öncesi Kâr	G16	1,8345	6	0,71536	0,29204	-1,370	5	0,229
	K16	2,2654	6	0,67234	0,27448			
Net Faiz Gelirlerindeki Büyüme	G17	9,3252	6	20,57121	8,39816	-2,588	5	,049**
	K17	15,9251	6	15,77269	6,43917			
Net Kâr Büyümesi	G18	12,1005	6	18,49244	7,54951	1,086	5	0,327
	K18	4,0166	6	20,17314	8,23565			
Piyasa Değeri/ Defter Değeri	G19	2,0631	6	0,58989	0,24082	3,710	5	0,014**
	K19	1,1414	6	0,40694	0,16613			
Toplam Giderler/ Toplam Gelirler	G20	45,712	6	6,15976	2,51471	-1,860	5	0,122
	K20	50,4188	6	1,74084	0,7107			
Özkaynak/ Krediler	G21	22,2306	6	6,2272	2,54224	2,593	5	0,049**
	K21	14,9172	6	1,72133	0,70273			
Özkaynak / Toplam Aktifler	G22	12,7273	6	1,86633	0,76192	1,518	5	0,189
	K22	11,0702	6	1,5249	0,62254			
Özsermaye Büyümesi	G23	25,3102	6	10,62516	4,3377	2,748	5	0,040**
	K23	15,4596	6	4,95897	2,02449			
Özsermaye Karlılığı	G24	17,7739	6	5,12071	2,09052	2,510	5	0,054*
	K24	13,1695	6	3,34461	1,36543			

***, ** ve * sırasıyla % 1, % 5 ve % 10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Geleneksel bankalar ile Katılım bankalarına ait finansal rasyolar arasındaki istatistiki farklar ölçülerek, Basel III öncesi dönem için Tablo 10’da gösterilmiştir. Tablodan görüleceği üzere;

Basel III öncesi dönem için Aktif Büyüme Oranı açısından geleneksel bankalar ile katılım bankaları arasında yapılan kıyaslamada geleneksel bankalar için bu oran % 23,98 iken, katılım bankaları için % 23,53’dür. Ancak elde edilen bu fark istatistiki olarak anlamlı değildir.

Aktif Kârlılık oranı açısından baktığımızda ise geleneksel bankalarda bu oran % 2,22 iken, katılım bankalarında % 1,43 olarak gerçekleşmiştir. Elde edilen bu fark % 5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu oranının yüksek olması aktiflerin iyi kullanıldığı ve daha iyi bir performans gösterildiğinin ifadesi olması nedeniyle Basel III öncesi geleneksel bankaların daha iyi bir aktif yönetimi sergilediği söylenebilir.

Aktiflerin Net Faiz Getirisi açısından yapılan kıyaslamada Basel III öncesi dönem için geleneksel bankalarda bu oran % 5,29 iken, katılım bankalarında ise % 4,28 olarak gerçekleşmiştir. Elde edilen bu fark % 10 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Elde edilen bu sonuç Basel III öncesi dönemde geleneksel bankaların, katılım bankalarına göre, aktiflerinin faiz getirisinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Alınan Krediler/Özkaynak oranı incelendiğinde Basel III öncesinde geleneksel bankalarda bu oran % 83,86 iken aynı dönemde katılım bankalarında % 73,46 olarak gerçekleşmiş ancak elde edilen bu fark istatistiki olarak anlamlı bulunmamıştır.

Geleneksel bankalar ile katılım bankaların Basel III öncesi dönem ait Finansal Bağımsızlık oranları kıyaslandığında da geleneksel bankalarda % 12,73 olan oranın katılım bankalarında % 11,07 olduğu ve elde edilen bu farkın istatistiki olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Geleneksel bankalarda Fiyat Kazanç Oranı 11,82 iken katılım bankalarında bu oran 8,70 olarak tespit edilmiştir. Geleneksel bankalar ile katılım bankaları arasında Fiyat Kazanç Oranı açısından elde edilen bu fark % 10 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuç; geleneksel bankaların hisse fiyatlarının, hisse başına dağıttıkları kâra oranının katılım bankalarına kıyasla çok daha yüksek olduğu söylenebilir.

Fiyat/Nakit Akışı geleneksel bankalarda 10,75 iken katılım bankalarında bu oran 7,48 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bu fark istatistiki olarak anlamlı değildir. Elde edilen bu fark % 5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Hisse başına kâr açısından bankalar karşılaştırıldığında; geleneksel bankalarda 0,72 olan oran katılım bankalarında 0,25'tir. Elde edilen bu fark % 10 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu oran geleneksel bankaların

yatırımcılarına çok daha yüksek oranda kâr elde ettirdiğinin bir göstergesidir. Yukarıda bahsedilen Fiyat Kazanç Oranında da gördüğümüz üzere hisse başına kâr geleneksel bankalarda çok daha iyi düzeydedir.

Kambiyo Karları Net/Vergi Öncesi Kâr açısından geleneksel bankalar ile katılım bankaları kıyaslandığında geleneksel bankalarda % 7,62 olan oranın katılım bankalarında % -3,27 olduğu görülmektedir. Elde edilen bu fark istatistiki olarak anlamlı değildir.

Katılım bankalarında Krediler/Toplam Aktifler Oranı % 74,07 iken, geleneksel bankalarda bu oran % 58,90 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bu fark % 1 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Basel III öncesi dönemde katılım bankalarının kullandığı kredilerin toplam aktifler içerisinde oranının, geleneksel bankalara göre çok daha fazla olduğu söylenebilir. Katılım bankaları topladıkları mevduatların büyük bir çoğunluğunu kredi olarak kullanırken, geleneksel bankalar mevduatın bir kısmını kredi olarak kullanırken bir kısmıyla da sermaye piyasalarında çeşitli işlemler yapmaktadırlar. Bu durum da katılım bankalarının Krediler/Toplam Aktifler Oranının geleneksel bankalara kıyasla daha yüksek çıkmasına yol açmaktadır.

Kredilerdeki Büyüme açısından bankalar kıyaslandığında bu dönemde geleneksel bankaların kredilerini % 35,79 oranında büyüttükleri, buna karşın katılım bankalarında ise bu oranın % 25,24'te kaldığı görülmektedir. Elde edilen bu fark % 10 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bir önceki oranda ifade ettiğimiz gibi her ne kadar katılım bankalarının kredilerinin toplam aktifler içindeki oranı geleneksel bankalara kıyasla çok daha yüksek düzeyde olsa da olaya sadece kredilerdeki büyüme olarak bakıldığında; bu sefer geleneksel bankaların açık ara farkla katılım bankalarını geride bıraktığı görülmektedir.

Basel III öncesi dönemde Kredilerden Alınan Faizler/Ortalama Krediler Oranı geleneksel bankalarda % 11,82 iken katılım bankalarında % 11,05 olarak gerçekleşmiştir. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Kredilerin Ortalama Getirisi; geleneksel bankalarda % 14,53 iken, katılım bankalarında % 13,26 olmuştur. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Likit Aktifler/Toplam Aktifler; geleneksel bankalarda 0,08 iken katılım bankalarında 0,07 olarak tespit edilmiş olup, elde edilen bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Net Faiz Geliri / (Kredi+ İştirakler) oranı geleneksel bankalarda % 8,05 iken, katılım bankalarında % 5,22 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak % 1 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu sonuç; geleneksel bankaların net faiz gelirlerinin kredi+iştirakler içerisindeki payının katılım bankalarından çok daha yüksek olduğunu göstermektedir. Burada katılım bankaları için bu oranın ifadesi net faiz geliri değil aslında buradaki rakam net kâr payı geliridir.

Basel III kriterleri öncesinde Net Faiz Geliri/Vergi Öncesi Kâr Oranı geleneksel bankalarda 1,83 iken katılım bankalarında 2,26 olmuştur. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Net Faiz (Kâr Payı) Gelirlerindeki Büyüme açısından bankalar kıyaslandığında Basel III öncesi dönemde katılım bankaları % 15,93'lük bir büyüme gösterirken geleneksel bankalarda ise bu oranın % 9,32 olduğu görülmektedir. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak % 5 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu sonuç; katılım bankalarının elde ettikleri gelir açısından büyüme potansiyelinin Basel III öncesi dönem için geleneksel bankalara kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Net Kâr Büyümesi açısından ise geleneksel bankalar % 12,10 büyürken, katılım bankalarının % 4,02 büyümesi tespit edilmiş, elde edilen bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Basel III öncesinde geleneksel bankaların Piyasa Değeri/Defter Değeri Oranı; 2,06 iken, katılım bankalarının ise 1,14 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak % 5 önem düzeyinde anlamlıdır. Bu sonuç; geleneksel bankaların piyasa değerlerinin defter değerlerine oranla katılım bankalarından çok daha yüksek olduğunu gösterebilir.

Toplam Giderler/Toplam Gelirler oranı açısından Basel III öncesinde bankalar kıyaslandığında geleneksel bankalarda bu oran % 45,71 iken, katılım bankalarında % 50,42 olmuştur. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Özkaynakların Kredilere Oranları açısından bankalar kıyaslandığında geleneksel bankalarda % 22,23 olan oranın, katılım bankalarında % 14,92 olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak % 5 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu sonuç; geleneksel bankaların özkaynaklarının kredilerine oranla katılım bankalarından çok daha fazla olduğu söylenebilir. Bu durumda geleneksel bankaların daha güçlü bir özkaynak yapısının olduğu söylenebilir.

Bankalar Basel III öncesinde Özkaynaklarının Toplam Aktiflere Oranları açısından kıyaslandığında geleneksel bankalarda bu oranın % 12,73, katılım bankalarında ise % 11,07 olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Geleneksel bankalar Basel III öncesinde % 25,31 oranında özsermaye büyümesi gösterirken aynı dönemde katılım bankalarında bu oran % 15,46 olmuştur. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak % 5 önem düzeyinde anlamlıdır. Özkaynakların Kredilere Oranını açıkladığımızda ifade ettiğimiz gibi bu sonuç da; geleneksel bankaların, katılım bankalarına kıyasla çok daha güçlü bir özsermaye yapısına sahip olduğu ve aynı zamanda özsermayelerini artırma hızlarının katılım bankalarından çok daha yüksek olduğunun göstergesidir.

Özsermaye Kârlılığı açısından da geleneksel bankalar Basel III öncesinde % 17,77 oranında bir kârlılık elde ederken, katılım bankalarının kârlılığı % 13,17 seviyesinde kalmıştır. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak % 10 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu sonuç; Basel III öncesi dönem için geleneksel bankaların, katılım bankalarına kıyasla sadece güçlü bir özsermaye yapılarının olduğunu değil aynı zamanda bu özsermayeyi katılım bankalarına kıyasla çok daha etkin kullandıklarını göstermektedir.

İkinci dönem olarak adlandırılan 2013-2015 dönemi Basel III kriterlerine geçiş sürecinin başlaması ile birlikte bankaların finansal yapılarında meydana gelen değişimleri göstermesi açısından önemlidir. 2013-2015 dönemine ait T-Testi sonuçları aşağıda Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11 Basel III Kriterleri Sonrası Finansal Rasyolar

<i>DEĞİŞKEN</i>		<i>Ortalama</i>	<i>N</i>	<i>Standart Sapma</i>	<i>Standart Hata Ortalaması</i>	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>P</i>
Aktif Büyüme Oranı	G1	24,1494	4	7,18423	3,59212	-1,575	3	0,213
	K1	32,9221	4	5,06742	2,53371			
Aktif Karlılığı	G2	1,2511	4	0,38933	0,19466	1,981	3	0,142
	K2	1,0432	4	0,3091	0,15455			
Aktiflerin Net Faiz Getirisi	G3	4,3228	4	0,85442	0,42721	1,112	3	0,347
	K3	3,7615	4	0,4108	0,2054			
Alınan Krediler/Özkaynak	G4	111,2118	4	60,9453	30,47264	-1,562	3	0,216
	K4	165,5742	4	26,6939	13,34697			
Finansal Bağımsızlık	G5	10,7355	4	1,64441	0,8222	2,235	3	0,111
	K5	8,1554	4	0,87493	0,43746			
Fiyat Kazanç Oranı	G6	11,6249	4	2,00196	1,00098	7,352	3	0,005***
	K6	6,6603	4	2,47825	1,23912			
Fiyat/Nakit Akışı	G7	9,8979	4	0,80726	0,40363	5,719	3	0,011**
	K7	5,4923	4	1,75184	0,87592			
Hisse Başına Kâr	G8	0,5893	4	0,21608	0,10804	2,880	3	0,064*
	K8	0,2715	4	0,05579	0,0279			
Kambiyo Karları Net/Vergi Öncesi Kâr	G9	-31,4884	4	110,683	55,34139	-1,287	3	0,288
	K9	3,2128	4	9,56534	4,78267			
Krediler/Toplam Aktifler	G10	62,5619	4	2,66837	1,33418	2,953	3	0,060*
	K10	68,5166	4	4,90234	2,45117			

Kredilerdeki Büyüme	G11	27,4504	4	8,18654	4,09327	-0,036	3	0,974
	K11	27,6376	4	5,35497	2,67748			
Kredilerden Alınan Faizler/ Ortalama Krediler	G12	10,3126	4	2,3163	1,15815	0,290	3	0,791
	K12	9,9369	4	0,47596	0,23798			
Kredilerin Ortalama Getirisi	G13	13,0382	4	2,40365	1,20183	1,302	3	0,284
	K13	11,3682	4	0,27328	0,13664			
Likit Aktifler/ Toplam Aktifler	G14	0,0769	4	0,03632	0,01816	-0,479	3	0,665
	K14	0,087	4	0,05228	0,02614			
Net Faiz Geliri/ (Kredi+İştirakler)	G15	6,2065	4	0,93704	0,46852	2,404	3	0,096*
	K15	4,8017	4	0,29506	0,14753			
Net Faiz Geliri/ Vergi Öncesi Kâr	G16	2,6667	4	1,25934	0,62967	-0,277	3	0,800
	K16	2,7927	4	1,20075	0,60038			
Net Faiz Gelirlerindeki Büyüme	G17	14,219	4	4,33169	2,16585	-1,127	3	0,342
	K17	19,5477	4	9,43869	4,71934			
Net Kâr Büyümesi	G18	-0,5237	4	20,31	10,15499	-7,090	3	0,006***
	K18	11,3083	4	14,1385	7,06927			
Piyasa Değeri/ Defter Değeri	G19	1,3069	4	0,15414	0,07707	3,379	3	0,043**
	K19	0,804	4	0,21489	0,10744			
Toplam Giderler/ Toplam Gelirler	G20	46,1797	4	2,73648	1,36824	-1,838	3	0,163
	K20	49,9226	4	4,55149	2,27575			
Özkaynak/Krediler	G21	17,2338	4	3,06785	1,53392	3,322	3	0,045**
	K21	11,882	4	0,52347	0,26173			
Özkaynak / Toplam Aktifler	G22	10,7355	4	1,64441	0,8222	2,235	3	0,111
	K22	8,1554	4	0,87493	0,43746			
Özsermaye Büyümesi	G23	12,5428	4	4,46388	2,23194	-4,249	3	,024**
	K23	16,7165	4	6,92481	3,46241			
Özsermaye Karlılığı	G24	11,4837	4	2,39549	1,19775	-1,074	3	0,361
	K24	12,9543	4	3,94301	1,97151			

***, ** ve * sırasıyla % 1, % 5 ve % 10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Geleneksel bankalar ile katılım bankalarına ait finansal rasyolar arasındaki istatistiki farklar ölçülerek, Basel III sonrası dönem için Tablo 11’de gösterilmiştir. Tablodan görüleceği üzere;

Basel III sonrası dönem için Aktif Büyüme Oranı açısından geleneksel bankalar ile katılım bankaları arasında yapılan kıyaslamada geleneksel bankalar için bu oran % 24,15 iken, katılım bankaları için % 32,92’dir. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Aktif Kârlılık Oranı açısından baktığımızda ise Basel III sonrası dönem için geleneksel bankalarda bu oran % 1,25 iken, katılım bankalarında % 1,04 olarak gerçekleşmiştir. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Aktiflerin Net Faiz Getirisi açısından yapılan kıyaslamada Basel III sonrası dönem için geleneksel bankalarda bu oran % 4,32 iken, katılım bankalarında ise % 3,76 olarak gerçekleşmiştir .Elde edilen bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Alınan Krediler/Özkaynak Oranı incelendiğinde Basel III sonrasında geleneksel bankalarda bu oran % 111,21 iken aynı dönemde katılım bankalarında % 165,57 olarak gerçekleşmiş ancak elde edilen bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Geleneksel bankalar ile katılım bankaların Basel III sonrası döneme ait Finansal Bağımsızlık Oranları kıyaslandığında da geleneksel bankalarda % 10,73 olan oranın katılım bankalarında % 8,15 olduğu ve elde edilen bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Geleneksel bankalarda Basel III sonrası Fiyat Kazanç Oranı 11,62 iken katılım bankalarında bu oran 6,66 olarak tespit edilmiştir. Geleneksel bankalar ile katılım bankaları arasında Fiyat Kazanç Oranı için elde edilen bu fark % 1 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuç; tıpkı Basel III öncesi dönemde ifade edildiği gibi, Basel III sonrası dönemde de; geleneksel bankaların hisse fiyatlarının, hisse başına dağıttıkları kâra oranının katılım bankalarına kıyasla çok daha yüksek olduğu söylenebilir.

Fiyat/Nakit Akışı geleneksel bankalarda 9,90 iken katılım bankalarında bu oran 5,49 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bu fark % 5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuç; geleneksel bankaların, katılım bankalarına kıyasla fiyatının, nakit akışı içindeki oranı çok daha fazladır.

Hisse Başına Kâr açısından bankalar karşılaştırıldığında geleneksel bankalarda 0,59 olan oran katılım bankalarında 0,27'dir. Elde edilen bu fark % 10 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu oran geleneksel bankaların yatırımcılarına daha fazla oranda kâr elde ettirdiğinin bir göstergesidir.

Kambiyo Karları Net/ Vergi Öncesi Kâr açısından geleneksel bankalar ile katılım bankaları kıyaslandığında geleneksel bankalarda % -31,48 olan oranın katılım bankalarında % 3,22 olduğu görülmektedir. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Katılım bankalarında Krediler/Toplam Aktifler Oranı % 68,52 iken, geleneksel bankalarda bu oran % 62,56 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bu fark % 10 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre; Basel III sonrası dönemde katılım bankalarının kullandığı kredilerin toplam aktifler içerisinde oranının, geleneksel bankalara göre daha fazla olduğu söylenebilir. Katılım bankaları topladıkları mevduatların büyük bir çoğunluğunu kredi olarak kullanırken, geleneksel bankalar mevduatın bir kısmını kredi olarak kullanırken bir kısmıyla da sermaye piyasalarında çeşitli işlemler yapmaktadırlar. Bu durum da katılım bankalarının Krediler/Toplam Aktifler Oranının geleneksel bankalara kıyasla daha yüksek çıkmasına yol açmaktadır.

Kredilerdeki Büyüme açısından bankalar kıyaslandığında bu dönemde geleneksel bankaların kredilerini % 27,45 oranından büyüttükleri, buna karşın katılım bankalarında ise bu oranın % 27,64'te kaldığı görülmektedir. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Basel III öncesi dönemde Kredilerden Alınan Faizler/Ortalama Krediler Oranı geleneksel bankalarda % 10,31 iken katılım bankalarında % 9,94 olarak gerçekleşmiştir. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Kredilerin Ortalama Getirisi geleneksel bankalarda % 13,04 iken, katılım bankalarında % 11,37 olmuştur. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Likit Aktiflerin Toplam Aktiflere Oranı geleneksel bankalarda 0,08 iken katılım bankalarında 0,09 olarak tespit edilmiş olup, elde edilen bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Net Faiz Geliri / (Kredi+ İştirakler) Oranı geleneksel bankalarda % 6,21 iken katılım bankalarında % 4,80 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak % 10 önem düzeyinde anlamlıdır. Bu sonuç; geleneksel bankaların net faiz gelirlerinin kredi+iştirakler içerisindeki payının katılım bankalarından çok daha yüksek olduğunu göstermektedir. Burada katılım bankaları için bu oranın ifadesi net faiz geliri değil aslında buradaki rakam net kâr payı geliridir.

Basel III sonrası dönemde Net Faiz Geliri/Vergi Öncesi Kâr Oranı geleneksel bankalarda 2,67 iken, katılım bankalarında 2,79 olmuştur. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Net Faiz (Kâr payı) Gelirlerindeki Büyüme açısından bankalar kıyaslandığında Basel III sonrası dönemde katılım bankalarının % 19,55’lik bir büyüme gösterirken geleneksel bankalarda bu oranın % 14,22 olduğu görülmektedir. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Net Kâr Büyümesi açısından ise Basel III sonrası dönem için, geleneksel bankalar % -0,52 büyürken, katılım bankalarının ise % 11,31 büyüdüğü tespit edilmiştir. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak % 1 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu sonuç; geleneksel bankaların Basel III sonrası dönemde Net Kâr büyümelerinin katılım bankalarından çok çok düşük olduğunu ve hatta geleneksel bankaların bu büyüme rasyosunda büyümeyerek küçüldüğünü göstermektedir.

Basel III sonrasında geleneksel bankaların Piyasa Değeri/Defter Değeri Oranı 1,31 iken, katılım bankalarında bu oran 0,80 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak % 5 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu sonuç; geleneksel bankaların piyasa değerlerinin defter değerlerine oranla katılım bankalarından daha yüksek olduğunu gösterebilir.

Toplam Giderler/Toplam Gelirler Oranı açısından Basel III sonrasında bankalar kıyaslandığında geleneksel bankalarda bu oran % 46,18 iken, katılım bankalarında % 49,92 olmuştur. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Özkaynakların Kredilere Oranları açısından Basel III sonrası dönemde bankalar kıyaslandığında geleneksel bankalarda % 17,23 olan oranın katılım bankalarında % 11,88 olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak % 5 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu sonuç; geleneksel bankaların özkaynaklarının kredilerine oranlarının katılım bankalarından çok daha fazla olduğu söylenebilir. Bu durumda geleneksel bankaların daha güçlü bir özkaynak yapısının olduğu söylenebilir.

Bankalar Basel III sonrasında Özkaynaklarının Toplam Aktiflere Oranları açısından kıyaslandığında geleneksel bankalarda bu oranın % 10,73, katılım bankalarında ise % 8,15 olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Geleneksel bankalar Basel III sonrasında % 12,54 oranında Özsermaye Büyümesi gösterirken aynı dönemde katılım bankalarında bu oran % 16,72 olmuştur. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak % 5 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu sonuç; Basel III sonrası dönemde katılım bankalarının geleneksel bankalara kıyasla kaynakları içerisindeki özsermaye oranını daha fazla artırdığını söyleyebiliriz.

Özsermaye Kârlılığı açısından da geleneksel bankalar Basel III sonrası dönemde % 11,48 oranında bir kârlılık elde ederken, katılım bankalarının kârlılığı

% 12,95 seviyesinde kalmıştır. Elde edilen bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Basel III kriterlerinden önceki dönemi ifade eden 2010-2012 yılları arasına ait ortalamalar ile Basel III'e geçiş sürecini ifade eden 2013-2015 yıllarına ait çeşitli yıllara ait finansal rasyolar aşağıda Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 12 Finansal Rasyoların Tüm Yıllar İtibariyle Kıyaslanması

		2010-2012	2013-2015	Artış/Azalış %	
<i>DEĞİŞKEN</i>		<i>Ortalama</i>	<i>Ortalama</i>	<i>Geleneksel</i>	<i>Katılım</i>
Aktif Büyüme Oranı	G1	23,9802	24,1494	0,007055821	0,3987203
	K1	23,5373	32,9221		
Aktif Karlılığı	G2	2,2284	1,2511	-0,43856579	-0,2738916
	K2	1,4367	1,0432		
Aktiflerin Net Faiz Getirisi	G3	5,2903	4,3228	-0,18288188	-0,1221294
	K3	4,2848	3,7615		
Alınan Krediler/ Özkaynak	G4	83,8585	111,2118	0,326183989	1,2538693
	K4	73,4622	165,5742		
Finansal Bağımsızlık	G5	12,7273	10,7355	-0,15649824	-0,2633015
	K5	11,0702	8,1554		
Fiyat Kazanç Oranı	G6	11,8163	11,6249	-0,01619796	-0,2346418
	K6	8,7022	6,6603		
Fiyat/Nakit Akışı	G7	10,7521	9,8979	-0,07944495	-0,2656666
	K7	7,4793	5,4923		
Hisse Başına Kâr	G8	0,7253	0,5893	-0,18750862	0,0864346
	K8	0,2499	0,2715		
Kambiyo Karları Net/ Vergi Öncesi Kâr	G9	7,6237	-31,4884	-5,13033	-1,9831691
	K9	-3,2678	3,2128		
Krediler/Toplam Aktifler	G10	58,8977	62,5619	0,062212956	-0,0750287
	K10	74,0743	68,5166		
Kredilerdeki Büyüme	G11	35,7904	27,4504	-0,23302338	0,0948446
	K11	25,2434	27,6376		
Kredilerden Alınan Faizler/Ortalama Krediler	G12	11,824	10,3126	-0,12782476	-0,1004644
	K12	11,0467	9,9369		
Kredilerin Ortalama Getirisi	G13	14,5288	13,0382	-0,10259622	-0,1424627
	K13	13,2568	11,3682		

Likit Aktifler/Toplam Aktifler	G14	0,086	0,0769	-0,10581395	0,1012658
	K14	0,079	0,087		
Net Faiz Geliri/ (Kredi+İştirakler)	G15	8,0463	6,2065	-0,22865168	-0,0796404
	K15	5,2172	4,8017		
Net Faiz Geliri/ Vergi Öncesi Kâr	G16	1,8345	2,6667	0,453638594	0,2327624
	K16	2,2654	2,7927		
Net Faiz Gelirlerindeki Büyüme	G17	9,3252	14,219	0,524793	0,2274774
	K17	15,9251	19,5477		
Net Kâr Büyümesi	G18	12,1005	-0,5237	-1,04328	1,8153911
	K18	4,0166	11,3083		
Piyasa Değeri/ Defter Değeri	G19	2,0631	1,3069	-0,3665358	-0,2956019
	K19	1,1414	0,804		
Toplam Giderler/ Toplam Gelirler	G20	45,712	46,1797	0,010231449	-0,0098416
	K20	50,4188	49,9226		
Özkaynak/Krediler	G21	22,2306	17,2338	-0,22477126	-0,2034698
	K21	14,9172	11,882		
Özkaynak / Toplam Aktifler	G22	12,7273	10,7355	-0,15649824	-0,2633015
	K22	11,0702	8,1554		
Özsermaye Büyümesi	G23	25,3102	12,5428	-0,50444	0,0813022
	K23	15,4596	16,7165		
Özsermaye Karlılığı	G24	17,7739	11,4837	-0,35390094	-0,0163408
	K24	13,1695	12,9543		

***,** ve * sırasıyla % 1, % 5 ve % 10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Geleneksel bankalar ile katılım bankalarına ait finansal rasyolar arasındaki istatistiki farklar ölçülerek, Basel III öncesi ve Basel III sonrası dönem karşılaştırmalı olarak Tablo 12’de gösterilmiştir. Tablodan görüleceği üzere;

Basel III öncesi ve sonrası finansal rasyoların kıyaslanmasında Aktif Büyüme Oranı’nın geleneksel bankalarda % 23,98’den % 24,15 ‘e, katılım bankalarında ise % 23,54’den % 32,92’ye yükseldiği görülmektedir. Dönemler itibariyle her iki banka türünde de Aktif Büyüme Oranının artış gösterdiği görülmekle birlikte oransal olarak katılım bankalarında yükseliş daha fazladır. Aktif Büyüme Oranı açısından bir kıyaslama yapıldığında katılım bankalarının % 39 oranında, geleneksel bankaların ise % 0,7 oranla aktiflerini büyüttüğü görülmektedir.

Aktif Karlılık açısından ise, geleneksel bankalar % 2,23'den % 1,25'e gerilerken, katılım bankalarında bu oran % 1,44'den % 1,04'de gerilemiştir. Oransal olarak bakıldığında Aktif Kârlılık Oranının yüksek olması aktiflerin iyi kullanıldığı ve iyi performans gösterildiğinin kanıtıdır. Geleneksel bankaların Basel III sonrası aktiflerinin kullanım etkinliğinin kaydadeğer oranda düştüğü görülmektedir. Bu düşüş katılım bankalarında da gözlemlenmekle birlikte düşüş oransal olarak çok daha azdır. Nitekim geleneksel bankalarda Aktif Kârlılığı dönemsel olarak % -43 oranında azalırken, katılım bankalarında da % - 27 oranında azalmıştır. Basel III kriterlerine göre sermaye yeterlilik rasyoları artırıldığından bankalar daha likit durmak zorunda kalmış olup, bu da aktiflerinin etkin kullanımını belirli ölçüde etkilemiş olabilir.

Aktiflerin Net Faiz Getirisi Oranı incelendiğinde; Basel III öncesi geleneksel bankalarda % 5,29 iken Basel III sonrası % 4,32'ye, katılım bankalarında ise % 4,28'den % 3,76'ya düşmüştür. Aktiflerin Net Faiz Getirisi Oranı dönemler itibari ile geleneksel bankalarda % -18 azalırken, katılım bankalarında bu oran % -12 azalmıştır. Yani her iki banka türü de Basel III sonrası dönem için bu kıyaslamada aktif faiz getirilerinde kayba uğrarken, bu kayıp geleneksel bankalarda katılım bankalarına oranla daha yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. Aktiflerin Net Faiz Getirisi Oranının yüksek olması bankaların kredilerinden yüksek kârlılık elde ettiğini göstermektedir. Basel III sonrası her iki banka türünde de düşüş yaşanması yine Basel III kriterlerindeki sermaye yeterlilik rasyolarının artışından kaynaklandığı yorumu yapılabilir.

Alınan Krediler/Özkaynak Oranı ise geleneksel bankalarda dönemler itibariyle % 83,86'dan % 111,21'e; katılım bankalarında ise % 73,46'dan % 165,57'ye yükselmiştir. Bu yükseliş geleneksel bankalarda % 32'ler seviyesinde iken katılım bankalarında % 125 gibi çok yüksek bir oranla karşımıza çıkmaktadır. Bu sonuç, katılım bankalarının Basel III sonrası dönemde geleneksel bankalara kıyasla Alınan Krediler rakamının çok daha fazla artırdığını ifade edebilir. Basel III kriterleri, bankaların sermaye yapılarını güçlendirmek, asgari sermaye gereksinimindeki döngüsellliği azaltmak gibi amaçları içerdiğinden, bankaların bu

kriterleri yerine getirebilmek için ciddi düzeyde sermaye takviyesi yapmaları gerekmektedir. Bu orandaki yükseliş bankaların hem alınan krediler hem de özkaynaklarındaki olumlu yükselişlerden kaynaklanabilir.

Bankaların Finansal Bağımsızlık Oranı incelendiğinde; geleneksel bankalarda dönemler itibariyle % 12,73'den %10,74'e düşerken, katılım bankalarında bu oran %11,07'den % 8,16'ya düşmüştür. Dönemler itibariyle oransal olarak bir değerlendirme yaptığımızda; geleneksel bankalarda Finansal Bağımsızlık % -15 civarında değer kaybederken, bu oran katılım bankalarında % - 26'lar seviyesinde düşüş göstermiştir. Bu sonuç, Basel III Kriterlerinin bankaların Finansal Bağımsızlıklarını olumsuz yönde etkilediği kanısını oluşturabilir.

Fiyat Kazanç Oranı; dönemler itibari ile geleneksel bankalarda 11,82 den, 11,62'ye düşerken, bu oran katılım bankalarında 8,70'den 6,66'ya düşmüştür. Artış azalışları değerlendirdiğimizde her iki banka türünde de düşüş yaşanırken, geleneksel bankalarda bu oran % -1'ler seviyesinde yok denecek kadar az oranda yaşanmıştır. Ancak katılım bankalarında % -23'ler seviyesinde önemli bir düşüş yaşanmıştır. Bu durum katılım bankalarında Basel III sonrası dönemde hisse senedi fiyatlarının, hisse başına dağıtılan kâr rakamlarından daha düşük oranda artış sağladığı söylenebilir.

Fiyat/Nakit Akışı Oranı açısından bakıldığında dönemler itibariyle, geleneksel bankalarda bu oran 10,75'den 9,90'na, katılım bankalarında ise 7,47'den 5,49'a düşmüştür. Bu gerileme geleneksel bankalarda % -8'ler seviyesinde gerçekleşirken, katılım bankalarında % -26'lar seviyesinde gerçekleşmiştir.

Hisse Başına Kâr Oranı dönemler itibariyle incelendiğinde; geleneksel bankalarda bu oran 0,72'den 0,59'a düşerken, katılım bankalarında 0,25'den 0,27'ye yükselmiştir. Bu verilere göre; geleneksel bankalar Hisse Başına Kâr oranlarını % -18 düşürürken, katılım bankaları ise aksine % 8 artırmıştır. Çalışmanın yapıldığı bankaların tamamının borsaya açık bankalar olduğu verisinden hareketle Basel III öncesi geleneksel bankalar, katılım bankalarından daha çok yatırımcısına kazanç

sağlarken, Basel III sonrası geleneksel bankaların yatırımcılarına sağladıkları kâr düşmüş, tam aksine katılım bankalarının yatırımcılarına sağladıkları kârda artış yaşanmıştır. Nihayi sonuç olarak artış azalışları bir kenara koyduğumuzda her iki dönem için de geleneksel bankaların katılım bankalarına kıyasla yatırımcılarına daha çok kazandırdığı söylenebilir.

Kambiyo Kârları Net/ Vergi Öncesi Kâr Oranını incelediğimizde; dönemler itibariyle geleneksel bankalar % 7,62'den, % -31,49'a gerilerken, katılım bankaları % -3,27'den % 3,21'e yükselmiştir. Yüzdesel olarak artış azalışlara baktığımızda, geleneksel bankalarda bu oran yaklaşık beş katı azalırken, katılım bankalarında yaklaşık iki kat artmıştır. Bu sonuç; geleneksel bankaların Basel III sonrası dönemde Vergi Öncesi Kâr rakamlarını, Kambiyo Kârları Net rakamından daha fazla oranda artırdığını gösterebilir. Katılım bankalarının da tam tersi olarak Basel III sonrası dönemde Kambiyo Kârları Net rakamını, Vergi Öncesi Kâr rakamından daha fazla oranda artırdığı söylenebilir.

Krediler/Toplam Aktifler rasyosunu incelediğimizde; dönemler itibariyle geleneksel bankalar % 58,90'dan % 62,56'ya yükselirken, katılım bankaları % 74,07'den % 68,51'e düşmüştür. Artış-Azalışları incelediğimizde, geleneksel bankalar dönemler itibariyle kredilerinin toplam aktifler içindeki payını % 6 seviyelerinde artırırken, katılım bankaları ise kredilerinin toplam aktifler içindeki payını % -7 seviyelerinde düşürmüştür. Basel III sonrasında geleneksel bankalar aktiflerine oranla kullandıkları kredi miktarını artırırken, katılım bankalarında ise tam tersi olarak aktiflerine oranla kullandıkları kredi miktarında azalmalar yaşanmıştır.

Kredilerdeki Büyüme Oranına baktığımızda; dönemler itibariyle geleneksel bankalarda bu oran % 35,79'dan % 27,45'e gerilerken, katılım bankalarında ise % 25,24'den % 27,64'e yükselmiştir. Yüzdesel olarak artış azalışları incelediğimizde; geleneksel bankalar dönemler itibariyle kredilerini % -23 düşürürken, katılım bankaları ise % 9' lar seviyesinde kredi hacmini artırmıştır.

Katılım bankaları Basel III sonrası dönemde geleneksel bankalara kıyasla kredi miktarını oransal olarak daha çok artırdığını söyleyebiliriz.

Kredilerden Alınan Faizler/Ortalama Krediler rasyosu için dönemler itibariyle inceleme yapıldığında geleneksel bankalar % 11,82'den % 10,31'e, katılım bankaları ise % 11,04'den % 9,94'e gerilemişlerdir. Geleneksel bankalar dönemler itibariyle bu oranda % -12 düşüş yaşarken, katılım bankalarında da düşüş % -10 seviyesinde gerçekleşmiştir. Her iki bankanın rasyo rakamlarının ve gerileme miktarlarının birbirine yakın olması aslında rekabetçi piyasa düzeni içerisinde katılım bankalarının kâr oranlarını belirlerken, geleneksel bankaların oluşturduğu piyasa fiyatını baz almalarından kaynaklı olduğu düşünülebilir. Basel III sonrası dönemde tüm bankaların kredilerinden elde ettiği kazanç miktarında bir azalma olduğu sonucunu elde etmek mümkündür.

Kredilerin Ortalama Getirisi incelendiğinde; dönemler itibariyle geleneksel bankaların getirisi % 14,53'den % 13,04'e, katılım bankalarının getirisi ise % 13,26'dan % 11,37'ye düşmüştür. Geleneksel bankalar söz konusu dönemler itibariyle kredilerinin ortalama getirisini % -10 seviyesinde düşürürken, katılım bankalarıda % -14 seviyesinde düşürmüştür. Bu verilere göre geleneksel bankaların kullandıkları kredilerde katılım bankalarından daha kârlı olduğu söylenebilir. Ancak bu sonuç her iki bankanın da Basel III sonrası kredilerinden elde ettikleri kâr rakamlarını düşürdükleri gerçeğini değiştirmez.

Likit Aktifler/Toplam Aktifler Oranı incelendiğinde, dönemler itibariyle geleneksel bankalar 0,09'dan 0,08'e düşerken, katılım bankaları da 0,08'den 0,09'a yükselmiştir. Geleneksel bankalar toplam aktifler içindeki likit aktiflerinin payını % -10 oranında düşürürken, katılım bankaları ise, toplam aktifler içindeki likit aktiflerinin payını % 10 oranında artırmıştır. Basel III sonrası dönem için katılım bankalarının geleneksel bankalara oranla toplam aktifler içindeki likit varlıklarını oranını artırdığı söylenebilir. Basel III Kriterlerinin sermaye yeterlilik rasyolarını önemseyen bir kriter olması sebebiyle aslında her iki banka türü için de likit aktiflerin artışı beklemek yanlış bir düşünce olmayabilir.

Net Faiz Geliri/(Kredi+İştirakler) rasyosu için dönemler itibariyle geleneksel bankaların oranı % 8,05'den, % 6,21'e, katılım bankalarının ise % 5,22'den % 4,80'e düşmüştür. Geleneksel bankalarda bu oran % -22 azalırken, katılım bankalarında % -7 düzeyinde azalmıştır. Her iki banka türü için de kredi+iştirakler toplamı içinde net faiz gelirlerinin oranında bir düşüş yaşanmakla birlikte, bu düşüşün geleneksel bankalarda çok daha yüksek olduğu ifade edilebilir.

Net Faiz Geliri/Vergi Öncesi Kâr rakamlarına baktığımızda dönemler itibariyle, bu oran geleneksel bankalarda 1,83'den 2,67'ye; katılım bankalarında ise 2,26'dan 2,79'a yükselmiştir. Geleneksel bankalarda net faiz gelirin, vergi öncesi kâr içerisindeki payı % 45 oranında artarken, katılım bankalarında bu artış % 23 seviyelerinde gerçekleşmiştir.

Net Faiz Gelirlerindeki Büyüme açısından değerlendirdiğimizde; dönemler itibariyle, geleneksel bankalarda bu oran % 9,33'den, % 14,21'e, katılım bankalarında ise % 15,92'den % 19,55'e yükselmiştir. İki banka türü de Basel III sonrası dönemde ciddi oranda net faiz gelirlerinde büyüme gösterdikleri söylenebilir. Bu büyüme geleneksel bankalarda % 52 iken, katılım bankalarında % 22'ler seviyesindedir.

Net Kâr Büyümesini dönemler itibariyle incelediğimizde, geleneksel bankalarda % 12,10'dan % -0,52'ye gerilerken, katılım bankalarında bu oran % 4,02'den % 11,31'e yükselmiştir. Katılım bankaları Basel III sonrası dönemde oransal olarak kârlılığını artırırken, geleneksel bankalar ise tam aksine kârlılıklarını düşürmüşlerdir. Geleneksel bankalar önceki döneme göre, % -104 net kâr rakamında küçülürken, katılım bankaları % 181 oranında net kâr rakamlarını büyütmüşlerdir.

Piyasa Değeri/Defter Değeri Oranına baktığımızda, dönemler itibariyle geleneksel bankalarda bu oran 2,06'dan, 1,31'e; katılım bankalarında ise 1,14'den 0,80'e gerilemiştir. Basel III öncesi ve sonrası dönemler için geleneksel bankaların hisselerinin piyasa değeri ile defter değeri arasındaki olumlu fark hep geleneksel bankalarda daha yüksek olmuştur. Şöyle ki geleneksel bankalar defter değeri içindeki

piyasa değerinin oranını dönem kıyaslamasında % -36 küçültürken, katılım bankaları ise % 29 küçültmüştür. Her ne kadar katılım bankaları dönemler itibariyle daha az küçülme yaşasa da geleneksel bankalar istatistiki rakamlara baktığımızda daha yüksek bir orana sahiptir.

Toplam Giderler/Toplam Gelirler rasyosu incelendiğinde dönemler itibariyle geleneksel bankalar için bu oran % 45,71'den, % 46,18'e yükselirken, katılım bankalarında ise bu oran %50,42'den % 49,92'ye düşmüştür. Her iki dönem için de katılım bankalarının toplam giderlerinin, gelirlerine oranının geleneksel bankalardan fazla olduğu söylenebilir. Bu oranın düşük olması daha olumlu bir performansa ve kârlılığa işaret etmektedir. Bu sonuca göre; toplam gelirler içerisindeki toplam giderler oranını katılım bankaları % -0,09 oranında düşürürken, geleneksel bankalar bu oranı % 1 düzeyinde artırmıştır. Ancak her ne kadar oransal olarak katılım bankaları bu oranı düşürse de istatistiki değer olarak geleneksel bankalar daha iyi düzeydedir.

Özkaynak/Krediler oranını karşılaştırmalı olarak incelediğimizde; dönemler itibariyle geleneksel bankalarda bu oran % 22,23'den % 17,23'e, katılım bankalarında ise % 14,92'den % 11,88'e düşmüştür. Geleneksel bankalar için oran % -22 azalırken, katılım bankaları için de % -20 azalmıştır. Geleneksel bankaların özkaynaklarının kredilerine oranının katılım bankalarına oranla daha iyi düzeyde olduğu söylenebilir. Basel III kriterlerinin bankaların özkaynak ve kredi yapısını değiştirdiği söylenebilir. Bu orana göre Basel III sonrası ya bankaların özkaynakları azalmış ya da kredileri artmıştır.

Özkaynak/Toplam Aktifler rasyosuna baktığımızda Tablo 12'de de görüldüğü üzere; dönemler itibariyle geleneksel bankalarda bu oran % 12,73'den % 10,73'e, katılım bankalarında ise % 11,07'den % 8,15'e düşmüştür. Geleneksel bankalar için oran % -15 küçülürken, katılım bankalarında da küçülme olmakla birlikte % -26'lar seviyesindedir. Her iki dönem için de geleneksel bankaların toplam aktiflerinin içindeki özkaynak oranının, katılım bankalarından daha yüksek olduğu söylenebilir. Basel III kriterlerinin bankaların aktif ve özkaynak dengesini etkileyen bir kriter

olduğu gözönüne alınırsa, her iki banka türü için de toplam aktifler içindeki özkaynak oranının düşmesi mantıklı karşılanabilir.

Özsermaye Büyümesi rasyosuna baktığımızda, dönemler itibariyle geleneksel bankalarda % 25,31'den % 12,54'e düşerken, katılım bankalarında % 15,46'dan % 16,71'ee yükselmiştir. Geleneksel bankalar özsermayelerini bu dönemler itibariyle % 50 küçültürken, katılım bankaları ise özsermayelerini bu dönemde % 8 büyümüşlerdir. Basel III sonrası dönemde geleneksel bankaların bir önceki döneme göre özsermaye büyümesi ciddi oranda düşerken, katılım bankalarında devam eden istikrarlı bir özsermaye büyüme trendi gözlemlenmiştir.

Özsermaye Kârlılığı açısından dönemler itibari ile iki banka türünü kıyasladığımızda; geleneksel bankalarda bu oran % 17,77'den % 11,48'e; katılım bankalarında ise % 13,17'den % 12,95'e gerilemiştir. Basel III sonrası geleneksel bankalardaki Özsermaye Kârlılığı bir önceki döneme göre sert düşüş gösterirken, katılım bankalarında da önceki döneme göre düşüş yaşanmakla birlikte rasyolar birbirine oldukça yakındır. Geleneksel bankalar Basel III öncesi döneme göre özsermaye kârlılıklarının % -35'ini kaybederken, katılım bankaları da özsermaye kârlılıklarının önceki döneme göre % -1'ni kaybetmişlerdir. Basel III Kriterlerine göre bankaların bulundurması gereken sermaye miktarlarında, tampon sermaye miktarı, çekirdek sermaye miktarı gibi sermaye türlerinde oransal artışlar yaşanmıştır. Bu durum da bankaların özsermayelerini kârlı alanlarda kullanmalarını belirli ölçüde etkilemiş olabileceği yorumu yapılabilir. Ancak bu durum geleneksel bankaları daha çok etkilemiş gözükmektedir.

7. SONUÇ

Bankacılık sistemi dünya genelindeki faaliyetleri açısından pek çok sektörü doğrudan etkilemektedir. Ülkeler, yaşanan krizler sonucunda edindikleri tecrübelerle çeşitli tedbirler alarak finansal sistemlerini sağlıklı tutmak adına yeni uygulamalara başvurmaktadırlar. Sağlıklı finansal yapılar, bireylerin refah düzeylerini artırırken, ülkelerin istikrarlı büyümelerini sağlar. Bankalar, faaliyet etkinliklerinin artırılması ve risklerin azaltılması amacıyla bazı yapısal düzenlemelere başvurulmaktadır. Ülkeler kendi yasal olanakları ile çeşitli yasal düzenlemeler yapmakla birlikte uluslararası alanda tüm dünya ülkelerinin uyması gereken bazı yasal düzenlemeler de yapılmaktadır.

Basel Kriterleri bankacılık alanında, bankaların finansal krizlere karşı dayanıklılık derecesini artırmak amaçlı düzenlenen en önemli uygulamalardan biridir. Basel Kriterleri; Basel I, Basel II ve Basel III Kriterlerinde oluşmaktadır. Basel III Kriterleri, Basel I ve Basel II Kriterlerindeki eksiklikleri gidermek amaçlı geliştirilmiş olup, bankaların bu sisteme kendilerini adapte etmeleri belirli süre ve şartlara bağlanmıştır.

Ülkemiz bankacılık sistemi finansal etkinliğini artırmak, krizlere karşı bankacılık sistemini güçlendirmek gibi amaçlarla tıpkı birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler gibi Basel Kriterlerini finansal sistem içerisinde uygulamaya koymuştur. 2013 yılından itibaren Basel III Kriterlerinin uygulanmaya başlanması ile birlikte Türkiye de sürece tabii olmuştur. Basel III Kriterleri 2013 yılından itibaren kademeli olarak uygulamaya konmuş olup, sürecin 2019 yılında tamamlanması beklenmektedir.

Bu çalışmada ülkemizde bankacılık sisteminin en büyük pazar payına sahip kuruluşları olan geleneksel bankalar ile bu pazardan aldıkları payı hızlı bir ivme ile artıran katılım bankalarının Basel III Kriterlerine geçiş sürecinde çeşitli finansal rasyolar açısından performanslarının kıyaslanması amaçlanmıştır. Bu amaçla; 10

geleneksel banka ve 2 katılım bankasına ait 2010-2015 yıllarını kapsayan, 24 finansal rasyo kullanılarak hesaplamalar yapılmıştır. Veriler Basel III öncesi ve Basel III sonrası olmak üzere iki dönem halinde değerlendirmeye tabii tutulmuştur.

Basel III kriterlerinin finansal sistemin en önemli kuruluşları olan geleneksel bankalar ile son yıllarda önemli bir büyüme trendi yakalayan katılım bankalarının finansal yapılarına bazı etkileri tespit edilmiştir. Basel III kriterlerinin sermaye yeterlilik rasyolarında belirli oranda yükseliş beklentisinden dolayı, bankalar aktiflerini daha iyi yönetebilmek adına ve daha güçlü bir finansal yapıya sahip olabilmek için çeşitli adımlar atmışlardır. Bu durum da her iki banka türü için kârlılık ve büyüme rasyolarını olumsuz yönde etkilemiş olabilir. Nitekim her iki banka türü için Basel III sonrası dönemde hemen hemen bir çok büyüme ve kârlılık rasyolarında düşüş yaşanmıştır (Aktif Büyüme Oranı ve Net Faiz Gelirlerindeki Büyüme rasyoları hariç).

Genel olarak, Basel III sonrası dönemde her iki banka türü için de aktiflerde bir büyümeden söz edilebilir. Ancak aktiflerdeki büyümeye paralel olarak aktiflerin etkin kullanımında bir düşüş yaşanmıştır. Bu da aktif kârlılığını ve aktiflerden elde edilen faiz gelirlerini etkilemiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre kullanılan finansal rasyolardan; Aktif Büyüme Oranı, Alınan Krediler/Özkaynak, Net Faiz Geliri/Vergi Öncesi Kâr, Net Faiz Gelirlerindeki Büyüme her iki banka türü açısından Basel III sonrası dönemde büyüme göstermiştir.

Rasyolardan; Aktif Kârlılığı, Aktiflerin Net Faiz Getirisi, Finansal Bağımsızlık, Fiyat/ Kazanç Oranı, Fiyat/ Nakit Akışı, Kredilerden Alınan Faizler/Ortalama Krediler, Kredilerin Ortalama Getirisi, Net Faiz Geliri/ (Kredi+İştirakler), Piyasa Değeri/Defter Değeri, Özkaynak/Krediler, Özkaynak/Toplam Aktifler ve Özsermaye Kârlılığı açısından incelendiğinde ise Basel III sonrası dönemde her iki banka türünde de azalmalar söz konusudur.

Araştırma rasyolarından; Hisse Başına Kâr, Kambiyo Kârları Net/ Vergi Öncesi Kâr, Kredilerdeki Büyüme, Likit Aktifler/Toplam Aktifler, Net Kâr Büyümesi ve Özsermaye Büyümesi açısından incelendiğinde geleneksel bankalarda Basel III sonrası dönemde azalma yaşanırken, katılım bankalarında artış söz konusudur.

Araştırmada kullanılan Finansal rasyoların ;Krediler/ Toplam Aktifler ile Toplam Giderler/Toplam Gelirler rasyoları ise Basel III kriterleri sonrasında geleneksel bankalarda artarken katılım bankalarında azaldığı tespit edilmiştir.

Geleneksel bankalar ile katılım bankalarının finansal performanslarının kıyaslanması ile ilgili yüzlerce kaynak bulmak mümkün olmakla birlikte; geleneksel bankalar ile katılım bankalarının Basel III Kriterleri açısından performans kıyaslaması ile ilgili çalışmaya Türkiye’de henüz rastlanmamıştır. Bu açıdan bakıldığında büyük önem arz eden bu çalışma beraberinde bazı kısıtları da içermektedir.

Basel III Kriterleri 2013 yılından itibaren kademeli olarak uygulanmaya başlanmış olup, bu geçiş sürecinin 2019 yılında tamamlanmış olacağı ve tam adaptasyon beklenmektedir. Çalışmanın kapsadığı yıllar, Basel III öncesi dönem (2010-2012) ve Basel III sonrası dönem (2013-2015) şeklindedir. Bu çalışma 2019 yılından sonra yapılmış olsa ve Basel III sonrası dönem olarak 2013-2019 yılları arası baz alınmış olsaydı, Basel III kriterleri açısından çok daha sağlıklı sonuçlar elde edilebilinirdi.

Bu çalışmanın bir başka kısıtı ise çalışma borsada işlem gören bankalara ait veriler üzerinden yapıldığından, 10 geleneksel banka ve 2 katılım bankası verileri baz alınmıştır. Bu çalışma, Türkiye’de faaliyet gösteren tüm katılım bankaları ve geleneksel bankalar baz alınarak yapılmış olsaydı, daha sağlıklı sonuçlar elde edilebilinirdi.

Araştırmanın bir başka kısıtı ise kapsadığı dönemin kısa olmasıdır. Çalışmada altı yıllık bir dönem esas alınmakla birlikte, verileri kullanılan bankaların bir kısmı çok uzun süredir borsada işlem görmektedir. Bunun yanısıra diğer bankaların bir kısmının yakın zamanda borsada işlem görmeye başlaması, hatta bazı bankaların ise kuruluş zamanlarının yakın zamanlar olması uzun yılları içeren bir veri setinin araştırmada kullanılmasını engellemektedir.

Sonuç olarak Basel III kriterlerinin finansal sistemin en önemli kuruluşları olan geleneksel bankalar ile son yıllarda önemli bir büyüme gösteren katılım bankalarının finansal yapılarına büyük oranda etkileri tespit edilmiştir. Bu yeni dönemde bankalar kârlılık ve büyüme ile ilgili oranlar açısından önemli bir düşüş göstermiş, aktiflerini daha iyi yönetmeye başlamış ve daha güçlü finansal yapıya sahip olmaya yönelik çeşitli adımlar atmaya başlamışlardır.

Büyümenin tek başına yeterli olmadığı, aynı zamanda sağlıklı ve gerçekçi bir büyümenin çok önemli olduğu günümüzde finansal sistemimizin en önemli kuruluşları olan bankaların sağlıklı büyümeleri ülkemiz finansal sistemi açısından oldukça önemlidir. Geçmiş deneyimler finansal sistemde meydana gelen krizlerin dalga dalga ülkemizdeki pek çok sektörü etkilediğini göstermiştir. Finansal krizlerin önlenmesi ya da etkisinin en aza indirilebilmesi için finansal sistemde çeşitli yapısal reformlar yapılmalı ve finansal kuruluşların daha sağlam yapılara kavuşmaları amaçlanmalıdır.

Basel III kriterleri çok farklı bankacılık sistemlerinin deneyimlerinin bir ürünü olarak uluslararası kabul görmüş önemli düzenlemelerdendir. Bu kriterlere uyum sürecinde bankalarımızın göstermiş olduğu performans hem kendi varlıklarını devam ettirebilmesi, hem de ülkemizin istikrarlı büyümesini sürdürebilmesi adına oldukça önemlidir. Yapılan analizler gerek geleneksel bankalarının, gerekse katılım bankalarının Basel III kriterlerine uyum sürecinde finansal yapılarında önemli değişiklikler yapıldığını göstermektedir.

8. KAYNAKLAR

AHMAD, A. (1993). *Contemporary Practices Of Islamic Financing Techniques*. Jeddah: Islamic Development Bank Islamic Research And Training Institute

AKBULAK, Y., KAVAKLI, E., TOKMAK, A., (2004). *Kayıp Yıllar, Türkiye’de 1980’li Yıllardan Bu Yana Kamu Borçlanma Politikaları ve Bankacılık Sektörüne Etkileri*. İstanbul: Beta Yayınları

AKKAYA, Muharrem,(2012) “Bankalarda Kredi Risk Yönetimi”, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

AKIN, C.,(1986). *Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma*, İstanbul:Kayıhan Yayınları

AKGÜÇ, Ö., (1989). *100 Soruda Türkiye’de Bankacılık*, İstanbul: Gerçek Yayınevi

AKGÜÇ, Ö. (2007). “Türkiye’de Yabancı Bankalar”. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 36, 6-17.

AKSEL, K. H. (2002). Basel Komitesi Kararları ve Yeni Basel Antlaşması’nda (Basel II) Beklenen Gelişmeler, *Activeline*, Kasım- Aralık, İstanbul, 1-4.

AKSOY, T. (1998). *Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslararası Bankacılık*, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu

AKTAŞ, H., KARGIN, M. (2007). “ Türk Bankacılık Sektöründeki Yabancı ve Ulusal Bankaların Finansal Oranlar Açısından Karşılaştırılması”. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14(2), 31-45.

AKTAŞ,M,. (2010), *Ticari Bankalarda Kredi Risk Yönetimi ve Basel II Kriterlerinin Etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi

AKTEPE, İ. E. (2012a) *Sorularla Katılım Bankacılığı*. İstanbul; Erkam Matbaası

AKTEPE, İ.E. (2012b) *İslâm Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık* İstanbul; Erkam Matbaası

AKYÜZ, O., (2011) ‘‘Ekonomiye 55 Milyarlık Liralık Kaynak İstihdama 14 Bin Kişilik Destek’’ [Bildiri]. Sabahattin Zaim İslam Ekonomi Sempozyumu , İstanbul

AKYÜZ, S, (2012) “Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi Kapsamında Basel III Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Muhtemel Etkileri”, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

AL-HARES O,M, ABUGHAZALEH,N,M, EL-GALFY,A,M, (2013), “Financial Performance And Compliance With Basel III Capital Standards: Conventional vs.Islamic Banks”, [Basel III Sermaye Standartları Açısından Geleneksel ve İslami Bankaların Finansal Performansları ve Kıyaslanması], *The Journal Of Applied Business Research*, 29(4), 1031-1048

ALAGÖZLÜ, N. (2007). “Banka Teminat Mektupları: Türk Bankacılık Diline Bir Bakış”. *Türkbilig: Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 22-40.

ALIŞKAN, M., Çakıcı, C. (2005). “Hukuk ve Muhasebe Açısından Teminat Mektupları”. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(24), 17-34

ALPAY,S, HASSAN,M,K, (2007). “A Comparative Efficiency Analysis of Interest Free Financial Institutions and Conventional Banks: A Case Study On Turkey” *Economic Research Forum Working Paper Series*, November

ALPTÜRK, N., (1969). *Bankaların Merkez Bankası İle İlişkileri*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği

ALTAN, M., (1998) *Modern Bankacılık Fonksiyonları Açısından Özel Finans Kurumlarının Değerlendirilmesi*, (Doktora Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ALTAN, M. (2001). *Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık*, İstanbul: Beta Yayınları

ALTINDAŞ, H., (1998). *Özel Finans Kurumları ve Türkiye Uygulaması*, (Yüksek Lisans Tezi), Niğde:Niğde Üniversitesi

ALTINTAŞ M,A, (2006), *Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği*, Ankara:Turhan Kitabevi

ANSARİ,S., REHMAN,A. (2010). “Financial Performance of Islamic and Conventional Banks in Pakistan: A Comparative Study”, 8th International Conference on Islamic Economics and Finance, [<http://conference.qfis.edu.qa/app/media/287>]

ARABACI, N. (2007). *Katılım Bankalarının Türkiye’de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi*, (Yüksek Lisans Tezi) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ARAS, G. (1996). *Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi*. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu.

ARAS, G. (2007). *BASEL II Bankacılık Düzenlemelerinin Ekonomiye ve Reel Sektöre Yansımaları*, İstanbul: Deloitte Touche Tohmatsu

ASHRAF, M,M REHMAZ, (2011). “The Performance Analysis of Islamic and Conventional Banks:The Pakistan Perspective” *Journal of Money,Investment nd Banking*, 22, 99-113

ATAY, S.,(2003) *Banka Muhasebesi*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Yayını

ATO, (2007), *Basel II Kobilerin Kredi Riski ve Derecelendirmesi*, Ankara: Yorum Basın Yayıncılık

AUSAF,A.,(1987) *Development and Problems of Islamic Banks*, Jeddah: Islamic Development Bank

AYKUT, C. (2008)”Basel II Standartları,” *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*,30, 3-9

AYRIÇAY, Y, YARDIMCIOĞLU, M, DEMİR, B, (2014), “ Mevduat ve Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4 (2), 1-18

BAHAR, O. (2004). “Türkiye’de Atatürk Döneminde (1923 – 1938) Uygulanan Para Politikaları”. *Celal Bayar Üni.İ.İ.B.F Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 11(1), 155-166.

BALAK, D., SEYMEN, D. (1996). *Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Gümrük Birliğinin Türk Bankacılık Sistemi Üzerine Muhtemel Etkileri*, İstanbul: TBB Yayınları

BANKACILIK KANUNU. (2005). *T.C.Resmi Gazete*, 25983, 01 Kasım 2005

BAŞAR, M.,& COŞKUN, M., (2005) *Bankacılık Uygulamaları*, (Ed: Nurhan Aydın), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 1711

BAYINDIR, A,(2008) *Ticaret ve Faiz*, İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları

BAYINDIR, S., (2005) *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık*, İstanbul: Rağbet Yayınları

BAYINDIR, S. (2009) *Katılım Bankacılığı İçin Yeni Bir Ürün Olarak Mal (Emtia) Vadeli İşlem Sözleşmeleri ve Fıkhi Açidan İncelenmesi*, İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği

BDDK, (2005). *10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (BASEL II)*, Ankara:Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu

BDDK, (2010). *Risk Bülteni*, Ankara: Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu Risk Yönetim Dairesi

BENLİGİRAY,Y., ve BANAR,K., (2006), *Banka ve Sigorta Hukuku*, Eskişehir:Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1707,

BİLGE, G. (2011). Bankalar Açısından Risk Yönetiminin Önemi ve Basel-II Sürecinin Risk Yönetimi Üzerindeki Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

BİRDAL, M. (2007) “İslam Bankacılığı Ne Kadar Alternatif?” Evrensel Gazetesi (06.10.2007)

BULUT,H.İ.,ER,B.,(2009) *Katılım Bankacılığında İki Yeni Finansal Teknik Önerisi: Mudaraba-risk Sermayesi Yatırım Ortaklıkları ve Mudaraba-risk sermayesi Yatırım Fonları*, İstanbul:Türkiye Katılım Bankaları Birliği

BÜYÜKAKIN, F. ve ÖNYILMAZ, O. (2012). “Faizsiz Finansman Bonosu Sukuk ve Türkiye Uygulamaları”*Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 3 (7), 1-16.

BÜYÜKDENİZ, A., (2000) “Faizsiz Finans Kurumlarının Mali Sistem İçindeki Yeri ve Çalışma Prensipleri” [Bildiri]. Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama Sempozyumu, İstanbul:Albaraka Türk Yayınları

CANBAZ, M., (2012) *Katılım Bankacılığı ve Türkiye’deki Gelişimi*, F.Kaya, (Ed.) *Bankacılık Giriş ve İlkeleri* içinde, İstanbul: Beta Yayıncılık

CANDAN, H, ve ÖZÜN,A., (2006) *Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II*, İstanbul:İş Bankası Kültür Yayınları

CANGÜREL, O., (2012) *BASEL II Kapsamında Kredi Riskinin Ölçümünde Otorite Etkinliği; Türkiye İçin Alternatif Bir Öneri*, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No: 282

CANGÜREL, O., GÜNGÖR, S., SEVİNÇ, V. U., KAYCI, İ., & ATALAY, S. (2010). *Sorularla Basel III*, Ankara; BDDK Risk Yönetim Dairesi

CARUANA,J, (2010),“Basel III:Towards a safer financial system” [Basel III: Geleceğin Güvenli Finansal Sistemi], *3rd Santander International Banking Conference*

CEYLAN, A., (2003) *Finansal Teknikler*, Bursa:

CİMAT, A. ve TAŞ, M. (Ağustos 2004) “Türkiye’de ve Dünya’da Kıyı Bankacılığı Uygulamaları ve Vergi Cennetleri Üzerine Bir Değerlendirme” *Mevzuat Dergisi*, Sayı 80, 1-22

COŞKUN, A., (2008) *Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Önemi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÇELİK,E,. (2011), *Türkiye’de Bankacılık Krizleri ve Basel Kriterleri Çerçevesinde Risk Yönetimindeki Gelişmeler*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

ÇELİK,F ve KIZIL, İ, (2008), “Banka Sermaye Yeterliliğinde Basel II Yaklaşımı ve Türk Bankacılığı” *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9, 20

ÇETİNKAYA, M. (2013). “Türkiye Finans Piyasasının Derinleşmesinde Faizsiz Finansman ve Yatırım Araçlarının Önemi” Prof.Dr.Güler Aras(E.d.), İstanbul: Albaraka Türk Yayınları

ÇÜRÜK, S. A. ve R. PARLAKKAYA., (2011), “Finansal Rasyoların Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı:Türkiye Örneği”, *Ege Akademik Bakış*, 11(3), 397-405

DAR,H.A., PRESLEY, J,R., (1999) “Islamic Finance: A Western Perspective”, *International Journal of Islamic Financial Services*, 1 (1) , 1-9

DARÇIN, A.C. (2007). *Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşümünün Sebepleri ve Sonuçları*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

DEB, A.T., MURTHY, B., (2008) “Theoretical Framework of Competition as Applied to Banking Industry”, *MPRA Paper* No:7465

DOĞAN,M. (2013), “Katılım ve Geleneksel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması: Türkiye Örneği”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Nisan, 175-188

DÖLEK, A. (2013). *Dış Ticaret İşlemleri*. İstanbul: Umut Kitap

DURANLAR, S., (2007). *Bankacılık*, İstanbul: Kazancı Kitap Tic. A.Ş.

DUSUKİ, A.W., (2008) “Undesstaning The Objectives Os İslamic Banking: Asurvey Of Stakeholders perspectives”, *International Journal Of İslamic and Middle Eastern Finance and Management*, Volume 1, Issue 2, 132-148

ECE, N. (2011). “Dünya’da ve Türk Bankacılık Sektöründe İslam Bankalarının Gelişimi” *Akademik Bakış Dergisi*, 25, 1-17

EKREN, N., (1986). *Uluslararası Bankacılık ve Türkiye Örneği*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

ER, S.,(2009), *Devletin Bankacılık Sektöründe Düzenleyici Denetleyici Rolü ve Türkiye Uygulaması*, İstanbul :Sektörel Yayınları

ERDEM, E. (2008). *Para, Banka ve Finansal Sistem*. Ankara: Detay Yayıncılık

ERDEM, E. (2012). *Para, Banka ve Finansal Sistem*. Ankara: Detay Yayıncılık

ERGÜL, M.K. (2014). *Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısı*,(Yükseklisans Tezi), İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ERKAN Sevinç, (2013) “Sukuklardan Oluşan Eşit Ağırlıklandırılmış Portföy ile Türkiye’de İhraç Edilmiş Eurobondlardan Oluşan Eşit Ağırlıklandırılmış Portföyün Riske Maruz Değerinin Karşılaştırması”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı: 86,78-100.

EROL, H.M. (2006) “Dünyada ve Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Türkiye’de Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması”, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul :Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

ERSOY, A.,(1987) *Faizsiz Yeni Bir Banka Modeli Faizsiz Kredileşme Sistemi*, İstanbul:İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları

EZ-ZERKA , M. A.,En-Neccar , A. M.A.,(2009) *İslam Düşüncesinde Ekonomi,Banka ve Sigorta*, (Çev.: Hayreddin KARAMAN), İstanbul:İz Yayıncılık

FERGUSON, W,R, (2003) “Capital Standarts for Banks: The Evolving Basel Accord”, *Federal Reserve Bulletin*

FİLİZ, M., (2007), “Uluslararası Bankaların Düzenlenmesine Yönelik Yeni Bir Uygulama Olarak Basel II ve Gelişmekte Olan Ülkelere Etkisi”, *Akdeniz Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(13), 200-221.

GEISST, C. R., (1993) *A Guide To Financial Institutions*, Hong Kong: The Macmillan Press Ltd

GEYLAN, R., (1985). *Ticari Banka Yönetimi ve Türk Ticari Bankalarının Temel Yönetim Sorunları*, Eskişehir:Anadolu Üniversitesi Yayınları

GÖÇMEN YAĞCILAR, G. (2011). *Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi*. Ankara: Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu Yayınları

GUDİL, Orhan, (2007) . “ *Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Katılım Bankalarının Getirisi İle Alternatif Yatırım Araçları Getirilerinin Analizi (2004-2006)*” Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya

GÜLEN, M, (2015) “Bankacılık Sektöründe Kamu ve Özel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması” (Yüksek Lisans Tezi), Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

GÜNAL, M., (2012) *Para Banka ve Finansal Sistem*, Ankara : Berikan Yayınevi,

GÜNAL, V., (1985) *Özel Finans Kurumları*, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, No: 131

HANİF, M., TARIQ, M.,TAHİR, A.,MOMENEEN, W., (2012). “Comparative Performance Study of Conventional and Islamic Banking in Pakistan”, *International Research ournal of Finance and Economics*, 83, 62-72

IQBAL,M., (2001). “Islamic and Conventional Banking In The Nineties: A Comparative Study”, *Islamic Economic Studies*, 8 (2), 1-28

İMİŞİKER, S, (2005) *Basel II ve Piyasalarımıza Olası Etkileri*, Ankara SPK Yayınları

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ SERMAYE PİYASALARI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ (2013). *İslamî Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi ve Geleceği*, İstanbul, (http://serpam.istanbul.edu.tr/wpcontent/uploads/2012/09/Islami_Finans.pdf)

KALAYCI, İ., (2013). “Katılım Bankacılığı: Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek”. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(19), 51-74.

KALAYCI, Ş. (2010). *Nedenleri, Etkileri ve Sonuçlarıyla Bankacılık Krizleri ve Öncü Göstergeleri*, Ankara: Asil Yayın,

KARAAAYHAN,İ. (2008) *Bankalarda Performans Değerlendirme ve Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları Üzerinde Bir Uygulama*, (Yüksek Lisans Tezi), Konya:Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

KARABIYIK, L, ve ANBAR,A, (2006), “Basel II’nin Gelişmekte Olan Ükelere Olası Etkileri” *Muhasebe ve Finansman Dergisi*,36, 1-12

KARAKUŞ,M. (2010). “Basel II ve Kredi Risk Yönetimi”, Yüksek Lisans Tezi, Kahrmanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

KARAPINAR, A., (2003). *Özel Finans Kurumları ve Muhasebe Uygulamaları*, Ankara: Gazi Kitapevi

KARLUK, S.R. (1999). *Türkiye Ekonomisi, Tarihsel Gelişim Yapısal ve Sosyal Değişim*. İstanbul: Beta Basım A.Ş.

KATAR,N., (2009), “Basel II Risk Yönetimi ve Kobilere Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Katılım Bankacılığı Ve Faizsiz Finans Çalıştayı Çalıştay Raporu, (2013), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu,Ankara

KAYA,F.,(2015) *Bankacılık Giriş ve İlkeleri*, İstanbul: Beta Yayıncılık.

KEPENEK, Y. ve YENTÜRK , N., (2004) *Türkiye Ekonomisi*, İstanbul, Remzi Kitabevi

KESKİN, E., İNAN, E.A., MUMCU, M., ERDÖNMEZ, P. (2008), *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2007*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları

KHAN, M.M., BHATTI, M.I.,(2008) “Development in Islamic Banking: a financial risk-allocation approach” *The Journal of Risk Finance*, 9 (1), 40-51

KOÇ,S., (2012), “Basel II Kapsamında Kurumsal Risk Yönetimi: Türkiye’de Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama”, Doktora Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

KÖNE,A.Ç. (2003). “Para-Sermayenin Yeniden Yapılandırılması: Türk Özel Bankacılık Sektörü Örneği”. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4 (2), 233-246

Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. (2012). *Faaliyet Raporu*. İstanbul,

Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. (2015). *Esas Sözleşmesi*, İstanbul

KÜLAHİ,E.A., TİRYAKİ,G, ve YILMAZ,A., (2013) “Türkiye’de Basel I, II ve III Kurallarına Uyum Süreci” *Öneri*, 10 (40), 185-200

MANNAN, M.A. (1980). *İslam Ekonomisi Teori ve Pratik*, İstanbul: Fikir Yayınları

MATHEWS, K., THOMPSON, J. (2005). *The Economics of Banking*, England: John Wiley&Sons Ltd

Mecelle-i Ahkâm_1 Adliyye, Mecelle Komisyonu

MERMOD,A,Y, CERAN, M, (2011), “Basel III Doğrultusunda Bankacılık Riskleri ve Sermaye Yeterliliği: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 2 (4), 29-38

MEVDUDİ, E.A., (1985). *Faiz*, İstanbul: Bir Yayıncılık

OKTAY,S., TEMEL,H., (2007), “Basel II Kriterleri Ekseninde Ticari Bankalarda Kredi Riski Yönetiminin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Saha Çalışması”, *ZKĞ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), 163-185

ORMAN vd., (1987) *Para, Faiz ve İslam*, İstanbul: İlmi Neşriyat

ÖÇAL,T & ÇOLAK,Ö,F., (1999) *Finansal Sistem ve Bankalar*, Ankara: Nobel Yayınları, Yayın No 131,

ÖZGÜR,E., (2007), *Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği*, (Doktora Tezi), Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZKAN,H.,(2012) *Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması ve Muhasebe Uygulamaları*, (Yüksek Lisans Tezi), Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZSOY, İ., (1997). *Özel Finans Kurumları*, İstanbul: Asya Finans Kültür Yayınları

ÖZSOY, İ., (2011) *Türkiye’de Katılım Bankacılığı*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Eğitim Notları, Eğitim No:2010-2011-19,2011

ÖZSOY, M. Ş.,(2012) *Sağlam Bankacılık Modeliyle Katılım Bankacılığı’na Giriş*, İstanbul: Bilnet Matbaacılık

ÖZTÜRK,N., (2011) *Para,Banka,Kredi*, , İstanbul: Ekin Yayıncılık

ÖZULUCAN,A.,ÖZDEMİR,F.S., (2010). *Katılım Bankacılığı*, İstanbul: Türkmen Kitabevi

PAKDEMİRLİ, E. (2000). *Türkiye’de Faizsiz Finans Kurumlarının Kuruluş Serüveni, Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama* ,İstanbul: Albaraka Türk Yayınları

PAMUK, Ş, ve TOPRAK, Z. (1988). *Türkiye’de Tarımsal Yapılar*, Ankara: Yurt Yayınları

PARASIZ, İ. (2000). *Para Banka ve Finansal Piyasalar*, Bursa: Ezgi Kitapevi Yayınları

PARASIZ,İ. (2007). *Finansal Kurumlar ve Piyasalar*, Ankara: Ezgi Yayınevi

PARLAKKAYA,R, ÇÜRÜK,S,A, (2011), “Finansal Rasyoların Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği”, *Ege Akademik Bakış*, 11(3), 397-405

POLAT,A.,(2012) “Katılım Bankacılığı: Dünya Uygulamalarına İlişkin Sorunlar-Fırsatlar; Türkiye için Projeksiyonlar”, İbrahim Bulut ve bşk., *Finansal Yenilik ve Açılımları İle Katılım Bankacılığı*, İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği

RYU, K, P,P., SHU ZHEN,D,N., (2012) “A Comparative Study Between the Islamic and Conventional Banking Systems and Its Implications”, *Scholarly Journal of Business Administration*, 2 (5), 48-54

SERDENGECİ, S. (2002). “Şubat 2001 Krizi Üzerine Düşünceler: Merkez Bankası Bakış Açısından Çıkarılacak Dersler”, ODTU VI. Uluslararası Ekonomi Konferansı Açılış Konuşması, Ankara, 11 Eylül 2002

SEYİDOĞLU, H. (2001). *Uluslararası İktisat*, İstanbul: Güzem Yayınları

SEZEN, S. (1999). *Türkiye’de Planlama*, Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını

SEZGİN, M., ŞENDOĞDU, A.A., (2008). *Günümüz Bankacılığında Banka Hizmetleri Pazarlaması*, İstanbul: Unimat Ofset

SİRAJ,K.K, PILLAI, P,S, (2012) “Comparative Study on Performance of Islamic Banks and Conventional Banks in GCC region”, *Journal of Applied Finance & Banking*, 2 (3) , 123-161

SOTO, J, H, D, (2006) *Money Bank Credit and Economic Cycles*, Alabama :Ludwig Von Mises Institute, <http://www.mises.org/books/desoto.pdf> (24.10.2015).

ŞAKAR, H. (2000). *Genel Bankacılık Bilgileri*, İstanbul: Strata Yayıncılık

ŞEN, Gamze, (2010) “Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Basel II Kriterleri ”, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ŞENDOĞDU, A. A.; (2006) *Bankacılığa Giriş*, Ankara: Nobel Yayınları

ŞENDOĞDU, A.A. (2010). “Basel II Kriterlerinin Dünyü Bugünü ve Gelecek İçin Bir Üst Sürümüne Olan İhtiyacın Kaçınılmazlığı” *Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 4-13

TAKAN, M., BOYACIOĞLU,M.A.(2013). *Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim*, Ankara: Nobel Yayınları

TAKIM, A., İSLAMOĞLU, M. (2012). “Serbest Piyasa Ekonomisine Geçiş Sürecinde Türkiye’de Uygulanan Para Politikaları ile İlgili Tartışmalar”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 14(1), 179-189.

TANSÖKER,S,E., (2008). “Avrupa Birliği ve Basel Düzenlemeleri Çerçevesinde Türkiye Sermaye Piyasalarında Risk Yönetimi, Avrupa Birliğine Uyum Yeteneği”, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

TEKER, D,L, (2006), *Bankalarda Operasyonel Risk Yönetimi Örnek Banka Uygulamalı*, İstanbul: Literatür Yayınları

TERZİ, H., OLTULULAR, S. (2004). Türkiye’de Ekonomik Büyüme-Enflasyon Süreci: Sektörler İtibariyle Ekonometrik bir Analiz. *Bankacılar Dergisi*, 50, 19-33.

TOKGÖZ,E. (2009). *Türkiye’nin İktisadi Gelişme Tarihi(1914-2009)*. Ankara: İmaj Yayınevi

TUNAY,B,K., (2005). *Finansal Sistem Yapısı, İşleyişi Yönetimi ve Ekonomisi*. İstanbul:Birsen Yayınevi

TUNÇ, H.,(2010). *Katılım Bankacılığı Felsefesi,Teorisi ve Türkiye Uygulaması*, İstanbul:Nesil Yayınları

TÜRKER, H.(2010). *İslami Finans Sisteminde Finansal Aracılık (Yeterlilik Etüdü)*, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Aracılık Faaliyetleri Dairesi

Türkiye Bankalar Birliği. (2009). *Bankalarımız 2008*. İstanbul: TBB

Türkiye Bankalar Birliği.(2011). *Bankalarımız 2010*. İstanbul: TBB

Türkiye Bankalar Birliği.(Şubat 2016). [https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/6291/Turkiye'de Bankacilik Sektoru 2011-2015 Aralik.pdf](https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/6291/Turkiye'de_Bankacilik_Sektoru_2011-2015_Aralik.pdf)

Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi 2015-2025, (2015) . İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği

Türkiye Katılım Bankaları Birliği.(2008). *Katılım Bankaları 2008*. İstanbul: TKBB

UÇAR,Ç, (2009) “Basel-II Kriterlerinin Türk Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Denetim Süreçlerine Etkileri ve örnek bir uygulama”, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul ;Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

UÇAR, Ç., (2009), *Basel-II Kriterlerinin Türk Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Denetim Süreçlerine Etkileri ve Örnek Bir Uygulama*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

UÇAR, M., (1994) *Türkiye’de – Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri*, İstanbul,

ULUSAN, H. (2015). “Kira Sertifikası Uygulamalarının Vergisel Boyutu ve Muhasebeleştirilmesi” . *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 15 (45), 31-50.

USLU, S.,(2005) *İslâm’da Faiz Yasağı ve Çağdaş Finans*, İstanbul: Zafer Yayınları

UYAN, U. (2011). *Sukuk: Katılım Bankacılığında Yeni Ürünler ve Uygulama Alanları*. İstanbul: Kuveyttürk Katılım Bankası A.Ş. Ders Notları.

VARLIK,A,B., (2010). *Basel İlkeleri Işığında Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Türkiye Uygulaması*, (Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü

YAYAR R., BAYKARA H.V. (2012). “TOPSIS Yöntemi ile Katılım Bankalarının Etkinliği ve Verimliliği Üzerine Bir Uygulama”. *Business and Economics Research Journal*, 3(4), 21-42.

YAYLA,M, ve KAYA, Y,T,. (2005), “Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci”, *ARD Çalışma Raporları*, Ankara: BDDK Araştırma Dairesi Yayınları, Yayın No: 2005/3

YAZICI, M., (1999), *Faiz*, İstanbul: Yaylım Yayıncılık

YILMAZ, H.N. (2010). *Türkiye’de Katılım Bankaları Alanında Yaşanan Gelişmeler Ve Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyeti: Türkiye Finans Katılım Bankası Örneği*,(Yükseklisans Tezi), Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

YILMAZ, O.N., (2010) *Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Eğitim Notu Eğitim No:2009/2010-51,Antalya

YÜKSEL, A, (2005), *Basel II’nin koni Kredilerine Muhtemel Etkileri*, Ankara: BDDK Yayınları, BDDK Araştırma Raporu

YÜKSEL,A.S, YÜKSEL,A., & Yüksel, Ü.,(2002) *Banka Yönetimi El Kitabı*, İstanbul: Alfa Yayınları

YÜZGÜN, A. (1982). *Cumhuriyet Dönemi Türk Banka Sistemi*, İstanbul: Der Yayınları

ZAİM, S, (2000) “*İktisadi ve Sosyal Kalkınmada Özel Finans Kurumlarının Yeri*”, *Sosyal Siyaset Konferansları* ,İstanbul; Çantay Kitabevi

ZAİM, S. (2005). *Türkiye’nin Yirmibirinci Yüzyılı*, İstanbul: İşaret Yayınları

ZARAKOLU, A. (1973). *Cumhuriyetin 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık*. Ankara :Türkiye Bankalar Birliği Yayınları

- www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazpazartesi16.doc
- http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/mevzuat/bankacilik_kanununa_iliskin_duzenlemeler/12493sermayetamponu.pdf
- (<http://www.bis.org/publ/bcbs179.pdf> Erişim Tarihi :12/ 05/2016)
- <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1809086-vakif-katilimbankasi-tuzel-kisilik-kazandi>
- <http://emergingmarkets.ey.com/wpcontent/uploads/downloads/2013/12/World-islamic-Banking-Competitiveness-Report-2013-14.pdf>
- <http://islamekonomisi.org/murabahavadeli-satis/>
- <http://katilimdunyasi.com/2016/01/01/ey2015/>
- <http://www.kuveytturk.com.tr/tarihce.aspx>
- http://www.kuveytturk.com.tr/faizsiz_bankacilik.aspx
- <http://www.raftemizligi.com/Content/Raf-Temizligi-Nedir.php>
- https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/BIS.doc
- <http://www.tkbb.org.tr/arastirma-ve-yayinlar-sunumlar-genel-sunum>
- <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/02/20070203-4.htm>,
- <http://www.tmsf.org.tr/Aspx/kk/ashx/file.ashx?type=1&uploadId=297>
- <http://www.tmsf.org.tr/ssss>
- <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Bottom+Menu/Banka-Hakkinda/Tarihce>
- <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tcmb%20tr/tcmb%20tr/bottom%20menu/bankahakkinda/sikca%20sorulan%20sorular/sikca%20sorulan%20sorular/kurumsal/soru%202>
- <http://www.tuketicifinansman.net/2009/09/ozel-bankacilik-nedir-ozel-bankacilik.html>
- <http://www.vakifbank.com.tr/forfaiting.aspx?pageID=393>
- <http://www.yapikredi.com.tr>
- <http://www.ziraatkatilim.com.tr/bankamiz/Sayfalar/hakkimizda.aspx>

9.ÖZET

GELENEKSEL BANKALAR İLE KATILIM BANKALARININ FİNANSAL PERFORMANSLARININ BASEL III KRİTERLERİ AÇISINDAN KIYASLANMASI

Esra BİLDİRİCİ ÇALIK

Tez Danışmanı: Doç.Dr.Mehmet AYGÜN

2016, 202 Sayfa

Bu çalışmanın amacı; ekonomik alanda temel yapı taşı olan bankaların türleri içerisinde yer alan geleneksel bankalar ile katılım bankalarının farklılıklarını incelemek, dünya ekonomisinde giderek büyüyen ve ilgiyi üzerine çeken katılım bankalarının neden önemsendiğini anlatmak ve geleneksel bankalar ile katılım bankalarının kıyaslanmasında, Basel III kriterlerini de göz önünde tutarak performans analizi yapmaktır.

Bu çalışmada Türkiye’de 2010-2015 yılları arasında faaliyette bulunan 10 geleneksel banka ve 2 katılım bankasının mali tablolarından elde edilen veriler kullanılarak çalışma iki dönem halinde incelenmiştir. Basel III öncesi dönem olarak 2010-2012 yılları arası ve Basel III sonrası dönem olarak da 2013-2015 yılları arası esas alınmıştır. Analizler sonucunda hem geleneksel bankalar ile katılım bankaları, hem de Basel III öncesi ve sonrası dönemler itibarıyla çeşitli kıyaslamalar yapılmıştır. Yapılan kıyaslamalara göre Basel III kriterlerinin her iki banka türünde de finansal yapılarında önemli değişikliklere sebep olduğu, finansal rasyolardaki değişmelerle tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Bankalar, Katılım Bankaları, Basel III Kriterleri, Performans Kıyaslaması

ABSTRACT**COMPARING THE FINANCIAL PERFORMANCE OF CONVENTIONAL
AND PARTICIPATION BANKS WITH BASEL III CRITERIA**

Esra BİLDİRİCİ ÇALIK

Advisor: Assoc.Prof.Dr. Mehmet AYGÜN

2016;Page: 202

The purpose of this study, is to examine the differences between conventional banks and participation banks and to explain the reasons of worldwide growing interest to participation banks. Moreover, for comparison of conventional banks and participation banks, performance analysis is made keeping Basel III criteria in mind.

This study, using the data obtained from financial statements of 10 conventional and 2 participation banks operating in Turkey between the years 2010-2015, is carried out for two time periods. Years 2010-2012 are studied as pre-Basel III period and years 2013-2015 are studied as Basel III period. In the analysis as well as the pre-Basel III and Basel III periods, conventional and participation banks also compared with each other. according to comparisons made, it is seen that Basel III criteria led to significant changes in financial structures of both types of banks, and this is determined by the changes in financial ratios.

Key Words: Conventional Banks, Participation Banks, Basel III Criteria, Performance Comparison